AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

C. H. P. Kurultayı Nasıl Geçecek?

Neşeli ve memnun
—ÇÜNKÜ HER TARAFI YAĞA BULANMIŞ, İS İÇİNDEKİ TAVASINI BİRKAÇ DAKİKADA TEMİZLEYİVERDİ
ve yalnız FAY Temizleme Tozu sayesinde gerçek olabilir. Puro Sabun Fabrikasında tamamen hususi bir formülle imâl edilen FAY Temizleme Tozu, kiri, yağı, pası ve bütün lekeleri yokeder— ev kadınının bilûmum temizlik işlerinde sür'at ve
FAY
fay
fay
HERŞEYİ DAHA İYİ TEMİZLER
ÜSTELİK —
Fay Temizleme Tozu Kutularına Para ve Hoş Sürprizler rasgele serpiştirilmektedir. Yüzbinlerce ev kadını gibi siz de bugün bakkalınızdan Fay isteyiniz

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 8, Cilt: XXII, Sayı: 37S

Yazı İşleri
Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel: 11 89 92 P.K. 582 - Ankara

İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel : 11 52 21

*

Başyazar

Metin Toker

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve Müessefe Müdürü
Mübin TOKER

*

Yazı İşlerini fiilen idare eder
Mesul Yazıişleri Müdürü
Kurtul ALTUĞ

Karikatür :
TURHAN

*

Fotoğraf •'
Hüseyin EZER
Aksociated Press
Türk Haberler Ajans

*

Klişe :
***Doğ**an Klişe*

Bu mecmua Basın Ahlâk yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :
3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
l senelik (52 nüsha) : 40.00 lira

İlân şartları :
Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak: 1.500 TL.

İlan işleri :
Telefon : 11 52 21

Dizildiği yer :
Rüzgarlı Matbaa

Basıldığı yer :
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.

FİYATI : 1 LİRA

Basıldığı tarih: 20.8.1961

Kapak resmimiz

Yassıada

Karara doğru

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Rüzgârlı sokakta yangın

Bitirdiğimiz haftanın başındaki pazartesi günü AKİS ciddi bir tehlike atlattı. Gerçi AKİS ve mensupları bugüne kadar çeşitli tehlikelerle karşılaşmışlar ve hepsini de atlatmışlardır ama, bu defaki tehlike cidden mühimdi. O gün, saatlerin 19.45'i gösterdiği sırada idarehanemizin bulunduğu Ove Hanın tam karşısındaki, kerestecilere ait blok birden alev alev yanmağa başladı. Yangın gittikçe büyüdü ve Ove Hanı tehdit eder bir hal aldı. Bir müddet sonra da AKİS'in ve hemen karşısında bulunan Ulus gazetesi Yazıişleri bürosunun pencere çerçeveleri tutuştu. Becerikli itfaiye teşkilâtının yangım süratle tecrit etmesi sonucu Ove Han, dolayısıyla AKİS ve Ulus yanmak tehlikesinden kurtuldu. Yangın süresince bütün AKİS mensupları o bölgeden ayrılmadılar, dikkat ve merakla çalıştıkları binayı gözlediler.

Netice olarak AKİS, Rüzgârlı sokağı tehdit eden yangın âfetinden birkaç cam kaybıyla kurtulabildi. Ertesi gün AKİS'çiler gene görevleri başındaydılar. Fakat bu defa dertlenin büyüğüyle karşılaştılar: Yangın sebebiyle telefonlar kesilmişti. Pek çok AKİS okuyucusu bizzat gelerek "geçmiş olsun" demek zorunda kaldı. Bir kısmı da mektup ve telgrafla ilgilerini duyurmak inceliğini gösterdi. Kendilerine burada teşekkür etmek isteriz.

Fakat, bitirdiğimiz hafta içkide, AKİS'cilere yangın hâdisesini unutturacak pek çok hâdise cereyan etti. Başkentte, gölgede 39 dereceyi bulan hararet ortalığı kasıp kavururken, AKİS mensupları paçaları sıvadılar ve bu sayıyı hazırladılar.

*

Geride kalan haftanın en önemli hâdisesini, hiç şüphesiz ki, M.B.K. nin, siyasî parti liderlerini dâvet ederek onlarla memleket meseleleri üzerinde hasbıhallerde bulunması teşkil etti. M.B.K. nde bu iş için görevlendirilen 7 kişilik bir komisyonun çalışması, önümüzdeki hafta içinde yapılması beklenen Yuvarlak Masa toplantısı bakımından pek verimli oldu. AKİS okuyucuları, kapalı kapılar arkasında geçen görüşmelerin ne derece ilginç olduğunu, sâdece kendine has usûllerle çalışan AKİS'in YURTTA OLUP BİTENLER kısmındaki "Demokrasi" başlıklı yazıyı okumakla öğrenebileceklerdir. AKİS ekiplerinin yaptıkları incelemeler sonunda meydana getirilen bu yazı pek çok meçhulün kapılarını açacak bir anahtar vazifesi görecektir.

*

Şu satırları okumağa başladığınız sıralarda başkentte, bir büyük parti, seçim öncesi kurultayı için son hazırlıklarını ikmalle meşguldür. C.H.P. kurultayı bu haftanın içinde, perşembe günü Yenimahallede, Alemdar sineması salonunda başlıyacaktır. Bu hâdiseyle ilgili "C.H.P. Kurultayı nasıl çalışacaktır?" sualinin dört başı mamur cevabım AKİS okuyucuları, "C.H.P. başlıklı yazıyı okuduktan sonra verebileceklerdir.

Saygılarımızla AKİS

Cilt: XXII, Sayı: 373

A K İ S

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

21 AĞUSTOS 1961

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Partilerin durumu

Bitirdiğimiz hafta ağızlarda tekrar dolaşmaya başlayan Yuvarlak Masa Konferansı, millet tarafından bu konferansa katılacak partilerin durumlarına ciddi bir göz atmaya ve teşhis koymaya lüzum hissettirmektedir.

Şu anda memlekette, son onbeş yıldır olduğu gibi iki büyük siyasi kuvvet vardır. Bunlardan birincisi, toplu halde duran C.H.P. dir. İkincisi ise, dağınık D.P. dir. Yeni ve eski küçük siyasi partilerin, A.P. nin, Y.T.P. nin, ve C.K.M.P. nin su anda kendi aralarında yaptıkları mücadele, D.P. kuvvetinin hangi siyasi takımın idaresi altında yeniden, toplu halde politika hayatına çıkarılmasıyla ilgilidir. Yoksa üç partiyi birbirinden ne fikirleri, ne programları, hattâ ne de müşterileri ayırmaktadır. Her üç parti de, dağılmış D.P. yi kendi bayrağı altında iktidar savaşına sokmak için çırpınmaktadır.

Bu yüzdendir ki iki yeni parti, A. P. ve Y.T.P. memleket haritası üzerinde iki blok halinde belirmiştir. A. P. elini Batıda ve Karadeniz kıyılarında çabuk tutmuş, eski D.P. nin oradaki teşkilâtını kendi saflarına aktarıvermiştir. Buzla mukabil Y.T. P. doğuda D.P. mensuplarını çekmiş vs oralarda bir nisbet dahilinde gelişmiştir. C.K.M.P. ye gelince, bu kavruk parti D.P. mirasını ancak Orta Anadolunun bazı noktalarında elde edebilmiş, diğer taraflardaki kazançları pek mahdut kalmıştır.

Şimdi, görülen manzara şudur: Sâdece bir tek parti, memleket çapında kuvvet, teşkilât ve itibara sahiptir: C.H.P. C.H.P. nin yanında batı ve kuzeyde A.P., doğuda Y.T.P. Orta Anadoluda C.K.M.P. bulunmaktadır. Seçimler üzerinde bir tahmin yürütmek gerekirse denilebilir ki: C.H.P., aşağı yukarı Referandumda kendini belli eden nisbet ve kuvvet ayrılısı dahilinde Millet Meclisinde ekseriyeti alacaktır. Bu nisbet, yüzde 60 ile 60 arasındadır. Butta mukabil, ekseriyet sistemiyle yapılacak Senato seçimlerinde C.H.P. pek az iskemle kaptıracaktır. Geliştikleri bölgelerin nüfusları ve çıkaracakları milletvekili sayısı itibariyle D.P. kuvvetlerinin başında, en kuvvetli Muhalefet Partisi olarak A.P. yer alacaktır. Onu, Y.T.P. ile C.K.M.P. pek geriden ve Her halde atbaşı beraber tâkip edeceklerdir. Bu, başındaki liderin ayırıcı, bölücü, dağıtıcı hüviyeti dolayısıyla C.K.M.P. bilinmez ama, A.P. ile Y.T.P. yi isteristemez ve birincinin lider takımının hakimiyeti altında yanyana getirecek, böylece bir müvazene kurulmuş olacaktır.

yuvarlak masa
Günün konusu

C.H.P. dışındaki üç siyasî partinin gayreti, D.P. yi kendi bayrağı altında politika hayatına tekrar sokmaktan ibaret bulunduğuna göre Yuvarlak Masa Toplantısından harikalar beklemek imkânsızdır. Siyasi teşekküllerin canlı varlıklar olduğu, liderin bir işaretiyle harekete geçen robotlar sayılamayacağı bilinen bir hakikattir. Bu bakımdan, en iyi şartlar altında, Yuvarlak Masadan yuvarlak lâflar ihtiva eden bir deklarasyon çıkacak ve gene her şey, eşyanın tabiatı icabı cereyan edecek. istikamet alacaktır.

Bu istikametin memleket bayrına olmasının artık tek teminatı, seçmenin ve dolayısıyla milletin sağduyusundan ibarettir. M.B.K. bunu hulûs ile kabul ettiği gün kendini gerçekten rahatlamış hissedecek ve herkesi de rahatlatacaktır.

Demokrasi

Masanın yuvarlağı

İsmet İnönü, ilk defa girdiği odada etrafına şöyle bir bakındı, sonra sordu:

"— Burası neresidir?"

Karşısında, ayakta kendisini askerlere has zarif saygıyla selâmlayan, yedi kurmay vardı. Yanında, partisinin Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal bulunuyordu. Oda, yeni Meclis binasının M.B.K. Başkanlık Divanına ait odaydı. Yedi kurmay, Albay Osman Koksal, Albay Ekrem Acuner, Albay Sami Küçük, Albay Sezai Okan, Yarbay Ahmet Yıldız, Yarbay Selâhaddin Özgür ve Yarbay Kadri Kaplandı. İnönü genç subayların teker teker ellerini sıktı, sonra küçük salonun sağ tarafına rastlayan kol-

Haftanın içinden

Halkın C.H.P. den Beklediği

Metin TOKER

Kurultay, Türk milletinin gözlerim bir defa daha C.H.P. ye çevirmiş bulunuyor. Tarihi partinin, 15 Ekim seçimlerinde seçmenler tarafından yeniden vazifeye çağırılacağı aşağı yukarı muhakkak haldedir. Bugünkü şartlar altında C.H.P. nin, seçmenlerin sağduyusuna tatmin edecek tek siyasi teşekkül olması ve bir yandan güveni, diğer yandan istikrarı temsil etmesi iktidar şansını teşkil etmektedir.

Gerçi, 27, Mayıstan bu yana, İnönünün partisi, çoğu elinde olmayan sebepler dolayısıyla o günkü kuvvetinden ve prestijinden bir şeyler kaybetmiştir. Milli Birlik İdaresiyle münasebetleri ve o idareye, kim ne derse desin temel teşkil etmiş olması C.H.P. yi bir belirli nisbette yıpratmıştır. Milli Birlik İdaresine daimi surette kanat geren partinin, o idareden, hattâ o idarenin can düşmanı olduğu muhakkak kuvvetlere karşı dahi daima müzaheret görmediği, bilakis, garip bir ruh haleti içinde, baltalanması yoluna zaman zaman sapıklığı açık bir gerçektir. Milli Birlik İdaresi içinde öyle kimseler kudret sahibi olmuşlardır ki bunlar, bir tehlikeli oyunu safca oynadıklarından kendilerini C.H.P. kompleksine, yahut İnönü fobisine kaptırmaktan kurtulamamışlardır. Bütün bu faktörler, C.H.P. deki prestij aşınmasının başlıca sebebini teşkil etmiş, iktidarda olmadan iktidarda sayılmak yüzünden parti sayısız şimşeği üzerine çekmiştir. 1960 yılının gayrımemnunları C.H.P. nin yanında toplanmışlarken 196l'in gayrımemnunları C.H.P. nin karşısında kümelenmişlerdir.

Buna rağmen, seçmen ekseriyeti, sağduyusuyla milli menfaate en uygun iktidarın bir C.H.P. iktidarı olduğu hususunu sezmektedir. Ancak, bu ekseriyetin de C.H.P. den beklediği bir takım şeyler vardır ve bunlar, partinin iktidarı dahilinde bulunmaktadır. >

Halk istiyor ki C.H.P., partiler arasında dozu artan ağız dalaşmasının üstünde kalarak doğrudan doğruya kendisine hitap etsin ve memleketi nasıl idare etmeği düşündüğü hususunda açıklamalarda bulunsun. Türkiyenin pek çok derdi olduğu hususunda hiç kimsenin zerrece şüphesi yoktur. Artan bir nüfus ve yetmeyen imkanlar! D.P. den devralınan müflis, pejmürde iktisadi bünye içinde bu hayati problemin nasıl çözüleceği bahsinde millette bir endişenin bulunduğu muhakkaktır. Bazı C.H.P. sözcülerinin orada burada seçmene gökteki ayı vaad etmeleri, şu vergiyi, bu vergiyi kaldıracaklarım söylemeleri iyi değil, fena halde kötü karşılanmaktadır.

Gerçi, bir siyasî partinin, iktidara geçmeden, bazı kimselerin arzuladıkları gibi ortaya teferruatlı planlar, programlarla çıkması imkânsızdır. Devlet mekanizması elde tutulmadan, gerçek vaziyet masa başında tetkik edilmeden derine dalmak kabil değildir. Ancak, halk istiyor ki parti, partiler arasındaki horoz döğüşünün dışındaki yerini muhafaza ederek ciddi meselelerin üzerine eğilsin ve şimdiden, yarınki tutumun ne nisbeti tesbit edilebilirse o edilsin. C.H.P., ana fikirlerini dahi henüz gereği gibi duyurmamış, bir takım pek yuvarlak lâfların ötesine geçememiştir. Eğer Kurultay, o bahiste ciddi bir çalışmayla millet huzuruna çıkar ve parti içinde her şeyin unutulup sâdece bir seçim mekanizmasının çalıştığı yolundaki endişeleri dağıtabilirse, istikbal üzerinde itimat uyandırabilirse C.H.P. nin şansı bir anda çok büyüyecektir.

Halkın istemediği bir başka şey, hizipçiliğin kötü ve kirli tezahürleridir. Halk istiyor ki, iktidar arefesinde C.H.P. içinde şahsi davranışlar, küçük menfaat oyunları son bulsun, herkes herkesi yemekten vaz geçsin, D.P. devrinin pis manevraları, kulis faaliyeti itibar görmesin. Parti, bir bütün olarak, kuvvetinin tamamını rakiplerine tevcih etsin ve sağlam halde iktidara geçsin.

El vicdana koyularak düşünülürse, içinde yaşadığımız cemiyetin şartlarından bir siyasi teşekkülün kendini tamamen uzak tutmasına imkân bulunmadığım kabul etmek lâzımdır. Politikayı çamur haline getirmek bir iktidarın on yıl boyunca resmi politikası olur da, bunun cemiyet üzerinde biç tesiri kalmaz, bu kabil değildir. Türkiyenin bütün meleklerini C.H.P. içinde toplanmış ve partinin kapılarını melek olmayanlara kapanmış farzetmek hayaldir. Cemiyetin dertleri C.H.P. içinde de kendini hissettirecek, ufak, basit ve iğrenç davranışlar orada da zaman zaman su yüzüne çıkacak - tır.C .H.P. kongrelerinde vuku bulan çatışmaların nasıl mübalâğalı akisler bıraktığı gözlerin önündedir. Sıkılan yumruklar, çekilen yuhalar amme vicdanını derin surette rencide etmekte, tabiatın icabı olan durum dahi dikkat nazarından kaçarak vatandaşta Ur bezginlik, bir eziklik yaratmakta, âdeta güvenilen dağlara kar yağdırmaktadır.

Bunun telâfisi yolu, lider takımının göstereceği basirete sıkı sıkıya ilişiktir. Cemiyetin şartlarım değiştirmek vazifesini, politikaya başka bir mana ve bir asalet kazandırma gayretini C.H.P. nin mukadderatını ellerinde tutanlar omuzlarına almalıdırlar. C.H.P. gibi milleti kapsayan bir siyasi teşekkül içinde çok kafadan çok ses çıkması tabildir. Şurada veya burada ,şu veya bu bir takım sözler söylenebilir, davranışta bulunabilir. Herkesin her sözüne ve her davranışına ambargo koymak imkânı olmadığına göre bunların tesirini millet nazarında sıfıra indirmek lider takımının tutumuyla kabildir.

C.H.P. nin başında, gerçekten güven veren iki siyasi şahsiyetin, sayın İnönü ve sayın Aksalın bulunması bir şanstır, fakat yeter değildir. Onların etrafında yer alan ekibin çalışma hızım biraz daha arttırması, mekanizmaya hakim olması, sinirlerini hiç bozmaması ve dağıtıcı olmaktan ziyade toplayıcı rol oynaması, buna mukabil, gerektiğinde zecri hareketlerden kaçmaması vatandaşa güven, huzur verecektir. Siyasi teşekküller içinde tartışmalara, Kurultaylara kadar cevaz vardır. Kozlar orada pay edildikten sonra, hizipçilik en sert şekilde cezalandırılması gereken bir suç haline gelir. Aday tesbiti işinin seçmen kütleye rahatsızlık vermeden ve meşru mücadele hududunun dışına taşmadan yapılmasının sağlanması hem Teşkilâtın, hem lider takımının şu anda 1 numaralı meselesi olmalıdır.

Memleketin menfaati, iktidara C.H.P. nin mümkün nisbetinde büyük bir ekseriyetle gelmesi olduğuna göre partinin seçim şansını arttırmaya çalışmak, C.H. P. ileri gelenleri için bir hak olmaktan çıkmış, bir vazife haline gelmiştir.

tuklardan birine oturdu. Onu tâkiben M.B.K. üyeleri ve İsmail Rüştü Aksal da koltuk ve sandalyalara yerleştiler. Kapılar kapandı. Bu sırada saat 12'ye yaklaşıyordu. Günlerden çarşambaydı. Kapılar tekrar 13.20 de açıldı. Böylece, bitirdiğimiz hafta pek çok mürekkebin sarfına yol açan "Yuvarlak Masa Konferansına hazırlık mahiyetindeki istişari topiantılar"ın ilki ve en mühimi yapılmış oldu.

Hâdiseden iki gün sonra görüşmelerin ilk neticesi İstanbulda, Yeşilköy Hava Meydanında açığa vuruldu. O gün yağmur hafif hafif çiseliyordu. Hava Alanının geniş pisti pırıl pırıl olmuştu. Günlerdir sıcaktan yanan İstanbul şimdi âdeta serin bir tülle kaplanmıştı. T.H.Y, na ait SES uçağı yağmurun pırıl pırıl yaptığı pistin üzerinden kayarak Terminal binasının önüne doğru ilerledi, sonra ağır ağır dönerek binaya yaklaştı. Durduğu sırada, çiseliyen yağmur biraz daha artmıştı.

Saatler 11.50'yi gösteriyordu. Bu sırada Terminal binasının piste çıkan kapısında birden bir kaynaşma oldu. Bir takım adamlar uçağın kapısına doğru koşuştular. Bazısının elinde fotoğraf makinesi vardı. Hallerinden gazeteci oldukları anlaşılıyordu.

Uçağın kapısı aralandı. Evvelâ yakışıklı bir tank subayı göründü. Bir - iki basamak indi ve arkadan geleni bekledi. Bir - iki saniye sürdü

Ekrem Alican
Hem dâvacı, hem dâvalı

sürmedi, kapıda, fötrünü sol kaşının üzerine hafifçe eğmiş, bej renkli, iki düğmeli elbisesiyle Devlet ve Hükümet Başkanı General Gürsel göründü. Sağ elinde, Uzun müddetten bari taşıdığı kahverengi bastonu vardı. Gürsel ağır ağır, fakat kimsenin yardımı olmadan merdivenleri indi. Gülerek etrafına, sonra çiseleyen yağmura baktı. Hemen arkasından özel doktoru geliyordu. Son basamağı inmişti ki etrafı âşinâ gebrelerle sarıldı. Gürsel muhabirlere gülümsiyerek şöylece bir baktı. Sonra alışageldiği sorularını bekledi. İlk soru günün konusu Yuvarlak Masa ile ilgiliydi:

"— Yuvarlak Masa toplatısı ne zaman yapılacak, Paşam?"

Gürsel duraklamadan cevap verdi:

"— Bu hususta çalışmalar yapılmaktadır. Belki önümüzdeki hafta içinde yapılacaktır."

> Gazeteci- gene aynı konuyla ilgili bir başka sual sordu:

"— Yuvarlak Masa toplantısında alınacak kararlara siyasi parti liderleri uymazlarsa tutumunuz ne olacaktır?"

Gürsel kaşlarını çattı. Sonra gülümsiyerek suali soran gazeteciye baktı ve:

"— Böyle bir toplantı yapmam ben, Herşey hazırlanır, anlaşılır, ondan sonra yaparım" dedi.

Söylediklerinden memnun olmuş olacak ki, yüzüne tatlı bir gülümseme yayıldı,

Meselenin esası

Aslında her şey, bir hafta Önce M. B.K. üyelerinin kendi aralarında yaptıkları "Siyasî ahvalin müzakeresi"ile başladı. (Bk. AKİS - Sayı: 372, YURTTA OLUP BİTENLER) O haftanın sonundan bitirdiğimiz haftanın başına kadar yeni Meclis binasının . koridorları, Temsilciler Meclisinin aralıklı çalışmalarına rağmen başkentin en hareketli noktasını teşkil etti. Koridorlara bakan sıra sıra kapalı kapıların üzerindeki levhaların hepsinde "Toplantı var" ibaresi okunuyordu. Kapalı kapıların arkasında daima bir kaç kurmay, yakaları açılmış, kravatları çözülmüş çalışıyordu.

Komite üyelerini siyasi ahvalin müzakeresine meşhur A.P. nin saplandığı çıkmaz, Bakanlar Kurulunun bu parti hakkındaki Üç günlük toplantısı ve hazırlanan dosyanın M.B.K. ne Hükümet görüşüyle birlikte aktarılması itti. İncelenen dosyada, yaklaşan seçimlerde memleketin huzurunu bozacak pek çok olayın kolaylıkla çıkabileceği ve buna lüzumlu ortamın hazırlanmakta olduğu belirtili **yordu.**

Bu yönden düşünen Kurmaylar, selâmeti, bir araya gelip meseleyi enine boyuna tartışmakta buldular. Evvelâ partilerin İhtilâlden bu yana genel olarak tutumları gözden geçirilecekti. Nitekim, M.B.K. nin bundan sonraki toplantılarının ağırlık merkezini hemen hemen bu mesele teşkil etti. İçişleri Bakanlığından istenilen ek bilgilerle mücehhez olarak hazırlanan kabarık dosyalar Üzerine eğilindi. Tetkik on gün kadar sürdü.

Siyasi ahvalin müzakeresi, M.B. K, üyelerine bundan bir süre önce ortaya atılmış olan Yuvarlak Masa Konferansı fikrinin gerçekleştirilmesi zamanının geldiği inancına telkin etti. M.B.K. seçim öncesi ve seçim sonrası için ciddi bir güvenlik arzuluyor ve kurmay üyeler "her durumun bir tedbiri vardır" yolundaki askeri prensibi politikada da tatbik hevesini duyuyorlardı. Bulunan tedbir parti liderlerini bir masa etrafında ve tabii Devlet Başkanının başkanlığında toplamak, bu güveni bir deklarasyonla sağlamaktı. Komite, huzursuzluk sebeplerini kendine göre bulmuştu. Bunlar üzerinde, toplantıdan önce parti liderleriyle görüşülmesinde ve onların fikirlerinin öğrenilmesinde fayda görüldü. Parti liderleri durum, seçimler, seçim neticeleri, seçim sonrası, Yassıada, öteki partiler gibi konularda ne düşünüyorlardı? Yuvarlak Masada neler görüşülebilir, hangi hususlarda anlaşmaya varılabilirdi? Bunların tes-

Ragıp Gümüşpala
Er sahibini bastıracak

biti için M.B.K., kendi arasından yedi üyesini seçip siyasi liderlerle temasa memur etti. Üyeler, Komite içindeki cereyanların da bir nevi temsilcileriydi. Bunlar politikacılarla görüştükten sonra intibalarını ve varılan neticeleri Komite umumi heyetine sunacaklar, müteakiben Vasiyet Cemal Gürsele bildirilecek ve vasat müsait görüldüğü takdirde Devlet Başkanı resmi dâvetini yapacaktı.

İlk temaslar

Yediler, ilk dâveti İsmet İnönüye yaptılar. İsmet İnönü, şüphesiz, öteki Genel Başkanların taşımadıkları bir hususiyet taşıyordu. Bütün devlet adamı vasıfları ve engin tecrübesi dışında, gerçek mânasıyla tek lider oydu. Bir batılı liderin partisine hakim olduğu tarzda partisine hakim bulunuyordu ve onun adına konuşmak yetkisine sahipti. Konuştuktan sonra, partisini varılan netice istikametinde sevketmeye de muktedirdi. Halbuki Referandum, öteki Genel Başkanların, bilhassa Alicanın zavallı halini pek güzel açığa vurmuştu.

Çarşamba günü Temsilciler Meclisinin çalışması kısa sürdü. İsmet İnönü bu çalışmalara katılmış ve Meclisten henüz ayrılmamıştı. Meclis emniyetiyle görevli bir subay İnönüye güderek Komitenin kendisiyle görüşme arzusunu bildirdi. Yanında Genel Sekreteri de bulunan C.H.P. Genel Başkanı talebi, kompleks sahibi olmayan insanlara has rahatlık içinde müsait karşıladı. Gerçi o sırada kendisini evinde bekleyen bir Adana C.H.P. heyeti vardı ama, kendilerine durumu anlatabilir ve özür dileyebilirdi. Aksalla birlikte asansöre bindi, koridoru dinç adımlarla geçip sol taraftaki maroken kaplı kapıdan içeri girdi.

İnönü ve Aksal, toplantıda bütün konular hakkındaki görüşlerini açık şekilde anlattılar. Hasbıhal, son derece samimi oldu. Seçim neticeleri hakkında C.H.P. liderlerinin son derece ölçülü bir tahminde bulundukları görüldü» Seçim sonrasına ait muhtemel vaziyetler üzerinde duruldu. İnönü, sâdece Yassıada kararları bahsinde sükûtu tercih etti. İnfaz konusundaki görüşü meçhul değildi, ama ondan evelki fasıl üzerinde hiç bir şey söylemek istemiyordu. "O kadar ki, dört duvar arasında yalnızken bile, duyulur diye ağzımı açmıyorum" diyerek kurmaylara takıldı. C.H.P. liderleri karamsar değillerdi. Sâdece, vaziyeti doğru görmek lüzumuna inanıyorlar ve seçimlerin meşruluğuna toz kondurulmamasını azimle istiyorlardı.

Kurmaylar da, kendi görüşlerini.

Kulağa Küpe

Siyasi Rendevuculuk Hakkında

Bizim çömezler pek alınmışlar. Haspalar, alıngandırlar da.. "Siyasi Randevuculuk ta ne demek ?" diye feryat ediyorlar.

Basit.

Bir Devlet Başkanı, lüzum gördüğünde ve bir fayda umduğunda memleketin siyasi partilerinin başkanlarını çağırır, onlarla görüşür, neticelere varmaya çalışır. İnönünün, 12 Temmuz Beyannamesiyle yaptığı budur. Buna Siyasi Temas derle/r.

İki süpermürşit müridi ortaya çıkar, adını reklâm etmek istedikleri bir çift süperpolitikacıyı memleketin ciddi politikacılarıyla umumi efkâra yanyana gösterebilmek ve onlara menfaat sağlayabilmek için başbaşa toplantılar tertiplemeye kalkışırlar.

Ona da, Siyasi Randevuculuk derler.

sahip oldukları bilgileri ve bazı şikâyetlerini söylediler. Toplantı herkesi, ciddi şekilde ve ivazsız memnun bırakmıştı. İnönü ve Genel Sekreteri neşeyle koridoru geçtiler ve kapıda bekleyen otomobile binerek Meclisten beraberce ayrıldılar. .

Bu ilk temas, ertesi gün Sami Küçük açıklayıncaya kadar gizli kaldı. Ertesi gün Alican ve Gümüşpala, onları takiben tekrar Aksal ile Yediler görüşünce haber basma aksetti. Sami Küçük gazetecilere, bir gün önce İnönü ile de temas edildiğini bildirdi.

Şikayetçisi bol partiler

Yediler, ikinci temaslarını Y.T.P. Genel Başkanı Ekrem Alicanla yaptılar. Alicana bir gün evvelinden İnönüyle Aksalın, Kurmaylarla yaptıkları konuşmanın hemen arkasından- haber verilmişti. Telefonla parti merkezine bildirilen davete Alican, ertesi gün saat 9.30'da icabet edeceğini belirtti.

Y.T.P, Genel Başkanının görüşmesi iki saate yakın sürdü. Kurmaylar ve politikacı, meseleleri enine boyuna tartıştılar. Kurmaylar ak saçlı maliyeciye düşüncelerini söylediler. Yeni kurulan ve D.P. nin yerini doldurma idiasıyla bir yarışı kazanmağa çalışan Y.T.P. nin kadrosu bol şikâyete yol açtı. Bu kadroyu, Alican biraz zayıf bulmuyor muydu? Acaba, bazı tasfiyelere ne derdi? Buna lüzum yok muydu? Kurmaylar, vak'alar zikrederek Y.T.P. Genel Başkanının dikkatini çektiler.

Alican kendi görüşlerini ağır ağır, tok bir sesle anlattı. Pek nikbin görünüyordu. C.H.P, nin kuvvetini, varlığını inkâr cesaretini kendinde bulamadıysa da A.P. ve C.K.M.P. nin Y.T.P. tarafından kolaylıkla yenilebileceği fikrini savundu. İcap ederse, seçimlerden sonra Mecliste "vatanperverane bir koalisyon"a da -İktidar içinde veya iktidara karşı- Y.T. P. girebilirdi, Yassında konusunda, Alican İnönüye nazaran daha cömert davrandı. Fakat. Yuvarlak Masanın başına geçildiğinde bir takım taahhütlerde bulunmaya hazır olduğunu da belirtti. Ancak, Alicanın tutumuyla la partisinin tutumu arasında Referandum vesilesiyle ortaya çıkan ayrılık kurmayların tebessüm etmelerine yol açtı.

Alican, C.H.P. den şikâyetciydi. Aşağı tabakalarda, C.H.P. içinde de çok uygunsuz adam vardı ve parti» lerarası münasebetleri bunlar zehirliyorlardı. Genel Merkez ise, bunlara karşı pasif davranıyordu. Söz o noktaya geldi ki Y.T.P. Genel Başkanı, kendi teşkilâtındaki azılı Demokratların temizlenmesini C.H.P. içinde girişilecek bir temizliğin karşılığı olarak kabul edebileceğim belirtti!

Alican konuşmayı terkettiğinde pek memnundu denilemez. Ama genel olarak bazı Kurmaylarla liderin fikri arasında pek ayrılık mevcut değildi. Nitekim bunu, o gün toplantıdan ilk çıkan Yarbay Yıldız şu sözlerle ifade etti:

"— Görüşmelerimiz pek iyi geçiyor. Hava iyidir. Şunu rahatlıkla söyliyeyim ki, temas ettiklerimizle aramızda Öyle uzun boylu 'fikir ayrılığı yok..."

Aynı gün saat 12'de, meşhur A.P. nin malûm Genel Başkanıyla, sportif Genel Sekreteri EMİNSU'cu Albay Şinasi Osma, Kurmaylar tarafından buyur edildiler. Dâvet, bir gün evel Osmaya, bizzat komisyon üyeleri tarafından ve Meclise gelinmesi kaydiyle yapılmıştı.

Gümüşpala ve Osma Meclise be-; raberce geldiler. Gri bir fötr ve bol paça pantolonlu, gri çizgili bir elbise giymiş olan A.P. Genel Başkam

EMiNSU'cu General titrek adımlarla Meclisin mermer merdivenlerini çıktı. Tenasübünü spora borçlu olduğunu her haliyle belli eden Genel Sekreteri, kendisini bir adım arkadan takip ediyordu. Mülâkat, tamamı tamamına üçbuçuk saat sürdü. İki A.P. ileri geleni Meclis kapısında göründüğünde saatler 15.30'u gösteriyordu.

Konuşkan kimseler

En uzun toplantının A.P. liderleriyle yapılmasına, her iki tarafın A. P. konusunda söyleyecek çok sözleri bulunması yol açtı. Kurmaylar taarruz ettiler, Pala Paşa ve arkadaşı durumlarını savundular. Onlar da, partileri içinde uygunsuz kimselerin bulunabileceğini kabul ettiler. Ama, böyle tek teşekkül sanki A.P. miydi? A.P. liderleri, belki göz korkutmamak için, seçimler konusunda bir ekseriyeti ümit etmediklerini, fakat ana muhalefeti teşkil edeceklerini söylediler. Yassıada bahsinde, bir taahhütte bulunmaya hazırdılar. Yuvarlak Masanın başına da en iyi niyetlerle oturacaklardı. Partilerinin umumi tutumuna gelince, aşağı yukarı İçişleri Bakanına söylediklerini Kurmaylara tekrar ettiler. Onlar da CELP. den ve Basından şikâyetçiydiler. Basından şikâyet bahsinde, Ahmet Yıldızla tuhaf bir fikir birliği halinde oldukları görüldü. Şikâyetleri aşağı yukarı aynı basın organlarındandı! Pala Paşa ve arkadaşı, herkesin aynı şekilde davranması halinde bir takım mensuplarının kulaklarını çekebileceklerini de söylediler.

Toplantıdan çıktıklarında Gümüşpala ve "Yâver-i Hâs"ının yüzleri gülmüyordu dense, doğrusu yalan olurdu. Ancak, tebessüm çizgileri oldukça kötü bir ressamın elinden çıkmıştı. Lider Gümüşpala, kendisini bekleyen basın mensuplarını şapkasıyla selâmladı. Pala Paşaya, gazetecilerle iyi geçinmesi sıkısıkıya tembihlendiğinden,. yüzünü mümkün mertebe sevimli, hale sokmağa çalışıyordu. Konuştukları memleket meseleleriydi. Genel konular üzerinde durulmuş, karşılıklı fikir teatisinde bulunulmuştu. Bununla beraber, son günlerde "sükût altındır" prensibini pek fazla benimsemiş olan Gümüşpala daha fazla konuşmadı. Haberin iyisi sonradan geldi: Kurmaylarla Gümüşpala arasında pek fazla fikir ayrılığı yoktu!

Günün üçüncü ve son temasını, CHP. Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksalla yapılan temas teşkil etti. Aksal, 15.35 de Meclise geldi ve Kurmaylarla yaptığı görüşme 18'e kadar sürdü. Toplantı sona erdiğinde, kapıda Albay Küçükle beraber göründü. Yanyana yürüyorlardı. Her ikisi de neşeliydi. Kurşuni çizgili bir elbise giymiş, zerafetiyle meşhur C.H.P. Genel Sekreteri, koltuğunun' altında büyük, kahverengi bir evrak çantası taşıyordu. Albay Küçük ve Aksal, etraflarını saran gazetecilere gülümsediler. Albay Küçük:

"— Ne o, muhasara mı ediyorsunuz?" diye basın mensuplarına takıldı.

Gazetecilerin yerine Aksal cevap verdi: ,

"— Onların muhasarasından ömrümüz boyunca kurtulamıyacağız..."

Ne var ki iş bununla kaldı. İhtilâlci ve Politikacı, ağızlarım açıp, toplantı hakkında tek kelime söylemediler. Aslında Aksalla yapılan bu ikinci görüşmeye -birincisinde İnönü de bulunmuştu- öteki temasların ışığı aksetmişti. Genel Sekretere partinin alt kademelerinde vukua gelen bazı olaylardan bahsedilmiş ve iktidara namzet C.H.P. nin, bu pürüzlerini düzeltmesi gerektiği belirtilmişti. Üstelik, parti teşkilâtına en fazla hakim olan siyasi teşekkül C.H.P. ydi. Buna rağmen yurdun muntelif yerlerinden üzücü şikâyetler geliyor, üstelik mübalağa kısmı bir tarafa, olaylarda gerçek payı bulunuyordu. Ancak CHP. de de bir temizlik düşünülebilir miydi?

CHP. Genel Sekreteri bu teklifi derhal, şiddetle ve kesin olarak reddetti. C.H.P. bir baştan ötekine rejime, inkılâplara ve İhtilâle bağlıydı. Bütün kadrosunda bunlara karşı tek şahıs yoktu. Ama, yok iftiraymış, yok tezvirmiş, yok jurnalcilikmiş.. Bunlara karşı müeyyideler kanunlarda mevcuttu. Böyle bir vak'a olmuşta, suçu sabit partililerine C.H.P. nin sahip çıktığı mı görülmüştü? Kurmaylar, söylemek istediklerinin bu olmadığını belirttiler, sâdece bir görüş olarak bunu ortaya attıklarını söylediler. Israr, hatırlarından dahi geçmiyor, zaten bir çoğu durumu biliyordu.

Toplantıda ele alınan başka bir mesele, Meşhur "Propaganda Tahdidi" kanunu hakkında C.H.P. nin görüşüydü. Aksal o gün, orada, C.H.P. nin bu kanuna asla oy vermeyeceğini, dolayısıyla da Temsilciler Meclisinden geçemeyeceğini açıkça ifade etti. C.H.P. bu neviden hiç bir tahdide taraftar değildi. Buna rağmen, hâdiseden iki gün sonra yeni Kuyrukçu ve Gülek dostu Yeni Sabahın başyazı sütununda kanun, **C.H.P.** ye teminat sağlansın diye hazırlanmış bir kanun olarak vasıflandırılınca bizzat kurmaylar bu adi iftira ve yalan karşısında irkildiler, **C.H.P.** aleyhinde kulaklarına aksettirilen olayların doğruluk derecesini aynı ölçüler içinde yeniden düşünmek zorunu hissettiler. İşte, mükemmelen bil-

14'LERİN DÖNÜŞÜ İKİ YILDAN ÖNCE DÜŞÜNÜLEMEZ (**BİR M.B.K.** ÜYESİNDEN)

14'LERİN DÖNÜŞÜ

dikleri bir konuda C.H.P. neyle suçlandırılıyordu!

Aksalla Yedilerin ikinci konuşmasından bir gün sonra M.B.K. tasarı ile hiç bir ilgisi bulunmadığını, bunun Hükümet tarafından hazırlandığını ilân etti. İşin bir başka güzel tarafı, hazırlanan tasarının mahiyetinden Hükümet üyelerinden bir çoğunun dahi fazla malûmatı olmayışıydı. Olsa olsa altına birer imza çakmışlar ve ilgili komisyona süratle şevkini sağlamışlardı!

Bir lider hastalandı

Ciddi temasların komik unsurunu, daima olduğu gibi gene Osman Bölükbaşı sağladı. Üç partinin temsilcileriyle konuşan Kurmaylar. C.K.M.P. lideri Bölükbaşıyı da dâvet ettiler. Kararlaştırıldığına göre, çarşamba günü saat 15.30'da beklenen Bölükbaşı, o gün gelemedi. İrikıyım liderin hasta olduğu söyleniyordu. Hatta bir ara, çocuk telcine yakalandığı, yürüyemediği rivayet olunduysa da, adı geçen hastalığın 35 yaşından sonra insana zarar vermiyeceği anlaşılınca yüreklere su serpildi. Zira gelen haberler, C.K.M.P. liderinin dizlerinde derman olmadığı şeklindeydi. Çokları bunu, politik dermansızlık şeklinde anladılar.

Nitekim Bölükbaşı o gün mülâkata -İnönünün Kurmaylarla görüştüğü henüz duyulmamıştı- gelemedi. Ertesi sabah dizlerinde derman bulduğu takdirde geleceğini bildirdi ve özür diledi.

Perşembe günü C.K.M.P. liderini Mecliste bekleyenler boşuna zaman kaybettiler. İrikıyım liderin bu defa ateşi de yükselmişti. -Yahut, ilk görüşmenin kendisiyle yapılmamış ve sona kalmış olmasına alınmıştı- Görüşmeyi Genel Sekreteri Ahmet Bilgin yapacaktı.

Saat 16 sularında Meclise gelen C.K.M.P. Genel Sekreteriyle yapılan görüşme birbuçuk saat sürdü. Bilgin dışarı tıktığında hafif mütereddit, biraz çekingendi. Etrafım saran gazetecilerin suallerinden kaçmak için işi kısa kesmeyi denedi:

"— Yuvarlak Masanın şekli hakkında konuştuk" dedi.

Basın mensupları birbirlerine baktılar. Allah Allah!.. Acaba Bilginin mobilyacılığı da mı vardı? Sununla beraber, üzerinde fazla durmadılar. İçlerinden biri;

"— Partiniz adına mı konuştunuz?" dedi.

Bilgin telâşla cevap verdi:

"— Hayır, şahsî fikirlerimi söyledim.."

Dinleyenler, Bilginin ilk sözüne bu defa inandılar ve içerde masanın şekli hakkında görüşlerini belirttiğine iman getirdiler. Bilgin ilâve etti:

"— Ben İstanbuldan yeni geldim. Bir şeyden haberim yok. Bölükbaşı hastaymış, beni gönderdiler. Sahsım adına konuştum. Partiyle ilgili değildir bu ziyaret.."

Yaşil çizgili elbisesine üçgen bağladığı aynı renk kravatım düzelten C.K.M.P. Genel Sekreteri, şahsı adına yaptığı ziyaret hakkında Genel Başkan Bölükbaşıya bilgi vermek üzere Bahçelievlere doğru süratle yola çıktı.

Osman Bölükbaşı
Alıngan bir zat

Toplantının şekli

Bütün bu temasların sonunda işin hazırlık safhası aşağı yukarı tamarnlanmış ve siyasi partilerle M.B.K. arasında yapılacak toplantının ana hatları ortaya çıkmıştır.

M.B.K. Üyelerinin bir kısmı toplantıya bütün M.B.K. üyelerinin katılmasını arzulamaktadır. Yapılacak toplantı iki kısma ayrılmıştır, Evvelâ bir "Alt Kademe" toplantısı aktedilecek ve buna her partiden üç kişi katılacaktır. Bu toplantıda genel konular üzerinde durulacaktır. Alt Kademe toplantısının dört - beş gün devam edeceği tahmin edilmektedir. Buna Devlet Başkanı Gürsel ile liderler katılmayacaklardır. Alt kademe toplantısı "Zirve Toplantısı"na bir basamak teşkil edecektir. Bu toplantıda Zirve Toplantısının gündemi de hazırlanacaktır. Zirve Toplantısı Gürselle liderler arasında olacak ve Yuvarlak Masa toplantısının ikinci kısmını teşkil edecektir.

Memleketin bellibaşlı parti liderlerini bir araya getirecek olan Zirve Toplantısı da, bir evvelki Alt Kademe Toplantısı gibi gizli yapılacaktır. Alt Kademe Toplantısının yeni Meclis binasının Senatörler için ayrılan küçük salonunda aktedilmesi düşünülmektedir. İlk toplantı için düşünülen tarih, haftanın içinde bir gündür. Ancak o sıralarda Kurultay olduğu unutulmamalıdır.

C.H.P.

Kurultaya doğru

Bu hafta perşembe günü, Ankaranın Yeni Mahalle semtindeki büyük ve vefalı Alemdar sineması bir defa daha altıoklu bayraklarla bezenecek ve yakalarında aynı işareti taşıyan 1500 insan tarafından doldurulacaktır. C.H.P. Kurultaylarının Yeni Mahalle değil, Yenişehirde yapılması adeti vardır. Zira Yenişehir elbette ki daha merkezidir. Ama D.P. baskısının son haddini bulduğu yıllarda bütün Yenişehir sinemaları kapılarım C.H.P. ne kapamışken sâdece Yeni Mahalledeki Alemdar sineması "Buyrun!" demiştir. Bu yüzden şimdi, C.H.P. nin iktidar eşiğinde bulunduğu ve üzerindeki bütün baskının kalktığı sırada Kurultayın gene Alemdar sinemasında yapılması suretiyle eski parti şükran borcunu ödemektedir.

Bitirdiğimiz haftanın sonunda, cumayı cumartesiye bağlayan gece çok geç saatlerde başkentin meşhur Hürriyet -eski adıyla Kızılay- meydanından geçenler, Karanfil sokağın hemen başında bulunan üç katlı bir binanın Üst katının ışıklarının yanmakta olduğunu gördüler. Ziyadesiyle meşhur binanın kapıları açıktı ve içerde hummalı bir faaliyet hüküm sürmekteydi.

O serin Ağustos sabahı saatlerin 3'ü gösterdiği sırada bir takım yorgun adamlar etrafında oturdukları üzeri yeşil çuha kaplı uzun masanın başından kalktılar, teker teker ve gruplar halinde san binayı terke başladılar. Dışarda son derece tatlı bir yaz sabahı başlıyordu.

Bina C.H.P. Genel Merkez binasıydı ve mühim bir toplantıya sahne olmaktaydı.

Bir gün evvel -cuma günü- saat 15.30'da başlamış olan Merkez İdare Kurulu toplantısı, saat 3'te sona erdi. Toplantının gündemi tek madde-

den ibaretti ve artık elle tutulacak kadar yaklaşan CELP. Kurultayı hazırlıklarına dairdi. Toplantıya, tamamen iyileşmiş bulunan başarılı ve kibar Genel Sekreter İsmail Rüştü Aksal başkanlık etmekteydi. Ertesi sabahın 3'üne kadar masanın baş tarafındaki yerinden ayrılmıyan Genel Sekreter, her mesele hakkında görüsünü açıkladı ve arkadaşlarına fikir verdi.

Böylece, C.H.P. nin, Kurultay arefesinde yaptığı partiiçi çalışmaların son merhalesi de bu toplantılarla aşılmış oluyordu. İktidarın 1 numaralı adayı C.H.P. nin, seçim öncesi Kurultayına yetiştirilmesi gereken pek çok mühim meselesi vardı. Merkez İdare Kurulu bir süredir muntazam aralıklarla yaptığı toplantılarda bu meselelere neşter vuruyor, sonra müşahedelerini ve tavsiyelerini, partinin en yüksek organı olan C.H.P. Meclisine takdim edilmek üzere hazırlıyordu. Haftanın sonundaki toplantı bu bakımdan hemen hemen nihai toplantı mahiyetini taşıdı ve üzerinde günler ve haftalardır çalışılan dâvalar C.H.P. Meclisinin .ıttılaına arzedilecek hale getirildi. Bunların başında Kurultayın hazırlıkları geliyordu. Merkez İdare Kurulu bu işin organizasyonu için iki faal üyesi, Suphi Baykam ve Orhan Öztrakı vazifelendirdikten sonra işin daha mühim kısımlarına geçti. İlk ele alınan mesele, Parti Meclisi kanalıyla Kurultaya, takdim edilecek olan iki tâdil teklifi oldu. Bunlar, zaman zaman C.H.P. nin üzerinde durduğu, fakat bir türlü halle imkân bulamadığı tüzük tâdili ve aday yoklamaları yönetmeliği tâdili teklifleriydi!. Bu iki mühim meseleden bilhassa ikincisi üzerinde hassasiyetle duruldu ve daha geni- partili grupların tam bir objektiflik içinde aday yoklamalarına katılabilmelerini sağlıyacak bir sistem tespit edildi. Buna göre 11, İlçe, Gençlik ve Kadın Kollarıyla çerçevelenen bir iştirak halkası teşkil ediliyordu. Böylece alt kademenin ve tüzükte yapılan bir değişiklikle hukuki durumları sağlama bağlanan Kadın ve Gençlik kollarının C.H.P. nin iktidar ekibinde tuzu biberi bulunması sağlanmış oluyor, kalite üzerinde bilhassa duruluyordu.

Genel Merkez, kanunun imkân verdiği "Merkez Kontenjanı"nı bizzat istememeyi ve kurultaya bu konuda sağduyuyu bizzat gösterme fırsatım vermeyi tercih etti. Kanunda, parti merkezlerine yüzde 10 nisbetinde hak tanınmaktadır. Meseleyi bizzat Genel Başkan İnönü ortaya atacak ve bu hakkın, dar bir çevreye değil, Kurultay tartından kadrosu tesbit edilecek bir Merkezi Seçim Organına verilmesini isteyecektir. Merkezi Seçim Organı, Kurultay' uygun görürse, batının demokratik partilerinde olduğu gibi partinin adayları arasına uygunsuz kimselerin katılmaması hususunda da söz sahibi kılınacaktır.

Asıl mühim mesele

Fakat C.H.P. Merkez İdare Kurulunun üzerinde hassasiyetle durduğu ve bir rapor halinde tespit ettiği esaslar bundan ibaret kalmadı. Bir de, Kurultayın tasvibine sunulacak Temel Hedefler Beyannamesi hazırlanması karar altına alındı. İktidara gelmesi mukarrer C.H.P. nin, Kurultayından geçirdikten sonra millete arzedeceği bu beyanname tıpkı bir İlk Hedefler Beyannamesi hüviyetini taşıyacak, fakat şümulü bakımından bir parça daha geniş olarak ele alınacktır. Buna bir Seçim Beyannamesi demek de yerinde olur. Zira C.H.P. nin, Kurultayın tasvibinden geçtikten sonra umumî efkâra takdim edeceği bu beyanname, C.H.P. hükümetlerinin bir nevi taahhüdü şeklinde mütalâa edilecektir. Beyannamede, İktisadi Politika ön plânı işgal edecektir. Para, nüfus, eğitim meseleleri ondan sonra gelmektedir. Bunun için C.H.P. Araştırma Bürosu hummalı bir faaliyet halindedir. Mütehassıs elemanlar beyannamenin ana hatlarını tespit etmişlerdir. İnönü, açış konuşmasında bu esasların anahtarını verecek ve teferruatı Kurultaya bırakacaktır.

Bütün bunlar, Merkez İdare Kurulunun üzerinde çalıştığı meseleler oldu. Geç vakitlere kadar her mesele üzerinde ayrı ayrı duruldu ve mümkün mertebe en az hatalı projelerin tespitine çalışıldı.

Merkez İdare Kurulunun ana meseleleri tespit ettiği ve bir rapor hazırladığı saatten tamı tamına 7 saat sonra C.H.P. Meclisi, Genel Başkan İsmet İnönünün başkanlığında toplandı ve Merkez İdare Kurulunun hazırladığı rapor üzerinde imal-i fikr etmeğe başladı. Bu satırların yazıldığı sıralarda Genel Merkezin üst katındaki yeşil çuha örtülü masanın etrafını, Partinin en yüksek kademesi mensupları çepeçevre sarmışlardı.

C.H.P, Meclisi, Kurutay hazırlıklarının fikri cephesiyle meşgul olurken, Merkez İdare Kurulunun vazifelendirdiği iki üye -Baykam ve Öztrak-, işin maddi hazırlık kısmıyla ilgilendiler. Bir defa, bu seferki Kurultay hacim bakımından diğerlerine nazaran hayli kabarık olacağından 1-yi bir tertip gerekmekteydi. Vefalı Alemdar Salonu evvelden tutuldu ve tertibi için plânlar hazırlandı. Genel Merkez, Kurultayın tam bir intizam içinde geçmesini arzu ettiği için, delege sayıları tespit edildi ve ona göre yerler ayrıldı. Yaklaşık bir hesapla, 24 Ağustos perşembe günü Yeni Mahallede, Alemdar sineması salonunda toplanacak olan Kurultaya 1550 kişi gelecektir. Bunun hemen hemen 1200'ünü illerden gelecek delegeler teşkil edecektir. Kadın ve Gençlik kolları da hayli kabarık sayıda delege ile Kurultaya katılacaklardır. Bunların miktarı 167 civarındadır. Bunların dışında, mûtad olduğu üzere, C.H.P. nin Temsilciler Meclisindeki mensupları ve eski Bakanlar da delege hüviyetiyle Kurultaya katılacaklardır.

C. H. P. Merkez İdare Kurulu çalışıyor
Sarı köşkün lâmbası hep yanıyor

Kasım Gülek Meselesi

Bir süredir, bilhassa İhtilâlden bu yana, C.H.P. nin karşısına kim geçmişse o, bir adama mütemadiyen kuvvet şırıngası yapıyor. Bu adam, Kasım Gülektir. C.H.P. nin karşısında yer almış olanlar için eski Genel Sekreter, bir büyük ümit kapısıdır. Onun methiyesi C.H.P. ye diş Dileyenlerin ağzındadır, onun reklâmı C.H.P. düşmanlığını tezgâhının sürüm vasıtası yapmış gazetelerin sütunundadır, onu bir mazlum, eski partinin vefasızlığının delili ve kurbanı gibi tanıtmak gayreti bütün C.H.P. hasımlarının gayretidir. Bunun Güleğe fayda mı verdiği, yoksa asıl handikapını mı teşkil ettiği şüphesiz münakaşa edilecek bir husustur. Münakaşa kaldırmayan nokta Güleğin, C.H.P. ye diş bileyen ne kadar insan, grup, zümre, parti ve gazete varsa, hepsinin tek sevgilisi olduğudur. Nitekim, kuyrukçuların gazetesi kendisini "C.H.P. nin eski Genel Sekreteri ve yeni Sekreter Adayı" olarak takdim etmekte, manşetlerini onun ismi ve resmiyle süslemektedir. Bunun bir tesadüf olduğuna inanabilmek için, fazla saf olmak lâzımdır.

Kasım Gülek

Bu durumun sebebi, C.H.P. içinde, adına "Kasım Gülek Meselesi" denilen bir çıbanın gerçekten bulunmasıdır. Eski Genel Sekreter C.H.P. nin sarsıntılı günlerinde bu parti için hangi nisbette faydalı olmuşsa, şimdi, C.H.P. nin millet nazarında iktidarın 1 numaralı adayı sayıldığı şu devrede ondan on misli fazla zarar getirmektedir. Kasım Güleğin, parti içinde 1 numaralı hizipçi olması ve sâdece kendisinin yükselebilmesi için partiyi batırmak dahil, yapmayacağı şeyin bulunmadığının bilinmesi kendisini bütün C.H.P. düşmanlarına şirin göstermektedir.

Kasım Güleğin dramı, gerçek bir lider olmak için gerekli vasıflardan hiç birine sahip bulunmadığı halde, bunun mücadelesine girişmiş olmasıdır. Bir siyasi teşekkül içinde liderlik savaşma katılmak, herkesin hakkıdır. Ancak, mevcut olmayan vasıfların eksikliğini bir siyasî teşekkül mensubu o teşekkülün zararına kapatmaya çalıştı ve onun prestijini yitirmeye kalkıştı mı, karşısına çıkıp mutlaka vaziyet almak Kasımdır. Bu vaziyet almanın en iyi şekli ise, bahiskonusu zatı, kulağından tutup -hayır, partiden atıvermek değil-, partililere tanıtıvermektir. Eğer parti bir olgun partiyse, böyle bir davranış "Kuyrukçuların Sevgilisi"ni tehlikesiz, zararsız hale sokmaya yetecek de artacaktır bile..

Kimdir, bu Kasım Gülek? Topkapı Hâdisesinden sonra, C.H.P. nin 180 kişilik Meclis Grubunun karşısına, elinde bir demir sopa ile çıkıp bunu o 180 kişiye gösteren ve "Niyetleri öldürmekti!" diye bağıran adam mı, yoksa Yassıadada, "Kuyrukçuların Sevgilisi" olabilmek için "Elimi vicdanıma koyuyorum da, öldürmek niyeti görmüyorum, bunu D.P. nin liderlerine hiç bağlayamıyorum.." diyen adam mı?

Kimdir bu Kasım Gülek? Nisbi Temsili memleketin başlıca ihtiyaçlarından biri olarak ilân eden İlk Hedefler Beyanamesi Kurultayda ayakta ve alkışlar arasında kabul edildiğinde Genel Sekreter olan, bu görüşü savunan adam mı, yoksa artık Genel Sekreter olmadığı ve C.H.P. o ahdine sadık kaldığı için oyuyla, gazetesiyle, demeçleriyle nisbi temsile karşı vaziyet alan adam mı? Bu millet bir ciddi partinin Kurultayında alman kararlara inancını kaybederse, bir yeni kurultay dahi beklenmeden, sâdece kuvvetler muvazenesi değiştiği için o ciddi partinin döneklik edeceği fikrini benimserse parti ne kazanır, memleket ne kazanır?

Kimdir bu Kasım Gülek? Albay Fens'e o mahut mektubu yazan ve yazdığı sabit olan adam mı, yoksa, İnönünün de huzurunda tam dört ayrı tevil versiyonunu partisinin mesullerine yutturmaya kalkışan, fakat iplik pazara çıkınca Genel Sekreterlikten ayrılmadan başka çare bulamayan adam mı?

Kimdir bu Kasım Gülek? Yaptığı basit, küçük hizipçiliği bir "İnönü - Gülek Mücadelesi" etiket' altında propaganda ederek sevgilisi Kuyrukçulara manşet sağlayan adam mı, yoksa pabuçun pahalılandığını görür görmez "Biz İnönücüyüz.. Yaşasın İnönü!" diye İstanbul kongresinde feryadı basan adam mı?

Kimdir bu Kasım Gülek? Memleketin, milletin C.H.P. nin başına dert açabilecek her konuda bir ekzantrlk tavır takınan, ne kanunlar, ne hukuk, ne de millî menfaat buna müsaitken "14'ler geri getirilmeli" diye 141er dâvasının fuzuli savunucusu olan adam mı, yoksa orada burada, mazlum rolünde "Ben, C.H.P. nin bir neferiyim" diyen adam mı?

Evet, kimdir bu Kasım Gülek ve hangi fikirle, hangi bayrağın altında, niçin, ne maksatla politika hayatı içinde bulunmaktadır? Bırakınız, "Britannica Hikâyesi"ni, bırakınız "Ucuza Getirme Gayretleri"ni, bırakınız "İstiskali Umursamama Huyu"nu.. Deyiniz ki, nihayet bunlar bir kültür, görgü, karakter işidir. Ama, fikir olarak, inanç olarak, dâva olarak Kasım Gülek hangi fikrin, hanki inancın, hangi dâvanın adamıdır? Kurultaydaki hesaplaşma sırasında, bütün yuvarlak lâfların dışında, Kasım Güleğin hangi Kasım Gülek olduğunu Kurultay delegeleri Kasım Güleğin ağzından işitmelidirler. Genel Sekreter Olmak Arzusu, bir siyasi hayatın kâfi sebebi sayılabilir mi? Dağarcığında ancak bu bulunan, bunu sağlamak için Komayı yakmaya hazır bir adam Romalılardan ne beklemek hakkına sahiptir?

*

Her halde, Romanın kendisine teslim edilmesini değil!

Geride kalan haftanın sonundaki gün hazırlıklar daha da süratlendirildi ve salonun tefrişi üzerinde duruldu. Gençlik Kurultayının son derece iyi organize edilmiş olması dikkati çekmiş olduğu için, Büyük Kurultayın da ayni derecede iyi tertibi gerekmekteydi. Bunun için panolar ve mikrofon tertibatı, hazırlıkların en yorucu kısmını teşkil etti. Delegelere lüzumlu evrak için matbaalara siparişlerde bulunuldu.

Kurultay nasıl çalışacak

Hazırlıkların ikmali devam ederken, bir taraftan da mutasavver günde... üzerinde kafa yoruldu. Fakat, su satırların yazıldığı sıralara kadar henüz tespit edilmiş bir gündem mevcut değildi. Mutlak ve muhakkak olan, Kurultayın Genel Başkanın bir konuşmasıyla açılması hususudur. Sundan sonrası önümüzdeki gün - erde katiyet kes- -edecektir.

Genel Merkezde hazırlıklar bu safhadayken, Kurultay seçimlerinin kulis faaliyeti de ilerliyordu. Ne var ki, basiretli Genel Merkez, prensip olarak hi---leşmelerin önünü almağa kararlı olduğu için Kurultayla ilgili sesim faaliyeti Genel Merkez içinde pek mekân bulamadı. Buna mukabil bazı tohumlar oraya buraya serpiştirilmeğe başlandı. Bunların en yaygını, bir C.H.P. ve Neo - C.H.P. ayırımıydı. Sâbık Genel Sekreterin körüklediği bu cereyan, mücadele günlerinde C.H.P. ye katılan Hür. P. ekibini hedef tutmaktaydı. Fakat Partinin aklıselim sahi**bi çevreleri bu cereyana izin vermediler ve C.H.P. nin seçimlere birlik ve beraberlik içinde gireceği fikrini zihinlere zerke başladılar. Bunun en yakın misali, geride kalan hafta içinde bir gün, kongresini evvelki hafta bitirmiş olan İstanbul teşkilâtında kendini gösterdi. Salı günü İstanbulda, sempatik ve tıknaz bir adam:**

"— Artık Kravatlı, Kravatsız diye bir şey kalmadı" diyerek söze başladı ve sonra, karşısında bulunan Oğuz Oranı işaret ederek:

"— Bu, nasıl olsa milletvekili olup gidecek."

Yaşar Keçeliyi gösterdi:

"— Bunu ise, boğarım."

Mümtaz Özarara döndü:

"— Bunu da bağrıma basarım. Bitti, gitti! Biz nasıl olsa buradayız" seklinde konuştu.

Bunları söyleyen, Ali Sohtorikti ve böylece, C. H. P. İstanbul teşkilâtında artık hizip mizip kalmadığını ifade etmek istiyordu.

Gülek ne yapacak ?

Hizipçiliğin büyük nisbette yenilmiş olması ve bir küçük ekalliyetin dışında hemen herkesin Genel Merkez etrafında birleşmiş bulunması, Gülek ve Gülekçilerin kulağına fena halde kar suyu kaçırdı. Eski Genel Sekreter, kendi gazetesinde kendisi terinde bir kampanya açtırmak ve kendisini bol sıfatlarla övdürtmek suretiyle garabetin ve gülünçlüğün şahikasına bitirdiğimiz hafta erişti. Ancak üstadın sinirlerinin de fena halde bozulmuş olduğu, Son Havadis gibi azılı C. H. P. düşmanı gazetelere demeçler vermeye başlamasıyla kendisini büsbütün belli etti. Her hatası, etrafından bir grubun daha aklıselim sahiplerine katılmasına yol açıyor, giden her grup Genel Sekreterin asabını biraz daha yıpratarak yeni gaflara yol açıyordu.

Haftanın sonunda Gülekçiler, maçı oynamadan kaybetmiş olduklarından emindiler. Bu yüzden, ortaya ye-

«Açıkgöz Bezirganlar»

Millet kendisine yeni bir iktidar hazırlamaya, partiler ve bilhassa C.H.P. milletin bu yeni iktidarı olmaya çalışırlarken, hiç kimse şüphe etmesin, bir başka sınıf bir başka gayenin peşindedir. Bu sınıf, her zaman mevcut olmuş bulunan ve D.P. devrinin son yıllarında meşruiyet ve tabii aleniyet kazanan "aklıevyel iş adamları"ndan müteşekkildir. Bunlar şimdiden, yarınki hayatımız içinde kendilerine hamilik edecek kimseleri peylemekle meşguldürler. Tıpkı, bugün hâmiler arandıkları gibi... İktidara en yakın görünen parti C.H.P. olduğuna göre, ağların çoğu bu parti içinde nüfuz sahibi olacağı ümit, ya da hayal olunan "müsait tip" ler üzerine atılmıştır. Hattâ şimdiden bir takım kombinezonlarla hazırlandığını sezmek için kâhin olmaya zerrece lüzum yoktur. Durgun iktisadî hayatın seçimlerden sonraki açılma safhasında böyle bir yarış, kendini mutlaka hissettirecektir. Açıkgöz bezirgânlar, nasıl geçen devirde kendilerine buldukları bir Demokrat haminin yanında bir de Halkçı yedek aramışlarsa, önümüzdeki devirde de çift, hattâ üçlü emniyet subabina sahip aklıevvel iş adamları piyasayı bulandırmak için ellerinden geleni yapacaklardır. Buna karşı en müessir tedbiri, Kurultay elinde tutmaktadır.

C.H.P. nin ismi bilinen şahsiyetleri içinde herkes, 1950 . 60 devresi boyunca 1946 - 50 devresindeki istiğnayı gösterememiştir. O şahsiyetler arasından öyleleri çıkmıştır ki D.P. nin en iğrenç iş takipçileri ve vurguncularıyla ahbaplıklar kurmuşlar, diğer yandan da, politik durumlarının imkân verdiği bu cambazlıktan, ortakları bezirgân tâcirler adına faydalar sağlamışlardır. Bunların kimler olduğu Teşkilâtın tamamen malûmu olmasa dahi,. ileri kademe sahipleri tarafından mükemmelen bilinmektedir. İmkânlarının çok üstünde bir hayat süren bu, sonradan bozulmuş politikacılar ve onlara, iktidarın ufukta göründüğü şu sırada eklenmiş yeni avantacılar C.H.P. için en büyük tehlikelerden birini teşkil etmektedirler.

Cemiyetin hali bu oldukça, böyle bir tehlikenin hiç mücadelesiz ortadan kalkmasını beklemek caiz değidir. Bugünlerde toplanan Kurultay, yapacağı seçimlerde çok dikkatli olmalı, bu sınıfın politikacı mensuplarına üst kademelerin yolunu sımsıkı kapamalıdır. 1950 - 60 anamda bozulan bir çok siyaset adamı 1946 - 50 devresinde parlak imtihanlar vermişlerse bu, rejimin bir faziletli rejim olması ve idarenin başında İnönü gibi, bütün ömrü "Bayar Takımı" diye bilinen takımla mücadele içinde geçmiş bir dürüstlük âbidesinin bulunması neticesidir. Nitekim, iktidarın el değiştirmesini müteakip "hangi yoldan olarsa olsun zenginleşme" prensibi yeni rejimin âlâmeti farikan haline getirilince gerçek tıynetler yavaş yavaş belirmeye başlamış ve pek çok hayal sükûtuna yol açmıştır.

Gerçi, basın hayatı açık yeni devirde Demokrasinin Dördüncü Kuvveti bu gibi mimli ve mimsiz nüfuz tâcirlerine göz açtırmayacak, kimi yakalarsa onu, kim olursa olsun ispat hakkıyla teşhir edecektir ama partileri dolduran sayısız iyi niyetli, dürüst partilinin gözünü şimdiden açması en üst kattaki lider takımının da bütün şahsi ahbaplıklar dışında bu vadide son derece müsamahasız, sert, hattâ merhametsiz davranması selâmetin tek çâresidir.

Memlektin selâmeti, partilerinin selâmeti ve nihayet kendi selâmetleri! Kurultay, ilk imtihan olacaktır.

İsmail Rüştü Aksal

İNÖNÜNÜN Veraseti

Eski ve tarihi parti içinde bir adamın, İnönünün siyasi varisi olmak için çırpınışları istihfafla ve müstehziyane seyrediliyor. Bunun sebebi, bahis konusu zatın, Kasım Güleğin, böyle bir hevese kapılmak için dahi gerekli kumaşa sahip olmamasıdır. Ama C.H.P. içinde, İnönünün veraseti meselesinin, hal yolu isteyen bir mesele olduğu gerçeği gözden kaçmamalıdır. Bu Kurultayın, muhtemelen, İnönünün siyasi hayat içkide ve C.H.P. nin başında bulunduğu son Kurultay olduğu göz önünde tutuluna eski ve tarihi partinin liderlik dâvası bütün âcil karakteriyle ortaya çıkar.

İsmet İnönü, Türkiyenin mukadderatını ellerinde tutan Ur sınıf liderin son temsilcisidir. Bundan böyle, mazisi kendisini münakaşa edilmez lider mevkiine geçirtip oturtacak şan ve şerefle dolu bir başka tarihi şahsiyetin çıkması son derece şüphelidir. Bir İstiklâl Mücadelesi, İnönü Savaşları, Lozan Barışı ve İkinci Dünya Harbinden Türkiyeyi uzak tutma marifeti her gün tekrarlanan hâdiseler değildir. Siyasi liderler, bileğinin hakkıyla politika sabasında yükselmiş, vasıflarını kabul ettirtmiş kimseler arasından çıkacaktır.

Bizde partiler, memleket çapında milli partilerdir. Bir sınıf mücadelesinin ne neticeleridirler, ne de temsilcileri.. Aksine, her tabakadan, her zümreden vatandaşı sinesinde barındırmaktadırlar. Bu hususiyet, İnönüden sonra C.H.P. nin, taşıyacağı sıfat ne olursa olsun liderliğini yapacak politikacının 1 numaralı hususiyetini ortaya koymaktadır. İnönünün siyasi varisi mutlaka toplayıcı, derleyici bir hüviyete sahip olmalı ve şahsı üzerinde münakaşa bulunmamalıdır. İsmail Rüştü Aksalın bu vasfı taşıması, âdeta en büyük hususiyetinin bu olması C.H.P. için gerçek Ur mutluluktur.

Ancak, C.H.P. nin liderliği konusunda İnönünün mirasını omuzlarına aldığında İsmail Rüstü Aksal dahi ağır vazifeyi tek başına kaldırma gücünü kendinde bulamayacaktır. İnönüden sonra C.H.P. lideri "etrafına iyi bir ekip toplamış derleyici bir mümtaz şahsiyet" olacaktır. 1961 Kurultayında bu hususun dikkatle göz önünde tutulması ve partinin üst kademesi seçilirken ona göre davranılması lâzımdır.

Tarihten gelen prestijle kurulan otoritenin bîr rahat tarafı bulunduğu muhakkaktır. Elbette bu prestij, siyasî sahada her zaman kâfi değildir. Nitekim, prestij sahibi nice şahsiyetin kendilerini en kısa zamanda tüketmiş oldukları yakın tarihin sayfaları karıştırıldığında kolaylıkla görülür. Şimdi, bu tarihi prestij devrinin de sonuna gelmiş bulunuyoruz. Bu, politika hayatımıza şüphesiz daha batık bir veçhe getirecek, siyasi teşekküller şahısların omuzlarında yükselecek yerde şahıslar siyasî teşekküllerin içinden çıkıp birnici puşua geçeceklerdir. Lider yokluğunun politika hayatımızda sebep olduğu aksaklıklar göz önünde tutulursa meselenin önemi daha iyi belirir.

C.H.P. kendisini İnönüsüz idare etme yolundaki ilk adımını bu Kurultayda atacak ve yarın, memleketin 1 numaralı devlet adamı işini bitirip partinin başından çekildiğinde kimin etrafında toplanmış nasıl bir ekiple yolunda yürümekte devam edeceğini belli edecektir.

ni bir taktikle çıktılar. Gülek, Genel Sekreterliğe adaylığım koymayacak, parti tesanüdü bozulmayacaktı! Ama, Allah rızası için, Gülekle bir kaç arkadaşı da Parti Meclisine alınsındı.. Artık, bu kadarı da mı partinin en karanlık günlerinde ayağında çarık dolaşan, hapislerde yatan -üç gün yatmıştır-, cefaya katlanan, v.s., v.s., eski Genel Sekretere lâyık değildi?. Böyle söyleyenler, ellerinde listelerle arzı endam ettiler.

Ancak, bugünkü havadan anlaşılan 40 kişilik C. H. P. Meclisinde 10 kişilik kadar bir değişikliğin vuku bulacağıdır. Bunlar da, bir takım kof, boş, hatta tehlikeli şöhretler olacaktır. Onların yerine, teşkilâtın canlı ve genç elemanları Mecliste yer alacaklardır.

Güleğin, Genel Sekreterlik savaşında pes etmesi takdirinde 40'lar arasına girmesi muhtemeldir. Ancak, taraftarlarından ya bir, ya iki kişi ancak sızabilecektir. Genel Sekreterlikte Aksalın karşısına çıktığı takdirde ise, memleketin 1 numaralı partisi olan C.H.P. mensuplarının sağduyusu onu yerle bir etmeye yetecek ve böylece Gülek efsanesi sönüp gidecektir. Gülek meselesinin, Genel Sekreterlikten istifası hikâyesine ait tafsilât verilmesi mecburiyeti dolayısıyla Kurultaya geleceği anlaşılmaktadır.

İsmet İnönü
İşaret'i verecek

A.P.

Ziyaret ve Ticaret

Necatibey caddesinin tam orta yerindeki san badanalı, iki katlı binanın önünde bir otomobil durdu. Şoför, bir an ellerini ağuşturdu ve beklemeğe koyuldu. Kısa bir müddet sonra, omuzları düşük, gözlüklü bir zat, arkasında terbiyeli tavırlı bir adam olduğu halde merdivenleri dikkatle, fakat acele acele indi ve kapısı açılmış bulunan otomobilin arka tarafına kuruldu. Otomobil hareket etti. Tâkip edilen yol, Bakanlıklar istikametiydi. Evvelâ bir müddet düz gittiler, sonra İmar Bakanlığının bulunduğu köşeden sola saptılar ve ana caddeye çıktılar. Chevrolet markalı taksi Bakanlıklar durağını geçip sağa kıvrıldığında saatler 15.15'i gösteriyordu.

Hâdise geride bıraktığımız haftanın başlarında, salı günü cereyan etti. Otomobil İçişleri Bakanlığının önünde durdu. Sağ taraftaki kapıdan ilkin gözlükklü ve düşük omuzlu zat gıktı. Onu terbiyeli tavırlı arkadaşı tâkip etti. Birlikte ilerleyerek binaya girdiler. O gün başkenti boğucu sıcaklar kasıp kavurmaktaydı. Bu sebeple İçişleri Bakanlığının iki ziyaretçisi de son derece hafif giyinmişlerdi. A. P. nin süper politikacı Genel Başkanıyla, mûtemet adamı EMİNSU'cu Şinasi Osmanın İçişleri Bakanlığına yaptıkları heyecanlı ziyaret böylece başlamış oldu. İki kafadar, İçişleri Bakanı Nasır Zeytinoğlunun makam odasının bulunduğu kata geldiklerinde kendilerine şöyle bir çekidüzen verdiler ve aralarında bir kere daha müdavele-i efkarda bulunduktan sonra, kararlarım vermiş olmalılar ki önce Şinasi Osma, arkadan Ragıp Gümügpala, İçişleri Bakanlığının Hususi Kalem odasına süzüldüler ve durumu Hususi Kalem Müdürüne anlattılar: A. P. adına temin edilmiş bir randevuya gelmişlerdi. Bakan kendilerini bekliyor olmalıydı. İki eski ordu mensubuna yer gösterildi. Fakat bekleme uzun sürmedi. Bir kaç dakika sonra Gümüşpalanın İçişleri Bakanınca kabul edileceği Hususi Kalem Müdürü tarafından bildirildi, Emekli General davrandı. Tabii, mûtemet Osma da arkasındaydı. Ne yazık ki Bakanın sâdece Gümüşpala ile görüşeceği kendilerine son derece nazik bir şekilde bildirilince durum değişti. Gümüşpala ile Osma birbirlerine baktılar. Gümüşpala gayrimemnun bir eda ile Bakanın meşin kaplı kapısını itip girdi. Saat tam 15.30'du.

A. P. nin süper politikacı lideri İçişleri Bakanı Nasır Zeytinoğlu tarafından ayakta karşılandı. Bir müddet bakıştılar. Sonra Bakan Gümüşpalaya yer gösterdi. Aynı zamanda oturdular ve konuşmağa başladılar. Kapalı kapılar arkasında geçen bu son derece ilginç sohbet hayli uzun sürdü ve Osmanın, Hususi Kalem odasında meraktan hayli ter dökmesine sebep oldu. İhtiyatlı Genel Sekreter, süper politikacı Başkanının bir pot kırmasından ve bir çuval inciri berbat etmesinden korkuyordu.

Nasır Zeytinoğlu
İdeal arkadaşı

Bir tertip ve ötesi

Aslında bu son derece ilginç sohbetin hazırlıkları evvelki haftanın ilk yarısında pişirilip kotarılmış ve A. P. nin fikriyatçıları tarafından Gümüşpalaya bu hususta gerekil telkinlerde bulunulmuştu. Nitekim o haftanın sonunda İstanbulda hayli heyecanlı saatler geçiren bu, D. P. den müdevver partinin elebaşıları, yaptıkları bir Genel İdare Kurulu toplantısında pirincin taşının artık ayıklanması gerektiğini konuşmuşlar ve Genel Başkanın hükümet çevreleriyle bazı temaslarda bulunmasının faydalı olacağı kanaatine varmışlardı. A. P. nin ehliyeti müsellem fikri mekanizması, dişine en uygun Bakan olarak İçişleri Bakanı Nasır Zeytinoğlunu seçince, iş, başkente dönmeye ve tedafüi plânın hazırlanmasına kaldı. Gümüşpala ile kurmayı, soluğu Ankarada aldılar ve Necati bey caddesindeki meşhur Genel Merkezde masama başına çöküştüler. Uzun ve hummalı çalışmalardan sonra alınan karar, "en iyi savunma taarruzdur" prensibi etrafında toplandı. Yapılacak iş, hükümet çevrelerine tarizde bulunmak ve A. P. nin başı üzerinde dolaşan belâyı bir an evvel uzaklaştırmaktı. Bitirdiğimiz haftanın başındaki pazartesi günü, öğleden sonra İçişleri Bakanlığına telefon edildi, Mutemet adam Osma, Nasır Zeytinoğludan salı günü saat 15.30 için bir randevu koparınca, meselenin güç kısmı halledilmiş sayıldı. Şimdi sıra, Bakanın odasında yapılacak konuşmaya geliyordu. Bunun için de süper politikacı Genel Başkan iyice talim ettirildi ve elhak bu işi ' başaracağına iman getirildi. Pala Paşa, eski bir ordu mensubu ve İhtilâl Hükümetinin ilk Genel Kurmay Başkanı olması hasebiyle, Nasır Zeytinoğluna karşı partisini savunacak ve yapılan ihbarlara, tanzim edilen dosyalara itima edilmemesi gerektiğini anlatmağa çalışacaktı. Tabii bu arada A. P. nin mevhum kudretinden de dem vurulacaktı. Böylece kavganın ortasına ortasına gidilmiş oluyordu.

İşte, geride kalan haftanın ilk yarısındaki salı günü, başkentte, gölgede 40 dereceyi bulan sıcaklık ortalığı kasıp kavururken, İçişleri Bakanının havalandırma tertibatıyla mücehhez serin odasında tam bir buçuk saat bu minval üzere sohbet edildi ve sonra karşılıklı iltifat faslı başladı. Zeytinoğlu, Gümüşpaladan daha ihtiyatlı olduğundan pek az konuştu ve sâdece emekli Generalin savunmasını alarak bazı dileklerde bulundu. İhtilâl idarecileri, A. P. nin marifetlerini yakından tâkip ettikleri için, Bakanın dilek ve temennileri de bir parça kulak çekme mahiyetini taşıdı. Fakat ne de olsa Pala Paganın keyfi yerine gelmişti. Nitekim,. Bakanın odasını terkedip, Hususi Kalemde kendisini bekleyen mûtemet adamı Osmanın yanına geldiğinde gülümsüyordu. Şinasi Osma, kumandanının keyifli olduğunu görünce sevindi. Birlikte dışarıya çıktılar. Fakat Pala Paganın neşesi dışarıya çıkınca birden sönüverdi. Zira, hiç mi hiç hoşlanmadığı basın mensupları kapının önünde kendisini bekliyorlardı. Pala Paşa, miyop gözlerim flâşlardan eliyle korumağa çalışarak ilerledi. Sinirlendiği anlaşılıyordu. Fakat basın mensupları, Pala Paşanın huyunu suyunu iyi bildiklerinden, yolunu kestiler ve sualleri yağdırmağa başladılar, İlk sual içerde neler konuşulduğuna dairdi. Pala Paşa. talimli olduğu için, suali yarıda kesip cevabı kondurdu:

" ----İçişleri Bakanına, Partimizin kuruluşundan bu yana geçirdiği safhaları anlattım. Bizim temiz çalışmalarımız kargısında bize reva görülen hücum ve ithamları reddettim."

Sözünü bitirir bitirmez yürüyüp gitmek istedi, fakat bu defa bir başka gazeteci tarafından yolu kesildi. Onun suali daha başkaydı:

"— Paşam, acaba, A. P. hakkında tanzim edilen dosya meselesini konuşmadınız mı?''

Pala Paşa bu suale çok sinirlendi. Evvelâ başını iki tarafa salladı, sonra kaşlarını çatarak kestirip attı:

"— A. P. hakkında tanzim edilmiş bir dosya yoktur!"

Fakat muhabir. Pala Paşayı kıstırdığını anlamış olmalı ki devam etti:

"— Peki, İstanbulda. Örfi İdarede ifadeniz alınmadı mı?"

Süper politikacı lider, suali duymazlıktan geldi ve Osmanın kolunu hafifçe sıkarak:

"— Haydi, buradan gidelim" dedi.

Osmanın çevirdiği bir arabaya atladılar ve tekrar Genel Merkezin yolunu tuttular.

Ümit fakirin ekmeği

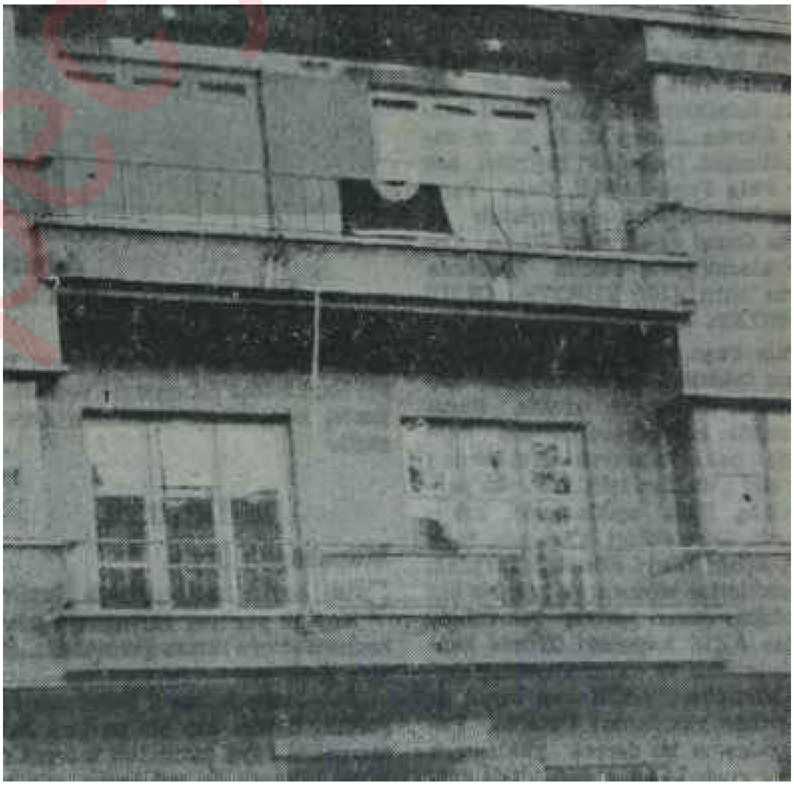
Bu sırada A. P. nin heybetsiz Genel Merkezinde meraklı bir hava esmekteydi. Partinin üst kademelerinde ipleri ellerinde tutan D. P. markalı fikriyatçılar, pişirip kotararak Gümüşpalanın önüne sürdükleri taamın ağızlarda husule getireceği tesiri pek merak ediyorlardı. Merakları, Pala Paşanın Genel Merkeze dönmesiyle zail oldu. Liderin keyfi yerindeydi. Hnnm, demek ki liderleri, Zeytinoğludan hüsnükabul görmüştü!..

Pala Paşa,' üzerinde "Genel Başkan" yazılı odasına geçti, terini kuruladı ve rahat bir nefes aldı, Kurmayı, alesta kendisini beklemekteydi. Yalnız, liderin odası pek dar olduğu için, Genel İdare Kurulu toplantı salonuna geçildi ve kapalı kapılar arkasında bir gizli celse aktedildi. Toplantı, İçişleri Bakanıyla yapılan sohbetle ilgiliydi. Bu arada M. B. K. de söz konusu edildi ve Komitenin parti kapatmak taraflısı olmadığı fikri, yüzlerdeki neşeyi bir par. ça daha yaygın hale getirdi.

Toplantı geç vakitlere kadar sürdü. Parti meseleleri de gündemsiz toplantının konulan arasına dahil edildi. Bir mühim meseleyi de partiye yapılan milletvekilliği ve senatörlük talepleri teşkil etti. Ayrıca, başka partilerin kapılarım çalmağa yüzleri tutmayan D. P. artığı bir grup politikacı mitili A. P. ye atmak istiyordu. Seçim bölgelerinde şanslarının iyi gideceğine güvenemeyip te Genel Merkez kontenjanına dahil edilmelerini isteyenlerin çokluğu bilhassa dikkati çekti. A. P. nin yorgun başları toplantıyı terkettiklerinde birçok meseleyi kâğıt üzerinde halletmiş durumdaydılar. Bir program tespit edilmişti. İlkin, partiye yaptırılacak rozet meselesi ele alınacaktı! A. P. ve D. P. sempatizanı ressamlara haber iletildi ve bu konu üzerinde Genel Merkezin hassasiyetle durduğu bildirildi. A. P. nin şânına lâyık bir rozet hazırlatılacaktı. Ressamlara A.P. harflerinin D.P. harflerine benzetilmesi gerektiğini "çaktılar".

Bitirdiğimiz haftanın içinde, çarşamba günü eskiz tespit edilmişti: Oval bir çerçeve içinde açık duran bir kitap, kanunu sembolize ediyordu! Kitabın ortasından doğan güneş ise, A. P. yi gösteriyordu. A. P., yurda güneş gibi doğacaktı! Kitabın tam altında, birbirine geçmiş vaziyette ve uzaktan bakılınca D. P. harfleri gibi görünen A ve P harfleri bulunuyordu. Rozetin bu seklini bilhassa Pala Pa--a pek beğendi ve bu işin başa alınması hususunda Genel Merkeze talimat verdi.

Tabii, iktidara hazırlanan kuyrukçu partilerin en önde gideninin bütün faaliyeti bundan ibaret olmadı. Bir taraftan da afişler hazırlatılmağa başlandı. Eee, artık parti kapatılması diye bir şey olmadığına göre, yapılacak iş, dörtnal seçimlere hazırlanmaktı. Bu arada bazı iltihaklar da Genel Merkezin yüzünü güldürdü. C. H. P. kontenjanından Temsilciler Meclisine yedekten giren, P. P. nin eski, C. H. P. nin yem kıymeti Avni Yurdabayrak A. P. ye iltihak etmişti. D. P. gemisi sallanmağa başlayınca, arkadaşları Necati Diken ve Mustafa Saraçla birlikte C. H. P. sahilinde şapa oturan Yurdabayrak, bu defa da A. P. ye transfere karar vermişti. Nitekim, C. H. P. ile anlaşamadığı teranesiyle yaptığı patırtılı transfer A. P. çevrelerinde memnuniyet uyandırdı. Şimdi beklenen. Yurdabayrakın bayraklık ettiği üçlüye dahil ikisinin, Diken ve Saraçın A. P. ye nakilleridir. İzmirden Halil Akyavaş ve Temsilciler Meclisi üyelerinden Feyyaz Köksalın da A. P. ye geçmelerinin beklendiği bizzat A. P. çevreleri tarafından belirtilmiştir. Ne var ki A. P. bu hususta pek nikbin değildir. Zira, gelenlerin sâdece D. P. artığı veya sempatizanı olmaları kâfi görülmemekte, bölgelerindeki itibarları üzerinde durulmaktadır. A. P. Genel İdare Kurulu bu hususta titiz davranılması

A.P. Genel Merkez binası
Şeytanlar cirit atıyor.

yollu bir karar almakta da beis görmedi. Üstelik, D. P. müfritlerinin kendi aralarında bulunmaları ve renklerini pek çabuk belli etmeleri işlerine yaramıyordu. Onlara, saman altından su yürütecek tipte kimseler lâzımdı. Bunun için, adları pek kirli işlere karışan bazı kimseleri aralarından uzaklaştırmakta fayda buldular ve ilk iş olarak Yorgancıoğlunu partiden kovdular. Fakat, orada burada konuşmamasını temin için de taviz vermekten geri durulmadı: A. P. iktidara gelir gelmez kapılar açıktı! Ama şimdi partinin yüksek menfaatleri bunu icap ettiriyordu.

Bitirdiğimiz hafta isinde, A. P. de, maskelemeğe çalışılan faaliyet bu şekilde devam ederken, perşembe günü saatlerin 11'i gösterdiği sıralarda Genel Merkezin telefonu acı acı çaldı. Telefona, âdeti olduğu veçhile Sekreter Şinasi Osma koştu ve konuşurken heyecanım arkadaşlarına belli etti. Telefon M. B. K. sekreterliğinden edilmekteydi ve Gümüşpalanın bir husus İçin saat 12 ye kadar M. B. K. nde bulunması isteniyordu. Osma:

"— Hayhay efendim, kendilerine bildiririm" dedi ve telefonu kapattı.

İşte bundan sonradır ki Genel Merkezi birden bir heyecan dalgası sardı. Osma durumu evvelâ Pala Paşaya, sonra da diğer arkadaşlarına bildirdi. Fakat bu arada A. P. nin pek aklıevvel Basın Sözcüsü tarafından yapılan bir açıklama yüreklere biraz olsun su serpti. Korkulacak bir şey yoktu. Sabahleyin Y. T. P. Genel Başkam Ekrem Alican M. B. K. ne dâvet edilmişti. Demek ki çağrılan tek lider Pala Paşa değildi. Pala Paşa bunun üzerine hemen hazırlandı ve yanına Genel Sekreteri Şinasi Osmayı alarak yeni Meclis binasının yolunu tuttu. (Bk. YURTTA OLUP BİTENLER • "Demokrasi")

Pala Paşa yeni Meclis binasının yolunu tutarken, A. P. merkezi gazetecilerin hücumuna uğradı. Basın mensupları son derece meşgul Pala Paşayı pek yakalıyamadıklarından şikâyetci oldukları için A. P. nin yaptıklarıyla ilgili açıklamalar bekliyorlardı. Gazetecileri A. P. nin, tabii D. P. artığı Basın Sözcüsü karşıladı ve kendilerine söylenecek pek bir şey olmadığım acemi haliyle tekrarladı. Gözüne AKİS muhabiri ilişince kendini tutamadı ve aklınca siteme başladı. Efendim, AKİS hep kendi aleyhlerinde yazıyordu! Üstelik, **Pala** Paşalarına bu derece yüklenmek doğru muydu? Alt tarafı, adamcağız bir acemi politikacıydı. İlerde gelişecek ve diğerlerine taş çıkartacaktı!

Bu sözler, münhasıran AKİS için söylendiğinden basın mensupları A. P. yi terkettiler. Halbuki sözcü pek açılmıştı. Genel Merkezin faaliyetlerinden bahsediyor ve 25 Ağustosta yapılacak Genel İdare Kurulu toplantısından dem vuruyordu. Bütün sırlar o gün çözülmüş, aday listelerinin de merkez kontenjanı ile ilgili olanları tespit edilmiş olacaktı. A. P. de C. H. P. gibi seçim beyannamesini hazırlamak üzereydi. Komisyon çalışmaları son safhadaydı.

Bundan sonra sözcü, Yuvarlak Masa toplantısına atladı. Adalet Partisi, her ne hikmetse, bu işe pek önem veriyordu!

Sözcü, işlerinin çokluğunu bahane ederek AKİSçiden izin istedi ve M. B. K. tarafından çağrılmış olan Genel Başkanının durumuyla ilgilenmek üzere, odasındaki telefonun başına geçti.

kapıya doğru ilerlerken devam etti:

"— Biliyorsunuz, bugün beyanat yoktu."

Kendisini selamlayanlara eliyle mukabelede bulundu ve neşeli bir şekilde koridora geçti. Saatler 15.25'i göstermekteydi. Yeni Meclis binasının ferah ve serin salonunda Kurucu Meclis toplantı halindeydi. Basın mensupları giden kır saçlı adamın arkasından bir müddet baktılar, sonra basın locasına yöneldiler. Ekrem Tüzemenin istifasından sonra Adalet Bakanlığına tâyin edilen Temsilciler Meclisi Üyesi ve Beyoğlu birinci Noteri Kemal Türkoğlunun ağzından sadre şifa malûmat alamamışlardı.

Adalet Bakanlığı
Yeni bir müşterisi var

Hükümet

Münakaşalı tâyin

Orta boylu, hafif şişman, kıvırcık saçları yer yer kırlaşmış adam, mukaddemeye lüzum görmeden meseleye girdi ve:

"— Bunu bilhassa belirtmek istiyorum. Benim hiç bir partiye karşı sempatim veya antipatim mevcut değildir. Esasen iki ay sonra eski işime dönüp noterlik yapacağım Politikada kalmak niyetinde hiç değilim" dedi ye oturduğu koltuktan kalktı,

Aslında herşey, bitirdiğimiz haftanın başlarında bir gün, bir istifa mektubunun giden evraka ait zimmet defterine kaydıyla başladı. O gün, sabahın erken saatlerinde Adalet Bakanlığı binası önünde duran şâhâne Mercedes'ten inen uzunca boylu, yorgun tavırlı ve halim selim bir adam. aceleci adımlarla mermer merdivenleri çıktı, merdivenin tam karşısına gelen ceviz kaplamalı kapıdan içeriye girdi, duvara yakın konulmuş çalışma masasının başına geçti ve cebinden , çıkardığı zarfın içindeki kâğıdı okumağa koyuldu. Adamın adı Ekrem Tüzemendi ve kendisi için pek önemli sayılan bir kararını o gün kuvveden fiile çıkarmak üzereydi.

Masasının başındaki tetkikatı hayli uzun süren Tüzemen öğleye doğru zile bastı ve Bakanlığın emektar Hususi Kalem Müdüründen giden evraka ait zimmet defterini getirmesini rica etti. Az sonra defter önündeydi. Heyecanla açtı ve göndereceği evrakın kaydını bizzat yaparak defteri ve zarfı Hususi Kalem Müdürüne uzattı. Sonra gülerek:

"— Bu iş te böylece biter, Yümnü bey" dedi.

Hususi Kalem Müdürü meseleyi henüz anlamamış olmalı ki:

"— Anlıyamadım efendim" diye merakını belirtti.

Bunun üzerine Tüzemen meseleyi Hususi Kalem Müdürüne anlattı. Uzattığı zarf bizzat Cemal Gürsele verilecek olan bir istifa mektubuydu. Pazartesi akşama evinde kaleme aldığı mektubunda Tüzemen bilhassa "bilinen sebepler" üzerinde duruyor ve yorgunluk gibi sudan bir sebebi istifasına gerekçe olarak gösteriyordu.

Hususi Kalem Müdürü istifa mektubunu elden Çankayaya götürmek üzere hazırlanırken, Tüzemen son derece rahat bir şekilde kendisine ait eşyaları toplamakla meşgüldü. Zaten pek iğreti oturduğu Adalet Bakanlığı makam odasında öyle ahım şahım bir şahsi eşyası da yoktu.

Saat 14.30'da Devlet ve Hükümet Başkam Gürselin eline ulaşan istifa mektubunun cevabı, bizzat Gürselin imzasıyla Adalet Bakanlığına yollandığında, Tüzemen çoktan kûşe-i uzletine çekilmiş bulunuyordu.

Tüzemen mektubunu elden yolladıktan sonra, aceleci adımlarla sıktığı mermer merdivenleri ağır ağır indi ve kapıda bekleyen şoföre, yürüyeceğini söyliyerek ilerledi. Bakanlıklar durağından Dikmen otobüsüne binerek evinin yolunu tuttu. Fakat Tüzemenin şansı pek yâver gitmedi. Zira otobüste bir gazeteciyle karşılaştı. Açıkgöz muhabir bu mütevazi Bakanın otobüsle seyahatini pek yadırgamış olmalı ki, hemen sokuldu ve:

"- Nasılsınız beyefendi?" diyerek bir konuşma zemini hazırlamak istedi.

Ne var ki müstafi Bakan konuşmaya istekli görünmüyordu. Sadece:

"— Teşekkür ederim" dedi.

Bir kaç durak sonra da otobüsü terketti. Fakat iş işten geçmişti. Haberi yakalıyan muhabir de hemen otobüsten atladı vs bürosunun yolunu tuttu. Nitekim, bir kaç saat sonra Adalet Bakam Ekrem Tüzemenin istifa ettiği haberi başkent kulisinin bellibaşlı meselelerinden birisini teşkil etti. Haber gazeteciler tarafından takip edilirken, Adalet Bakanlığına

Kemal Türkoğlu
Bir koltukta çok karpuz

ait Mercedes istifanın kabul edildiğine dâir cevabi tezkereyi Tüzemenin evine bırakıyordu. Günlerden salıydı ve saat tam 17'yi gösteriyordu.

Maksut bir, rivayet muhtelif

Adalet Bakanı Ekrem Tüzemenin istifa haberleri' yeni değildi. (Bk. AKİS-YURTTA OLUP BİTENLER - "Hükümet"-Sayı: 370) Tüzemen bundan evvel de bir kas defa istifa etmiş, fakat bütün talepleri "daha zamanı değil" gerekçesiyle rafa kaldırılmıştı. Bu defa iş ciddiydi ve istifa kabul edilmişti. Muhabirler paçaları sıvadılar ve müstafi Bakanı evinde yakaladılar. Bir gazeteciyle Tüzemen arasında cereyan eden telefon muhaveresi ise, istifanın üzerindeki tülü kaldırdı. Gazetecinin, müstafi Bakana ilk suali:

"— İstifanız doğru mu?" oldu.

Bakan, buna kesin ve rahat bir ifadeyle:

"— Evet!" cevabını verince, gazeteciye tek bir iş kalıyordu: Biraz daha gerilerden almak... Nitekim, o da öyle yaptı:

"— Sizin üç defa istifa ettiğinizi söylüyorlar. Doğru mu?" diyerek ilk sualini perçinledi.

Tüzemen bu suale de kısa vs kesin bir cevap verdi:

"— Evet... Fakat nasıl?"

Muhabir izah etti. İlk istifasında Tüzemene "hele biraz daha bekle" demişlerdi. İkinci talebine, "sırası değil, acelen ne?" cevabini almıştı. Son defa ise, yorgunluğunu bahane eden Tüzemene hemen, hem de iki saat gibi kısa bir zaman sonra "peki" demişlerdi. Acaba hangi istifa sebebi daha mukni idi? Tüzemen, bu suale hafifçe güldü ve:

"— En sonuncusu kabul edildiğine göre, demek ki yorgunluk sebebi makul görülmüş" dedi.

Fakat gazeteci işin peşini bırakmağa niyetli değildi:

"— Peki efendim, yalnız, bir yanlışlık yapmıyayım diye soruyorum. Acaba istifa sebebiniz sadece yorgunluk mu?" diye sorunca, Tüzemen hemen cevabını yapıştırdı:

"— Eee, ne yapalım, her zaman doğru haber alınmaz ya... Siz de sonuncusu gibi kabul edin!"

Hakikatte, istifa meselesinin altında bir sır bulunmamaktaydı. Bunun için de Adalet Bakanının istifası bir sürpriz tesiri yaratmadı. Kabineye tayin edildiği günden itibaren istifaya pek hevesli olduğunu gösteren bu kendi halindeki hakimin, oturduğu koltuğu yadırgadığı malûmdu. Üstelik, seçimlerde hakem mevkiinde bulunacak bir Bakanlığın başında bulunmak hem yorucu, hem de mesuliyetti bir işti. Bu iş isin biçilmiş kaftan olmayan Tüzemenin sıkıntısının günden güne arttığı ilgililerce görülmekteydi. Bu sebepten, meselenin istifa ile halledilebileceği fikri gerek Hükümet çevrelerinde, gerek se M. B. K. nde yer etmeğe başlamıştı bile...

M. B.K. nin heyecanlı üyeleri yeni bir Adalet Bakam avına sıktılar. Göze kestirilen adaylar arasında eskiler de vardı. Bir ara, kırdığı potlar yüzünden Bakanlıktan affedilen Abdullah Pulat Gözübüyük ve Amil Artüs isimleri etrafında dolaşıldı. Fakat birinin bu işin adamı olmayışı, diğerinin adının bazı politik meselelere karışmış bulunması Adalet Bakanlığı koltuğu için daha cevval ve daha hareketli birisinin aranmasına sebep teşkil etti. M. B. K. üyeleri, nihayet bir isim üzerine parmaklarını bastılar. Bu, Meclis Dilekçe ve Dışişleri Komisyonunda çalışan ve hayli başarı gösteren Kemal Türkoğlu idi. Zaten Türkoğlu Temsilciler Meclisine M. B. K. kontenjanından girmişti.

Bir koltukta üç karpuz

Fakat Türkoğlu önceleri baza bakımlardan mahzurlu görüldü. Bir defa halen Beyoğlu Birinci Noteri bulunuyordu. Halbuki Noterlik Kanununun 5. maddesi "His bir hizmet ve vazife noterlikle birleşemez. Kaza mercilerinin vereceği işlerle ilim ve hayır müesseselerinin reis ve âzalıkları bundan müstesnadır" şeklindeydi. Adalet Bakanlığı bir hayır müessesesi olmadığına göre, Türkoğlu-

nun noterleri murabe eden Adalet Bakanlığı koltuğuna oturmasının tuhaf karşılanacağı gayet tabii idi. Nitekim öyle oldu. Türkoğlunun kadılığı, şahitliği ve dâvacılığı hep birden temsil, etmesi, hayret uyandırdı. Ne var ki, M. B. K. nin pek hayırsever üyeleri, meselenin bu yönümün dikkate alınmayacağını tasavvur ederek, Türkoğlunu, cevvalliği sebebiyle takdimde beis görmediler! Bizzat Devlet ve Hükümet Başkam da bu başardı Noterin Adalet Bakanlığı koltuğunu doldurmasını istiyordu. Üstelik, kabinede bir Türkoğlunun bulunması herhalde bir Mumcuoğlunun bulunmasından daha garip olamazdı.

Tâyin, Türkoğluna sorulmadan yapıldı ve M. B. K. İrtibat Bürosu tarafından da basma bildirildi. Habere muttali olan basın mensupları hemen soluğu Başbakanlık binasının pek meşhur mermer merdivenleri önünde aldılar ve pusuya yattılar. Tâyinin yapıldığı o salı günü, saatlerin 12.07 yi gösterdiği sırada Gürsel merdiven lerde göründü. Gazeteciler hemen İhtilâlin ve Hükümetin başının etrafını aldılar ve günün konusu Tüzmenin yerine tâyin yapılıp yapılmadığını Bordular. Gürsel suali sevimli, fakat yorgun haliyle dinledi ve:

"— Yapıldı" şeklinde cevap verdi.

Fakat gazetecilerin etrafından ayrılmadıklarını görünce, arkasında bulunan Özel Kalem Müdürüne işaret ederek:

"— İşte Özel Kalem Müdürü burada, ona sorun, o daha iyi bilir" dedi ve plâkasız Cadillac'ına bindi, Çankayaya yollandı.

Gazeteciler tâyini önceden biliyorlardı. Ancak, maksatları, haberi Başkana teyid ettirmekti. Bu bakımdan, Gürselin sözleri sürpriz yaratmadı.

Gazetecilerin bundan sonraki hedefleri yeni Meclis binası oldu. Muhabirler başarılı Noteri salonlarda yakaladılar ve müjdeyi verdiler. Doğrusu, Türkoğlu bu işe pek sevinmişti. Gazetecileri etrafına topladı ve:

"— İlk defa sizden işitiyorum" dedi. Haberin kaynağının M. B. K. olduğunu öğrenince, yüzünde belli bir sevinç belirdi. Gazetecilere tasavvurlarından bahsetti ve:

"— İlk iş olarak antidemokratik kanunları kaldıracağım" dedi.

Daha sonra da toplantı salonunun tam kapısı önünde muhabirlere kısa biyografisini verdi.

Biyografi iyiydi, güzeldi ama, seçimlere sekiz, sesim propagandasına ise sâdece beş haftanın kaldığı bir sırada Bakan olan ilk D. P. listesinin bağımsız Mardin adayı bu işi nasıl yapıverecekti, kimse anlayamadı. Zira bu kanunlar, birer kanunla kalkacaktı. Eğer yeni Bakan Kurucu Meclisi, şu sırada yeni kanunlar, hem de içine girdiğimiz devrenin temel kanunlarını çıkarmaya pek teşne sanıyorsa, şüphesiz fena halde yanılıyordu. Bu işlerin, milli iradeyle işbaşına gelecek yeni iktidara devrine çoktan karar verilmişti.

Bakanlıkta bir noter

Tâyinden bir gün sonra yeni Adalet Bakanı hemen Bakanlığa gideren işleri devraldı ve ardından da tebrikleri kabul etmeğe başladı. Bu arada gazeteciler de kendisini ziyaret ederek meraklarım giderdiler. Bitirdiğimiz haftanın ortalarında, perşembe günü ise Kemal Türkoğlu Bakanlık makamında bir AKİSçiyi kabul etti.

Bakanlık odasının tam orta kısmında bulunan yuvarlak bir masanın etrafına oturan AKİS muhabiri ve Kemal Türkoğlu arasında son derece samimi bir sohbet başladı. Yeni Adalet Bakanı çizgili bir skoç elbise giymiş, boynuna da benekli bir papyon takmıştı. Kır saçlarına rağmen çok genç bir görünüşü vardı. AKİS muhabiri, Bakanı tebrikten sonra, umumi efkârı pek ilgilendirecek ve Basında uzun boylu yazışmalara sebep olabilecek bir meseleye temas ederek:

"— Efendim, sizin noterliğe tâyin hikâyeniz okuyucuyu pek ilgilendirir, mümkünse anlatır mısınız?" dedi.

Elveda Bakanlık!

Bu sual ve talep Türkoğlunu pek memnun etmemiş olmalı ki, cevabı tatlı sert oldu:

"— Benim noterliğe tâyinimi öğrenmek isteyenler, o zamanlar çıkan gazetelerin kupürlerine bakabilirler. Gazetelerden öğrenirler."

Fakat AKİS'çi meseleyi yeni Bakanlık koltuğuna oturan Türkoğlundan öğrenmek istediği için ısrarda beis görmedi ve:

"— Sizin ağzınızdan duymak ve yazmak daha inandırıcı olmaz mı?" diye sordu.

Bunun üzerine Türkoğlu AKİS'çiyi şöyle bir sözdü ve sevimli bir şekilde:

"— Sizin AKİSin istihbaratı çok kuvvetlidir. Siz biraz zahmet edin de öğrenin" diye takıldı.

Muhabir bu defa:

"— Ama beyefendi, bu hâdise sizi epey hırpalıyacak. Zira, basın bu işin peşini bırakmaz" dedi.

Bunun üzerine yeni Adalet Bakam:

"— Vallahi, beni ilgilendirmez. En sonunda nihayet bir adam harcanır. Ben ilerde politika yapmıyacağım için, bu da beni pek üzmez" şeklinde cevap verdi.

Muhabir bu sefer başka bir sual sordu:

"— Seçim kabinesinde Adalet Bakam olmayı arzuluyor muydunuz?"

Bu suali de yeni Bakan aynı serinkanlılıkla cevaplandırdı:

"— Bakanların tâyinini biliyorsunuz. Bu benim ihtiyarımda olan bir şey değil."

Sohbet burada sona erdi ve AKİS'çi, Bakana iyi şanslar dileyerek ayrıldı.

C.K.M.P.

Vodvil!

Orta boylu adam konuşmaya başladığında etrafı pek kalabalık değildi. Fakat kısa bir müddet sonra ilgi arttı ve etrafında bir gruplaşma oldu. Orta boylu adam tiz perdeden konuşuyor ve sözlerini hareketleriyle kuvvetlendirmeğe çalışıyordu. Birden burnunun ucunda bir kaç flâş, parlayınca, adam şaşırıverdi ve:

"— Ne oluyoruz yahu?" dedi.

Belli ki bu tip hâdiselere pek abuk değildi. Etrafındaki gençler:

"— Birşey yok. Arkadaşlar hâdiseyi fotoğrafla tespit ediyorlar" deyince, adamın neşesi yerine geldi ve konuşmaya kaldığı yerden devam etti:

"— Ahmet Bilgin Kırşehirdeki durumunun hayli zayıflandığını ve oradan kazanamıyacağını bildiği için böyle bir taktiğe lüzum hissetti Fa-

C.K.M.P. Genel Merkezi
Kapanan kapılar

kat ben peşini bırakmıyacağım. Bugün aleyhlerinde dâva ikame ettim."

Sözlerini bitirince, etrafındaki gazetecilerin şaşkın bakışları altında küçük odayı terketti.

Konuşma, geride kalan haftanın ilk yarısında, salı günü, yeni Meclis binasının Basın dinlenme odasında geçti. Konuşan ve konuştukça açılan adam, C. K. M. P. nin Kırşehir eski İl Başkanı Avukat Celâl Özdemirdi.

Özdemir, o gün erken saatlerde yeni Meclis binasında pusu kurmuş ve < basın mensuplarının gelmesini beklemeğe koyulmuştu. Beklenenler saat 16 sıralarında görününce, dertli C. K. M. P. linin keyfi yerine geldi. Hemen ayaküstü bir basın sohbetidir başladı.

Mesele, Ağustos ayı başlarında Kırşehirde yapılan ve sonra iptal edilen cafcaflı Kırşehir İl Kongresiyle ilgiliydi. Kavruk partinin kalesi Kırşehirde yapılan ve başından sonuna kadar hiziplerin çatışması şeklinde cereyan eden kongre, kudretsiz Kudret gazetesine göre son derece olgun bir hava içinde geçmiş ve iktidar yolunda yeni adımlar atılmıştı. Fakat kongrede İl İdare Kurulunun, Genel Merkez tarafından tutulmayan Celâl Özdemir hizbi eline geçmiş olması her şeyi birden değiştirmeğe kâfi geldi. Kavruk partinin aklıevvel Genel Sekreteri Ahmet Bilginin başında bulunduğu hizbin hezimete uğraması ve bunu bir türlü hazmedememesi, seçimlerin Genel Merkez tarafından bozulmasına ve İl İdare Kurulunun feshedilmesine sebep oldu. Seçimlerin yukarıdan gelen bir emirle ve telle feshi haberi Celâl Özdemire tebliğ edilir edilmez Özdemir yaygarayı kopardı ve bileğinin hakkını istedi. Halbuki o sıralarda Genel Merkez kendi yağıyla kavrulduğundan ve başında da bir sürü dert bulunduğundan, meseleyi gerekli şekilde ele almadı ve bir Genel Sekreter için bir İdare Kurulunu feda etmeyi mutluba daha muvafık buldu. Celâl Özdemir ise, irikıyım lidere başvurmağa bile lüzum görmeden derhal parti aleyhinde dâva ikame etti.

Gazetecilere derdini anlatan Özdemir, bir ara:

"— Eğer bizi dinlemezlerse, vallahi Kırşehir de ellerinden gider" şeklinde konuşmaktan kendini alamadı.

Balık baştan kokar

Özdemir elinde dâva dosyası başkentin yolunu tutarken, Genel Merkezde hareket te vardı, bereket te... Büyük Kongrenin yaklaşması sebebiyle içerdeki hizipler faaliyet sahalarım genişlettiler. Kavruk partinin "dışı sükûn ile zâhir" sevimli merkezinde iki ayrı grup, menfaat çatışmasının ilk safhasını pek sessizce geçiştirmeğe gayret ediyorlardı. Milli Eğitim Bakanlığı koltuğuna sımsıkı yapışan ve ikazlara rağmen, "İstifa mı? Allah göstermesin!" diyen Tahtakılıçın başında bulunduğu ekip, bir kolunu İstanbula attı ve karargâhını gerici gazete Tercümanda kurdu. R. Kutmangilin Nihat Karaveliden deviraldığı ve başına Bölükbaşı aleyhtarı gazeteci Müfit Duruyu geçirdiği Tercümanda Tahtakılıç hizbi çöreklendi ve plânlar kurulmağa başlandı. Kadircan Kafimin fikri liderliğini yaptığı bu ekip, R. Kutmangilin şişkin cebiyle takviye edilince ümitler pek arttı ve liste tanzimine bile gidildi. Bu arada Celâl Özdemir meselesi de Genel Merkezin basma belâ olmağa yüztutunca, Tahtakılıç taraftarları ekmeklerine sürülen yağın halis tereyağı olduğuna inandılar ve çalışmalarım daha kesiflestirdiler. Fakat bütün bu komplo süratle lider Bölükbaşıya ve onun kurmayına ulaşıverince, işler karıştı. Bilginlerin ve Arnaların birden keyfleri kaçtı. İlk iş olarak, C. K. M. P. Genel Merkezinin kapılarını basına kapayarak içerdekilerin dışarıya sızmasını önlemeğe gayret, ettiler.

Nitekim, bitirdiğimiz haftanın sonunda Genel Merkeze uğrayan gazeteciler, C. K. M. P. nin Basın Sözcüsü tâyin edilen, Kudret gazetesinin kazazede müntesibi Kenan Harunu karşılarında buldular. Ama tabii, suallerine cevap alamadılar. Ahmet Bilgin ise çok meşguldü. Doğrusu bunca iş arasında bir de basma meram anlatamazdı! Gazeteciler bu defa C. K. M. P. Genel Merkeziyle telefonla temas temini yoluna gittiler. Telefona çıkan Fuat Ama sorulan sualleri yarım yamalak cevaplandırdı. Efendim, Kırşehir İl Kongresi usûlüne uygun yapılmadığı için iptal edilmişti! Celâl Özdemir haksızdı! Parti içinde hizipleşme yoktu!

Celâl Özdemir
Kadı kızındaki kusur

Fakat gazeteciler, bu arada:

"— Peki ama, Tahtakılıç listeler hazırlatıyormuş. Bölükbaşıyı kongrede devirecekmiş. Doğru mu?" diye sorduklarında, Arna pek sinirlendi ve:

"— Ahmet Tahtakılıç böyle bir şey yapıyorsa, bu soruyu ona sorun. Kendisi hâlen Milli Eğitim Bakanlığı koltuğunda oturmaktadır. Benim böyle kulis faaliyetleriyle hiç bir alâkam yoktur" diye cevap verdi.

Bitirdiğimiz haftanın sonunda C. K. M. P. Genel Merkezinde hava bir hayli bulanık geçti ve irikıyım liderin burnuna epey duman kaçırdı.

Adalet

Kirli çamaşırlar

Orta boylu, saçları hayli seyrekleşmiş, sapsarı yüzlü adam kekeleyerek konuşmaya başladığında salonda çıt yoktu. İlk sözleri:

"— İftira efendim,, hepsi iftira!" oldu.

Sonra sevimli bir eda takınarak devam etti:

"— Ben memuriyetimi geçim vasıtası olarak değil, şeref vasıtası olarak yaptım. Kötü ahlâklı olan kimseler garaz ve kinlerim kusmak için iftiralarda bulunmuşlardır."

Orta boylu, sarı suratlı adamın bu sözleri salonda bulunan basın mensupları tarafından tebessümle karşılandı.

Hâdisenin cereyan ettiği gün takvimler 16 Ağustos 1961 çarşambayı, saatler ise 12.25'i gösteriyordu. O gün Başbakanlığın hemen karşısına isabet «den beton Yargıtay binasının 5. Ceza Dairesine ayrılan oldukça dar duruşma salonunda hesap veren adamın adı Ferit Sözendi. Sanık bir melek kadar mâsum görünüyordu. Bir zamanlar İstanbulu haraca kesen ve meşhur Suzan Sözenin kocası bulunan Sözen, salona yalnız alınmadı. Sanık saldalyasında ona, mesai ve vurgun arkadaşları Bahri İnoğlu ile Bedri Yüksel Yüksek refakat ediyorlardı. Salon, böyle çok sanıklı murafaalar için elverişli olmadığından, sanıklar ve avukatları aynı sıraya ve yan yana oturmak zorunda kaldılar.

Duruşmanın sonlarına doğru yargıç ayağa kalkmadan sanıklara ve bilhassa Ferit Sözene:

-— Şahitlerin ifadelerini okuduk. Dinlediniz. Bir diyeceğiniz var mı?" şeklinde sorunca, sanık Sözen kendini müdafaaya başladı. İsnat edilen suçların hiç birini işlememişti. Üstelik Yassıadadan bile paçayı kurtarmıştı. Yüksek Hakimlerin kendisine inanmaları gerekiyordu.

O konuşurken, yanındaki menfaat yoldaşları bol bol ter döktüler ve başlarına gelecekleri hayal ettiler.

Gazeteciler duruşma salonuna pek geç geldiklerinden, bütün dikkatlerini dâvanın esasına teksif etmişlerdi. Dâva, aslında, 27 Mayıstan çok evvel işlenmiş olan bir suçlar silsilesinin hesabından ibaretti ve D. P. devrinin iç yüzünü ortaya koyması bakımından önem taşıyordu. Nitekim, duruşma hakiminin teker teker okuduğu şahitler de verdikleri, ifadelerle kirli çamaşırların ortaya dökülmesine yardım ettiler.

Sözenin marifetlerine, doğrusu diyecek yoktu. İstanbulun muhtelif semtlerinde bulunan otel ve randevu evlerinden alman haraçların eğlenceli hikâyesi bizzat haraçları verenler tarafından açıklanınca, Ferit Sözen bile sarı suratıyla gülümsedi. Zira bu dolapları çevirebilmek için pek cüretkâr olmak gerekiyordu. Hele bir tanık, öyle bir hikâye anlattı ki, buna salonda bulunan Bahri İnoğlu ve Bedri Yüksel bile gülmeden edemediler. Hikâyeye göre Ferit Sözen bir randevu evi ile haraç pazarlığına girişmişti. Bunu da evvelden gönderdiği, adamları vasıtasıyla yapmıştı. Kirli işlerle uğraşan randevucular Sözene her ay muntazaman 1500 lira ödemeyi taahhüt ediyor ve polis kontrolünden kurtuluyorlardı. Tabii bu 11500 liranın 500 lirası da aradaki adama verilince, Sözene munzam ücret olarak ayda tek bir otel veya randevu evinden 1000 lira para kalıyordu.

Şahit, ifadesinin bir yerinde bu tip otel ve randevu evlerinin sayısının 20 kadar olduğunu açıklayınca Sözenin İstanbul Emniyet Müdür, Muavinliğini bırakmamak için dilber eşine niçin dişini sıkmasını tavsiye ettiğini anlamak pek güç olmadı! Doğrusu bunca temiz kazanç için Ferit Sözenin yapamayacağı şey yoktu. Fakat, her ay bu miktarı ödemeyenler de çıkıyor ve Sözenin gazabına uğruyarlardı. Bu defa ceza olarak ya haraç miktarı arttırılıyor veyahut otel kapatılıyordu.

Şahitlerin ifadeleriyle bir devrin kirli manzarası bir kere daha ortaya çıkınca, Sözenin rengi gittikçe sarardı ve son söz olarak:

"— İtimat edin, bunlar hep beni çekemiyenlerin iftirasıdır" dedi.

Ne var ki, mesele hiç de öyle değildi. Yüksek Soruşturma kurulunun düzenlediği ve Yassıadada bulunan Yüksek Adalet Divanı tarafından Yargıtaya havale edilen dosyada daha nice rezaletler bulunmaktaydı. Fakat adaletin keskin kılıcı Sözenin ve ortaklarının başlan üzerine inmeden neticeyi kestirmek doğru değildi. İşte bundan cesaret alan sanıklar da son bir defa daha şanslarım denemek istediler ve o sıcak Ağustos gününde buram buram terleyerek tahliyelerini talep ettiler. Fakat dâvanın karara bağlanması için bir başka sanığın da dinlenilmesi gerekiyordu. Bu yeni sanık, Ferit Sözenin âmiri ve iş ortağı, sâkıt İstanbul Valisi Ethem Yetkinerdi. Bu yüzden duruşmama Yassıadada kararların tefhiminden sonraya bırakılması lâzım geliyordu. Nitekim öyle oldu ve duruşma, tahliye talepleri reddedilerek, tâlik edildi. Sözen ve arkadaşları süklüm püklüm Ankara Merkez Cezaevinin, bir zamanlar gazetecileri barındıran meşhur Hilton koğuşunun yolunu tuttular.

Ferit Sözen duruşmada

"Biz şeref için yaşarız!"

YASSIADA DURUŞMALARI

Duruşmalar

Yaprak dökümü

(Kapaktaki ada)

Geride bıraktığımız haftanın ilk günü, Yassıadadaki tarihi duruşma salonu bir kere daha önemli ve heyecanlı hadiselere sahne oldu. O gün, sabahın erken saatlerinden itibaren herşey yeni baştan gözden geçirildi. Adanın dirayetli Kumandanı tarafından deruhte edilmekte olan emniyet tedbirleri bir kere daha kontrola tâbi tutuldu. Jimnastikhaneden bozma duruşma salonunda da ufak bir değişiklik yapıldı. Sanık yakınlarıyla dinleyicilere ayrılmış bulunan D bloku da sanıklara verildi. Tahliye edilen ve hâlen serbest bulunan sanıklar bu kısma alınacaklardı.

Saatler, sabahın 9'unu 5 dakika geçiyordu ki sanıklar, başta düşük Bayar ve Menderes olduğu halde, salona alınmaya başlandılar. Bayar, elindeki kasketiyile oynıyarak, başı yerde, salonu boydan boya geçti ve yerine oturdu. Halinden ve yüzündeki ifadeden hayli heyecanlı olduğu anlaşılıyordu. Menderes elinde bir dosya ile içeri girdi. Kılığı, bir zamanların Başbakan Adnan Menderesi ile tezat teşkil edecek derecede pejmürdeydi. Sağına soluna bakınmadan, kader arkadaşının yanındaki yerini aldı. Düşüklerin iki başını, sırasıyla sâbık Bakanlar, ziyadesiyle meşhur Tahkikat Komisyonunun dört teklifçisi, milletvekilleri ve diğer sanıklar tâkip ettiler. 18 dakika sonra. Anayasa Dâvasının ve diğer 17 dâvanın cem'an 566 sanığı salonu lebâlep doldurmuş bulunuyordu. Tutuklu olmıyan sanıklara ayrılmış D blokunda bulunması gerekenlerden bir kısmı gelmemişti. Fuat Köprülü ile, hâlen Ankara Cezaevinde tutuklu bulunan Ferit Sözen de gelmiyenler arasındaydı. İki eski İstanbul valisi, Fahrettin Kerim Gökay ile Mümtaz Tarhan, kendilerine ayrılan iskemlelere kurulmuşlar, etraflarım tepeden nazarlarla süzüyorlardı. Sanıkları, yüzlerindeki ifadeye bakarak gruplara ayırmak mümkündü. Sonlarının geldiğini kestirenler sapsarı kesilmiş yüzlerle önlerine bakıyorlar, etraflarıyla hiç ilgilenmiyorlardı. Durumlarını ötekilere nazaran biraz daha parlakça görenler ise sanki bu badirenin içinde değillermiş gibi çevrelerine tebessümler saçıyorlar, istikballeri kendilerininkinden daha vakim olan eski arkadaşlarına âdeta acıyan gözlerle bakıyorlardı. Bunlar arasında bilhassa Kemal Özçobanın hali, doğrusu pek dikkate şâyandı. İkide bir dinleyici sıralarına bakıyor, tanıdık birilerini arıyordu.

Sanıkların tamamının salona alınmasından on dakika sonra, Divan Başkanı Salim Başol Divan Hakimleriyle birlikte yerini aklı. Aradan çok geçmeden Başsavcı Egesel ve yardımcıları da seldiler. Salim Başol, her zamanki tok sesi ve değişmeyen ifadesi ile duruşmayı açtı. Duruşmaların bittiğini, sanıkların söylemek istedikleri son sözleri vana mikrofona gelip konuşabileceklerini bildirdi. Bu sırada, ağzına kadar dolu büyük salonda çıt çıkmıyordu. Herkes birbirinden bekliyor, ilk sözü alacak, yolu açacak olanı âdeta arıyorlardı.

Derdin bini bir para

İlk çıkan, sâbık Yozgat Milletvekili Sefer Eronat oldu. Eronat elinde altı sayfalık bir dilekçeyle Divana kadar geldi, dilekçesini Divan Katibine bırakıp yerine döndü. Artık yol açılmıştı. Eronatı Atıf Topaloğlu tâkibetti. O da Eronat gibi, yazılı müdafaasını Divana verip yerine döndü. Düşük Dışişleri Bakanı Zorlu, alinde *bir* tomar kağıtla önce mikrofona yaklaştı:

"— İpar ve 6 -7 Eylül dâvalarına dâir bazı mütalâalarımı yazılı olarak verdiğim müdafaamda belirtmiştim. Dikkate alınmasını istirham ederim. Şimdi de haksız iktisaplara dâir vesikalarımı veriyorum" dedi ve elindeki kâğıt tomarını Divan Kâtibinin önüne bıraktı.

Başol her zamanki müsamahakâr ve anlayışlı haliyle herkesi dikkatle dinliyordu. Düşük Bakam da aynı hassasiyetle dinledi ve:

"— Divana verilmiş olan dilekçeler hangi dâvaya ait olursalar olsunlar okunacaklar ve Bacan itibara alınacaklardır" dedi.

Başkanın bu sözü birden bütün salona yayılıverdi. Mikrofona birisi gelip öbürü gidiyordu. Hepsinin de derdi aşağı yukarı birbirinin aynı idi. Kimisi yazılı olarak verdiği mütalâasındaki önemli bazı hususları hatırlatıyor, nazarı dikkate alınmasını istiyor, kimisi daha önce verdiği müdafaasına ek müdafaa dilekçeleri veriyor, kimisi de haksız yere Yassıadada tutuklu bulunduğunu, yanlış ve kasıtlı şahadet yüzünden evinden, çoluk çocuğundan olduğunu ağlamak lı lisanla anlatıyordu. Bir ara mokrofona gelen Halil Turgut, acındırıcı bir eda ile:

"— Ben muallimdim. Binlerle talebem vardı. Hepsine demokrasi hakkında dersler verdim ve demokrasinin faziletlerim savundum. Şimdi sıkıntı içindeyim. Esasen benim hizipçilik yüzünden, Adnan Menderesle uzun boylu münasebetim olmamıştır. Nazarı itibara alınmasını rica ederim" dedi.

Sonra, dokunaklı sözlerinin Divan üyelerinde yaptığı tesiri iyice görebilmek için dikkatle hepsini süzdü. Fakat müsamahalarına rağmen iradelerinde en küçük bir sarsılmaya yer vermeyen Divan üyeleri, başta Başkanları olduğu halde bunu da tebessümle geçiştirdiler ve nazarı itibara alınacağım belirttiler.

Bir ara düşük Maliye Bakam da mikrofon önünde boy göstermeden edemedi. Vinileks Dâvasına dâir verdiği yazılı müdafaasında hisse senetleriyle ilgili kısmın kendisi için çok büyük önemi haiz olduğunu söyledi. Başol:

"— Peki, müzakere edeceğiz..." diyerek Polatkanın da dileğini yerine getirmiş oldu.

Salon gene eski sessizliğine bürünmüştü. Çıt çıkmıyordu Tam bu sırada iri yan, şişmanca bir adam ön sıralardan kalkıp mikrofona doğru yürüdü. Bu, düşük devrin Milli Savunma Bakanlığım yapmış bulunan, kefareti öteki kader arkadaşlarından bir hayli az olan Şemi Ergindi. Ergin mikrofona iyice yaklaştı. Son derece heyecanlıydı, Önce sanıkları, sonra Yüce Divan üyelerini şöyle bir süzdükten sonra sözlerine başladı:

"— Bu son söz. Bundan sonra konuşma imkânımız yok. Yalnız kararınızı dinliyeceğiz. Bu sözü şahsım için almadım. Kararınızı vereceğiniz fasıla içinde, aylardan beri bir devrin hesabım veren sanıklar olarak, aynı heyecanı çekerek bekliyeceğiz. Çocuklarımız da öyle... Devamlı dualarımızla, çok sevdiğimiz, üzerine titrediğimiz Türk Milletine kararlarınızın hayırlı olmasını temenni etmek için son sözümü aldım" dedi.

Sesi titriyordu. Biraz daha konuşsa, dayanamayıp ağlıyacağı halinden belli oluyordu. Hemen yerine geçti. Erginin konuşması salonda birden gericin bir havanın doğmasına

Duruşmaların Anatomisi

Çalımlı Nazilerin

Amerikada bir kitap, kentli çeşnisinde bütün satış rekorlarım kırıyor. Kitabın *adı "The Rise and Fall af the Third Reiclı = Üçüncü Reich'ın Yükselişi ve Düşüşü". Bir Almanya mütehassısı, William L. Shireı tarafından, alman vesikaları üzerinde tam beşbuçuk yıllık bir çalışma sonucunda yazılan eser ussun aylardan beri Best Seller listesinin başında yer alıyor.*

Shirer'in anlattığı, Hitler adında bir adamın, avanesiyle birlikte, bir takım şartlardan faydalanarak, hiçten nasıl olup ta Almanyanın başına geçtiği. Bu harikulâde yükselişin hikâyesi, tatlı bir üslûp içinde naklediliyor. Sonra tura, Avrupanın kısmı azaminin zaptına geliyor ve Nazi liderlerinin kudretin şahikasında bulundukları devrenin üzerindeki 'perde kaldırılıyor. Kitabın son kısmı ise, Üçüncü Rsich'in çöküşü ve başlangıç noktası olan sıfıra dönüştür.

Eser "Kısa bir Son" başlığım taşıyan ve aşağıya aynen alınan bir fasılla bitiyor. Almanyayı gayet iyi tanıyan ve 12 yıl türen Nazi devrinde bu memlekete sık sık gitmek, orada kalmak fırsatını bulmuş olan Shirer, hezimetten sonra bu mağrur beldeye tekrar döndüğünü söylüyor. Nazi liderlerini son defa gördüğü yer, Nuremberg'teki Milletlerarası Askeri Mahkemenin salonudur. Yazar, intibalarıni anlatıyor ve aynı insanların iki ayrı devirdeki hallerini tarif «diyor.

Shirer'in çok satılan kitabı, bilhassa bu son faslıyla milletlerin gözünü açmaya çalışıyor. Yazara göre Hitler, İskenderler, Sezarlar, Napoleonlar tarzı "Mâceraperest Fatihler"in son nümunesidir. Gerçi Führer, kendinden beklenen son asil hareketi yapmış, oyunu kaybedince testim olma hicabını yaşayacak yerde karısıyla birlikte, ağzına ateş etme suretiyle hayatına son vermiştir ama, meşum rolünde kendisine yardımcı olan yakın mesai arkadaşları kıskıvrak yakalanmışlar ve mahkeme huzuruna çıkarılmışlardır. Başta Goering, o *adamların, a cakalı nazi liderlerinin hakimler önündeki davranışları, bir istisnasıyla hepsinin gösterdiği alçaklık hakikaten ibret vericidir. Koca Almanyaya ve o vasıtayla Avrupaya hükmeden, milyonların mukadderatını ellerinde tutan bu insanların bir "alelâdelikler kümesi"nden ibaret bulunması, hesap günü gelince korkudan sapır sapır titremeleri Diktatör denilen mahlûkun, aslında bir heyuladan başka şey olmadığını göstermektedir.*

Ellerinde kırbaç tuttukları süre başkalarına köpek muamelesi yapan, ellerinden kırbaç çekilip alındığında derhal köpekleşen bu "alelâdelikler kümesi"nin hikâyesi, tutumları *ve tavırları şu anda bizde mutlaka merakla okunacaktır.*

Hitlerin, geride kalan yakın mesai arkadaşları biraz dalıa fazla yaşadılar. Onları görmek üzere Nuremberg'e kadar gittim. Kendilerini, zafer ve kudretlerinin şahikasında bulundukları sırada, partilerinin bu şehirdeki yıllık toplantılarında çok defalar seyretmiştim- Milletlerarası Askeri Mahkemenin önündeki sanık mevkiinde, görünüşleri bambaşkaydı. Tam bir istihale vuku bulmuştu. Daha ziyade sinirli sinirli kıpırdanan bu adamlar geçmişin çalımlı liderlerini artık zerrece andırmıyorlardı. Biçare bir alelâdelikle, kümesi halindeydiler. Bu çapta insanların, kendilerini son gördüğünüzde, ellerinde büyük bir milleti ve Avrupanın kısmı azamını fethetmelerine imkân veren bir korkunç kudreti tutmuş olmalarını kavramak kolay değildi.

Sanık mevkiinde 31 tanesi bulunuyordu. Son gördüğümden bu yana kırk kilo daha hafif Goering işaretsiz, solmuş bir Alman Hava Kuvvetleri üniforması giymişti. Sanık mevkiinde kendisine 1 numaranın verilmiş olmasından, belli olacak şekilde memnun görünüyordu. Bu, Hitler öldüğüne göre, Nazi hiyerarşisindeki yerinin geç kalmiş bir tanınması manası taşıyordu. İngiltereye uçmasından önce 8 Numara olan Rudolf Hess, avurtları çökmüş, derine gömülmüş gözleri etrafa bos bos bakar halde hafızasını kaybetmiş rolü oynuyor, fakat bitmiş bir adam olduğu hususunda zerrece şüphe uyandırmıyordu. Üzerinden küstahlığı ve şatafat merakı nihayet sıyrılmış Ribbentrop solgun, iki büklümdü ve dayak yemiş insanlara benziyordu. Keitel, cakasını kaybetmişti işti. Partinin şaşkın filozofu Rosenberg'in gözünü, kendisini e sadık mevkiine getiren hâdiseler nihayet açmışa benziyordu.

Nuremberg'in "yahudi avcısı" Julius Streicher de oradaydı. Bu sadist ve müstehcen levhalar meraklısı, ki kendisini bir zamanlar eski şehrin sokaklarında elinde bir kırbacı şaklatarak dolaşır görmüştüm, bitmişe benziyordu. Çıplak kafasıyla, çökmüş bir ihtiyarı andırıyordu. Oturduğu yerde mütemadiyen terliyor, hakimleri süzüyor ve -sonradan bir muhafızın bana anlattığına güre- hepsinin yahudi olduğuna kendisini inandırıyordu. Üçüncü Reich'in esir işçilerinin patronu

Düşkünlük Günleri

Fritz Sauckel birbirine yalan, dar ve çekik gözleriyle tıpkı bir domuz gibiydi. Sinirli görünüyor, öne -arkaya sallanıyordu. Tanında, evvelâ Hitler Gençlik Teşkilâtı lideri, sonra Viyana Gavleiter'i-Umumî Vali-olan ve kan itibariyle Almandan çok Amerikalı sayılması gereken Baldur von Schirach oturuyor ve yaptığı bir delilikten dolayı okuldan atılmış pişman bir kolej öğrencisine benziyordu. Schacht'a halef olan, hilekâr gözlü, boş Walther Funk da oradaydı. Bizzat Schacht ise, ki üçüncü Helen'in son günlerini, bir zamanlar taptığı Führerinin bir tecrit kampında mevkuf olarak ve her gün infaz hükmünün gelmesini bekleyerek geçirmişti, şimdi Müttefiklerin kendisi gibi bir adamı harp . suçlusu olarak muhakeme etmeleri karşısında ateş püskürüyordu. Almanyada Bitlerin iktidara gelmesinden şahsen herkesten fazla mesul olan Fransız von Papen kıstırılmış ve sanık sandalyasına oturtulmuştu. Yaslanmış görünüyordu. Ama bunca badireden sıyrılmış ihtiyar tilki, görüşü itibariyle, yüzünde hâlâ o çok bilmiş edasını taşıyordu.

Bitlerin ilk Dışişleri Bakanı, dâvaya inancı az ve dürüstlüğü meşlûk, eski mektepten bir Alman, Neurath tamamen çökmüş haldeydi. Buna mukabil bütün sanıklar arasında en müsbet tesir bırakan ve uzun muhakeme esnasında dürüstce, sorumluluğunu ve suçunu gizlemeye kalkışmaksızın konuşan Speer hiç öyle değildi. Avusturya kislingi -kukla hükümet başkanı- Seyss İnquart da sanık mevkiindeydi. Tıpkı Jodl ve iki Büyük Amiral, Raeder ile Doenitz gibi.. Hitlere varis olan bu sonuncusu, hazır elbisesiyle, tıpkı bir tezgâhtara benziyordu. Bütün cinayetlerini hakini önünde inkâr edecek olan cellât Heydrich'in kanlı halefi Kaltenbrunner; bunlardan bir kısmını kabul edecek ve en sonda, kendi ifadesiyle, Allahı yeniden keşfettiğini söyleyerek ondan taksiratının affını isteyecek Folonyadaki Nazi Yüksek Komiseri Hans Frank; hayatında olduğu gibi ölümün eşiğinde de renksiz Frick hep oradaydılar. Nihayet, sesi, kendisine Propaganda Nezaretinin ileri kademelerinde yer veren Goebbels'in sesine benzediği için radyo tefsircisi olarak mevki yapan Hans Fritzsche... Salonda, bizzat Fritzsche dahil hiç kimse, bu küçük çaptaki suçlunun, eğer Goebbels'in hayaleti yerine sayılmıyorsa neden büyük mesuller arasına sokulduğunu anlayamadı ve zaten adam en sonda beraat etti.

Tıpkı Schacht ve Papen gibi... Mamafih üçü de sonradan Alman Nazilikten Temizleme mahkemelerinden hapis cezası aldılar, fakat pek kısa zaman yattılar.

Nuremberg sanıklarından yedi tanesi hapis cezaları aldılar. Hess, Reader ve Funk müebbet hapse, Speer ve Schirach 20 seneye, Neurath 15, Doenitz 10 seneye mahkum edildiler. Ötekilerin hepsi idam aldı. 1946 yılı Ekiminin 16 sında, gece yansından sonra 1'i 11 dakika geçe Nuremberg hapishanesindeki idam odasında Ribbentrop sehpaya çıktı. Kendisini, kısa fasılalarla Keitel, Kaltenbrunner, Rosenberg, Frank, Frick, Streicher, Seyss-İnguart, Sauckel ve Jodl tâkip ettiler.

Ama, Hermann Goering değil. O, celládı atlattı. Sırasının gelmesinden iki saat önce, hücresine gizlice sokulmuş bir zehir kapsülünü yuttu. Böylece, Führeri Adolf Hitler ve ona verasette rakibi Heincrich Himmler gibi, gene tıpkı o ikisi derecesinde caniyâne bir hayat sürdüğü dünyayı, kendi seçtiği yoldan terketmeye muvaffak oldu.

Nuremberg suçludan adalet önünde
Bütün alçaklar birbirine benzer

' Asıl Hakemler: Vicdan ve Mantık

Basiretli iktidarlar, hata etmeyen iktidarlar değildir. Siyaset hayatında hatanın kolay affedilir şey olmadığı muhakkaktır. Ama hatadan da berbatı, hatada ısrardır. Basiretli iktidarlar hatalarını görüp anlayan ve bir komplekse kapılmaksızın bunun düzeltilmesi yolunu kendilerine açan iktidarlardır. Tabii bu, o iktidarın başında bulunanlardan en ziyade kültür, görgü ve olgunluk isteyen bir husustur. Nitekim Yassıada Duruşmaları sırasında açıkca görülmüştür ki durumun en berbat hal aldığı ve âcil tedbir istediği sıralarda kültürsüz, görgüsüz ve ham D.P. ileri gelenleri "Çay geçilirken at değiştirilmez", "Kazan kaldıranlara kelle verilmez", "Evvelâ sükûnet, sonra seçim" gibi boş lâfların tesiri altında mukadder âkıbetlerine koşmakta devam etmişlerdir.

Bir süre önce radyolarda, tadsız ve mevsimsiz, üstelik hiç zarif olmayan bir yayın başladı. Küfürlerle süslü bir "gayrımeşru iktisaplar edebiyatı" kulakları tırmalamaya koyuldu. Eski iktidarın en ziyade şikâyet konusu edilen bir davranışını hatırlayan bu tutum, devletinin radyosundan müdafaasız bir takım kimselere sövülmesinden asla hoşlanmayan Türk milletinin vicdanını ve mantığını gene rencide etti. İhtilâlin hemen akabinde, hisler ateşini muhafaza ederken ve siz bir sövseniz milletin bin sövecek halde olduğu sıralarda dahi başvurulmayan bir taktik derhal başarısızlığa uğradı. AKİS'in bu konudaki tutumu, okuyucularının meçhulü değildir. Duruşmalar karar safhasına girmişken yapılacak en iyi şey susmak ve hakimlerin sesini beklemekti.

Nitekim, şimdi susulmuş ve o tadsız yayma son verilmiştir. Hem, gördüğü alâkadan çok kaybeden Yassıada Saati de, 15 Eylül akşamına kadar kaldırılmak suretiyle.. Bunun, çok akıllıca bir davranış olduğunu hemen belirtmek lâzımdır. Düşüklerle milletin hesaplaşmasında, asıl hakemler vicdan ve mantıktır. Onlar rencide edildi mi, haksızlık edildiği kanaati onlarda uyandırıldı mı dünyanın bütün hukuk incelikleri, bütün kanun metinleri gözler önüne serilse milletin tatmin edilmesine imkân kalmaz.

Bilinmesi lâzımdır ki bu millet, Yassıada sanıklarının tarafında değildir. Onları suçlu bulmakta, âdeta bir ittifak vardır. Bu, İhtilâl günü de böyleydi, bugün de böyledir. Değişen gündelik meseleler, insanların dâvaları, dertleridir. Değişen o şartlar hesaba katılmaksızın yapılan hareketle- eğer ihtiyatsız hareketlerse, tabiatı âlicenap Türk milletini rencide etmekte, bu yüzden 6uçlu bildiği kimseleri mazur görme temayülü kuvvet kazanmaktadır.

Bu açık hakikatin görülmüş olması ve radyonun asil ve vakur bir intizar devrine sokulmuş olması Türk milletini karar gününe hazırlamanın en basiretli tarzıdır. Milletlerin vicdanlarına ve mantıklarına karşı koymamak lâzımdır. Köylüsü kentlisi radyosunun düğmesini, V.C listeleri okunurken kapattığı halde "bizim millet bundan anlar" sloganının rehavet verici gölgesinde bu yayına devam edilmesi, D.P. ye en ziyade zarar veren davranışlardan biri olmuştur. "Gayrimeşru iktisaplar edebiyatı"nın kesilmesi ise, bugünkü idareye aynı nisbet dahilinde fayda sağlamıştır.

sebep oldu. Sandalyalar gıcırdamaya, mırıltılar duyulmaya başladı.

Hep aynı terâne

Başol bir kere daha, konuşmak isteyen olup olmadığını sormak üzereydi ki, arka sıralardan pejmürde kılıklı bir sanık mikrofona yaklaştı. Yalancı şahitler yüzünden tutuklu bulunduğunu, evinde çocuklarının aç bîilâç kendisini beklemekte olduklarını, hiç te sorumlusu bulunmadığı bir siyasi devrin yüzünden bu hale düştüğünü ve tahliye edilmesini istediğini belirtti. Başol hem kendilerinin, hem dinleyicilerin gözyaşı bezleriyle oynamak isteyen bu sanığa:

"— Burada herkes mustariptir. Boş sözlerin mânası yok. Zaman alıyor" dedi ve eliyle sanığa yerine geçmesini işaret etti.

Sanık, geldiği gibi süklüm püklüm yerine döndü. Ardından gelen sanık, bir polisti. Ankara ve İstanbul Olayları Dâvasından sanıktı. Kendisinin suçsuz olduğunu, asıl suçtu olan ve hâdiseler esnasında ateş emrini bizzat veren şefleri tahliye edildikleri halde kendisinin halen tutuklu bulunduğunu ifade etti. Sanığa göre, tahliye edilen arkadaşlarının avukatı İrtibat Bürosunda Hukuk Müşaviriydi!

Başkan, sanığın bu sözleri kar--ısında hiddetlendi ve sert bir işaretle:

"— Otur yerine!" dedi.

Fakat sanık diretiyordu. Küstahlığını bir kat daha arttırarak:

"— Bunu tarih önünde ifade ediyorum" dedi.

Bir sanığın daha konuşmasından sonra oturuma 20 dakika ara verildi. Oturum tekrar açıldığında Başol biraz önce İrtibat Bürosu Hukuk Müşavirinin müvekkillerinin tahliye edilip kendisinin bırakıldığını söyleyen sanığı tekrar mikrofona çağırdı. Aynı sert eda ile biraz önce söylediklerini tekrarlattı. Sonunda, İrtibat Bürosunda asker hakimlerin çalıştıklarını, onların ise avukatlık yapamıyacaklarını belirtti. Tarihi duruşma son dakikaları içinde bulunuyordu. Başol bir defa daha sanıklara konuşmak isteyen olup olmadığını sordu. Ses yoktu. Kalkık yakalı cüppesi içinde, baştan sona kulak kesilmiş kendisini dinlemekte olan kalabalığı şöyle bir süzdü. Sonra tarihi karar gününü, kelimelerin üzerine basa basa ilân etti:

"— Dosya incelenip gereken kararın hazırlanması ve tefhimi için duruşma 15.9.1961 cuma günü saat 9.30'a bırakılmıştır"

Yüksek Adalet Divanı üyeleri. 15 Eylül tarihine kadar Heybeliadada Panorama otelinde çalışmalarına devam edeceklerdir.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Almanya

Berline inen perde

Bir haftadan beri Berlinin ortasına demirperde inmiş bulunuyor. Sovyet Başbakanı Krutçefin tehditlerini tatbik yolunda bir başlangıç olmak üzere Doğu Almanya hükümeti, Varşova paktı-üyesi hükümetlerinin tavsiyesi üzerine Doğu Berlin-Batı Berlin hududunu kapattı. Bu suretle, Doğudan Batıya iltica edenlerin en emin, hattâ yegâne yolları tıkanmış oldu. Zira Batıya giden üç kanal, sekiz demiryolu ve üç karayolunun hepsi Doğu Almanya makamlarının veya Doğu Almanya ile Sovyet makamlarının müşterek kontrolü altında olmasına mukabil, şimdiye kadar Doğu Bellinden Batı Berline geçiş serbest -tabii bagajsız olarak- ve oradan da üç hava koridorundan biriyle Batıya gitmek kolaydı.

Evvelâ Batı Berlindeki müttefik kumandanlar Sovyet kumandam nezdinde protestoda bulunarak, bu hareketin harp içinde tanzim olunan ve 948-49 ablukasından sonra teyid edilen dörtlü statüye aykırı olduğunu bildirdiler. Sovyet kumandanlığı, Doğu Almanyanın "hükümran" bir devlet sıfatı ile bu karan almaya yetkili olduğu cevabım verdi. Müteakiben Batılılar Moskovaya birer nota gönderdiler.

Şunu kaydetmek gerekir ki. alınan bu son karar Batı Berlinin ablukası değildir ve daha ziyade 953'de Doğu Berlin ve Doğu Almanyada komünist rejime karşı vuku bulan ayaklanma sırasında komünistlerin aldıkları tedbire benzemektedir. Yâni yalnız Doğu ve Batı Berlin sının kapatılmış, Batı Berlinin Bası Almanya ile irtibatına dokunulmamıştır. Lâkin, bunun da zamanı gelecek, Sovyet Rusya Doğu Almanya ile sulh aktedince. Batılılar Berlinin bütün irtibat yollarında karşılarında Doğu Almanya makamlarını bulacaklardır. Bu akıbetin başlangıcı telâkki edildiği içindir ki, son karar olağanüstü heyecan uyandırmış ve şiddetli tepkilere yol açmıştır. Ancak yine bu karar bir kere daha göstermiştir ki, komünistleri Berlin buhranını tazelemeye sevkeden en mühim sebep, Doğudan kitle halinde Batıya kaçışlardır ve bunların, Doğu Almanya dahilindeki huzursuzluğu arttırmalarıdır. Yine bu son karana düşündürdüğü bir husus, komünistlerin müzakereyi tacil etmek istemeleridir. Bu itibarla Doğuya karşı ekonomik müeyyide tatbik etmek gibi kısır kalmaya mahkûm veya Doğu Almanya halkından yeni bir ayaklanma beklemek, hattâ bunu teşvik etmek gibi beyhude kan akmasına sebep olacak çâreleri ileri sürenleri dinlemeden, Batılılar serinkanlılıkla, vakar ve haysiyetlerinden fedakârlık etmeden müzakereye girebilecekleri bir seminin belirmesine çalışmak veya en azdan buna engel olmamalıdırlar. Zaten hadisat bu yola girmiştir.

Araplar

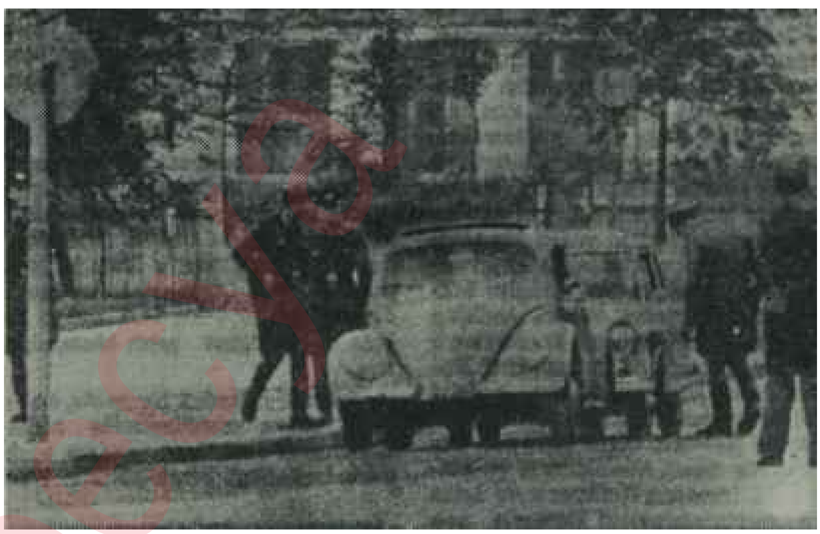
Küveyti korumak

Küveytte İngiliz kuvvetlerinin yerini alması kararlaştırılmış bulunan Arap inzibat kuvvetlerinin teşkili el'an tahakkuk edememiştir. Irakın tehditlerine karşı Küveyt Emirinin talebi üzerine gelen İngiliz kuvvetlerinin bu Arap ülkesinde uzun zaman durmaları yalnız Araplar arasında huzursuzluk yaratmakla kalmayıp, Sovyetlerin Arap dünyasına tevcih ettikleri propagandaya da yeni temalar kazandırmaktadır.

Küveyt Emiri Abdullah Esselâm Essabbah, Arap savunma paktına girmiş ve yakında ırkdaş memleketlerden kuvvet geleceği ümidiyle, İngilizlerden, çekilmelerini istemiştir. Fakat Arap Birliği Genel Sekreteri Hassuna ve yardımcılarının gerek Küveytte, gerekse diğer Arap başkentlerinde giriştikleri faaliyete rağmen bu kuvvet el'an toplanıp yola çıkamamıştır. Şimdiye kadar Ürdün, Suudi Arabistan, Yemen, Tunus, Fas ve Birleşik Arap Cumhuriyeti asker vermeyi vâdetmişlerdir, Lübnan, Libya ve Sudan ise bunu yapacak durumda olmadıklarını bildirmiş bulunuyortar.

Küveyt Emiri kesenin ağzını açmis, bu küvetlerin masrafını göreceğini bildirmiştir. Böyle olduğu, yâni Arapların pek hassas oldukları para meselesi büyük ölçüde halledildiği halde gecikme nedendir?

Burada müteaddit (aktörler ortaya çıkıyor. Evvelâ inzibat kuvvetlerlnin her. Arap memleketinden ne kadar askerin iştirakile kurulacağı, sonra da bu kuvvetlere kimin kumanda edeceği meseleleri vardır. Bidayette en çok asker gönderen memleketin kumandayı ele alması bahis konusu olmuşsa da. bazı mahzurlardan ötürü bunun üzerinde durulmanıştır. Sonradan her memleketin eşit miktarda kuvvet göndermesi ve bu kuvvetlere Faslı bir subayın kumanda etmesi düşünüldü. Ancak bu da ortaya yeni meseleler çıkarıyordu.

Almanyada polis kordonu

Tehlikeli oyun

Çifte skandal ihtimali

Birleşik Arap Cumhuriyetinin Küveyte gidecek olan inzibat kuvvetlerine katabileceği asker sayısını ve silâh iktarını, meselâ Yemen elbette ki temin edecek durumda değildir. Buna mukabil diğer Arap memleketleri Yemenin yapacağı yardım ölçüsüne bağlı kalamazlar. Zira o takdirde ortaya çıkacak kuvvet Küveyti Abdülkerim Kasımın nisbeten kuvvetli ordusuna karşı koruyamaz. Kasım ise Küveyt üzerindeki iddialarından vazgeçmek şöyle dursun, tehditlerini arttırmaktadır.

Demek oluyor ki, en çok kuvvet gönderecek memleketin kumandayı

deruhte etmesi bir takım politik ve hissi engellerle karşılaştığı gibi, eşit miktarda kuvvet göndermek tasarısı da fiiliyatta birşey ifade etmiyecek, batta bu sembolik kuvvetin zaafı Kasıma cesaret verip te bir harekete geçilmesi halinde evvelâ Arapların birbirlerine silâh çekmeleri, sonra da Basra körfezinin diğer noktalarında mevcudiyetini sürdüren İngilterenin tekrar müdahalesini celbetmek gibi bir Çifte skandale meydan verilmiş olacaktır.

Şimdi Arap Birliğinden bir askeri heyet bu meseleleri görüşmek üzere muhtelif Arap başkentlerini ziyaret etmektedir ve bununla ilgili son haberlere göre, her Arap memleketinin en azdan bir bölük göndermesi ve kumandanın da Arap Birliği Genel Sekreteri tarafından tâyin edilmesi gibi esnek bir formül üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır.

İki ayrı yol

Bir yandan Küveyti Irakın ihtiraslarına karşı korumak mülâhazası, diğer yandan bölgede İngilizlerin mevcudiyeti, Arap dünyasının başlıca iki nüfuzlu devletini iki ayrı hal tarzına sevketmiş gibi görünmektedir. Arap milliyetçiliğinin lideri ve reform hareketlerinin önderi rolünü kimseye bırakmak istemeyen Abdünnasır, meseleyi usun vadeli bir plânda mütalaa etmektedir. Zaten evveldenberi savunduğu tez, Araplar arasındaki ihtilâfların hakiki âmilinin emperyalizm olduğudur. Bu kuvvetin son kalıntılarını da temizlemek Nasırın nazarında meselelerin hepsini halletmek demektir. Bu fikir çerçevesinde Kahireli diktatörün son zamanlarda Basra körfezindeki ve hattâ daha Güneyde Hadramut ve Aden himaye idarelerindeki şeyhlerle pek sıkı-fıkı olduğu görülmektedir. Meselâ İngiliz himayesindeki Maskat sultanına karşı mücadelesinde Suud tarafından desteklenmiş olan Umman İmamı bile şimdi tamamen Kahirenin nüfuzu altına girmiştir. Nasır sık sık Basra körfezinden ve Güney Arabistandan gelen şeyhleri kabul etmekte ve bütün bu hareketleriyle bir yandan Yemen Kiralının, diğer yandan ve çok daha mühim olarak Kıral Suudun nüfuz bölgesine el atmaktadır.

Buna mukabil Kıral Suud İngilizler tarafından himaye edilen Ebu Dabi Şeyhi ile ve İngilizlerle olan Bureymi vahası ihtilâfını süratle hal yoluna girmiş ve aynı zamanda Küveyt üzerindeki kapalı iddialarını bu sefer geniş bir çerçeve içinde, Arap memleketleri arasında bir konfederasyon kurulması teklifi halinde tazelemiştir. Bitirdiğimiz hafta içinde Kiralın kardeşi Emir Tallal tarafından Beyrutta açıklanan bu plânın çoktandır hazırlanmakta okluğu ve "Arap memleketleri" tâbirine Kiralın kendince hususi bir mâna verdiği bilinmekteydi, fakat bu, Suriyedeki ayrılıkçı cereyanlara cesaret vermekten hâli kalmıyordu. Nitekim Tallal Beyrutta kardeşi Kiralın konfederasyon teklifini açıklarken, Nasır da Birleşik Arap Cumhuriyeti için tek Ur hükümet derpiş eden ve bu suretle birliği pekiştiren reformunu açıklıyor, diğer taraftan ayrılıkçı cereyanları koruduğu söylenen Suriye Müftüsü de azlediliyordu. Bizzat Nasır, perşembe günü İskenderiyede söylediği nutukta, son hükümet şeklinin kabulündeki sebebin Suriyedeki sızlanmalar ve kıpırdanmalar olduğunu itiraf etmiştir.

Yeni hükümet şekli

Yeni hükümet şekline göre bundan böyle Suriye ve Mısır için iki ayrı Bakanlar Kurulu olmıyacak -gelecekte müsteşarlardan müteşekkil birer İcra Heyeti derpiş edilmekle beraber-, tek bir merkebi kabine Kahirede, Nasırın gözü önünde, her iki eyaletin idaresini yürütecektir. Bu kabine hayli kalabalıktır. Başkan 46 kişilik bir merkezi kabine kurmuştur. Bunların 7'si Başkan Yardımcısı, 36 sı Bakan ve 3'ü de Bakan Yardımcısıdır. Bu suretle Suriye ilhak edilerek Birleşik Arap Cumhuriyetinin kurulduğu Şubat 1958'den beri üçüncü kabine değişikliğine şahit olunmaktadır.

Dikkati celbeden bir nokta da şudur: Başka memleketlerde birkaç Bakanlığın tek bir bakanın uhdesinde toplandığı bazen görülür. Nasırın yeni kabinesinde ise aksi varittir: Bakanlıklardan çoğunun birden fazla Bakam vardır. Ekonomi, Maliye, Plânlama, İaşe ve Vakıflar Bakanlıkları bunlar meyanındadır. Demek oluyor ki, aynı Bakanlığın işlerini tedvirde Bakanlar kendi aralarında vazife taksimi yapacaklardır.

Abdünnasır
Yardımcısı bol

Bütün bunların üstünde, tabii, Nasır vardır. Fakat Başkan kendisine yardımcı olarak tâyin ettiği 7 Başkan Yardımcısıyla Bakanlık gruplarım kontrol edecektir. Bu T Başkan Yardımcısının çoğunluğu Başkan Nasırın silâh ve mücadele arkadaşlarıdır. Yalnız içlerinden birinin, Suriyeli Albay Hamit Saracın yükselişi dikkati çekmiştir.

Parlayan ve sönen yıldızlar

1954 de Suriyeli diktatör Çiçekliyi deviren darbeyi başaranlardan biri de Saractır. Bu zat meşhur 2. Büro Şefliğine tâyin edildikten sonra ateşli bir Nasır taraftarlığına başlamış, 956'da İngiliz ve Fransızlar Süveyş kanalına çıkarma yaptıkları zaman Mısır ile tesanüdünü belirtmek maksadile Albay Sarac Suriyeden geçen petrol borularının 6abote edilmesi mesuliyetini tereddütsüz üzerine almıştır.

957-58 senelerinde Albay Hamit Sarac, Suriye-Mısır birliği için var kuvvetiyle çalışırken görülmektedir. Bu birlik tahakkuk ettikten sonra -bizzat Abdünnasırın açıklamış olduğuna göre- Albay Sarac, Nasırı katlettirmesi için Suudi Arabistan Kiralı tarafından teklif olunan muazzam bir meblâğı reddetmiş ve komployu açığa vurmuştur. O sırada bütün Suriyeli siyasi partiler Kahireye karşı cephe aldıkları halde, Sarac kayıtsız şartsız bir Nasırın, bir Nasır hayranı kalmış ve hattâ bu yüzden kendi partisi olan sosyalist Baas Partisiyle de bozuşmuştur. Bu sadakatinin mükâfatı olarak Albay Sarac sıra ile Suriye İçişleri Bakanlığına, tek parti olan Milli Birlik Partisi Genel Sekreterliğine ve nihayet Suriye Eyaleti İcra , Konseyi Başkanlığına getirilmiştir. Şimdi de kurulan yeni merkezi kabinede Başkan Nasırın muavini olmakta ve İçişleriyle görevlendirilmektedir. Yâni Sarac artık yalnız Suriyenin değil, Mısırın da Polis ve istihbarat işlerini elinde tutacaktır.

Sadakate sadakat ile mukabele güzel şeydir. Hele bu, politikada nâdir rastlanan hallerdendir. Çok kere işin ve kamunun pek hayrına olmasa bile, bir gaye için iki insanın katıksız ve gıllıgışsız bağlanışlarında dokunaklı bir taraf yok değildir. Ne var ki, Nasır hayranı Sarac siyaset konisinde zirveye çok yakın bir yere ulaştığı gün, diğer bir Nasır hayranı

ve taraflısı Frankfurtun bir otel odasında meçhul şahısların tabanca kurşunlarıyla can veriyordu. Bu, Tunus Yeni-Düstur Partisinin eski Genel Sekreteri ve eski Ekonomi Bakanı Salah bin Yusuftu.

Habip Burgibanın mücadele arkadaşı olan Salah bin Yusuf, emperyalizm ile mücadelede sert siyaset tataftarı ve Nâsır usûllerinin hayranıydı. Bu yüzden Habip Burgiba ile arası açılan Yusuf, zaman zaman Libyaya ve diğer komşu memleketlere, nihayet Mısıra sığınmak zorunda kamış ve Mısır-Tunus gerginliği sırasında Nâsır tarafından Burgibaya karşı gayet kuvvetli bir koz olarak kullanılmıştı.

Salah bin Yusufun, tedavi için gittiği Frankfurtta geçen hafta öldürülmesi muhtelif tefsirlere yol açtı. Yusuf, Tunusta gıyaben ölüme mahkûm edilmiş bulunuyordu. Bu katil hâdisesi gecikmiş bir infaz mı idi, yoksa Habip Burgibayı bir türlü affedemiyen Nasırcıların Tunus Cumhurbaşkanını şu karışık zamanda müşkül durumda bırakmak ve Kahire ile Tunus arasında düzelmeye yüz tutan münasebetleri tekrar gerginleştirmek için göze aldıkları bir cinayet miydi? Gerçekten Bizerte meselesi dolayısıyla Habip Burgiba ile Nasır, uzun süren düşmanlıklarını unutarak, barışmış gibiydiler. Her ne olursa olsun, başka bir zamanda bu katil hâdisesi karşısında kıyametleri koparacağından şüphe olmayan ve Salah bin Yusufa toz kondurmayan Kahire, simdi yeni politika icabı, bu cinayeti bilmezlikten, görmezlikten geldi. Sâdece birkaç Kahire gazetesinde "İyi adamdı, Allah rahmet eylesin" kabilinden iki satırlık yazılar çıktı.

İsrail

Seçim

Geride bıraktığımız haftanın başlarında, salı günü, İsrailli seçmenler kavurucu bir sıcak altında oy sandıklarının başına gittiler. Daha doğrusu bunlardan çoğu siyasî partilerin kiraladıkları otobüs ve diğer vasıtalarla sandık basına rica minnet getirildiler. Çünkü sıcak o kadar şiddetli ve bunaltıcıydı ki, seçmenlerin birçoğu plâjlara gitmeyi tercih etmişlerdi. Nitekim, seçmem oyunu kullanmaya teşvik hususunda sarfedilen bütün gayretlere rağmen iştirak nisbeti % 76 civarında kaldı. Halbuki 1959 seçimlerinde bu nisbet % 83 idi..

Nüfusu iki milyonu ancak aşan bu küçük ve fakat dinamik memleketin bu kere seçimlere karsı gösterdiği nisbî alâkasızlığı dahili durumun istikrarı, harici politikada ise partiler arasında görüş farklarının hemen mevcut olmayışıyla, yâni geniş bir tâbirle İsraillinin "tuzunun kuru" olmasıyla izah edenler vardır. Bunda bir hakikat hissesi bulmak mümkündür. Ekonomik istikrara doğru süratle yol alış, ayağa kalkmakta olan bir endüstri, atom çalışmaları, ikinci füzenin atılışı için hazırlıklar, NATO'dan alınan hafif silâh siparişleri, bağımsızlıklarına yeni kavuşan Afrika devletleriyle samimi münasebet başlangıcı, bütün bunlar az çok huzur verici unsurlar sayılmak gerekir.

David Ben Gurion

Uçtu uçtu, sandalya uçtu!

Millî felâket

Bu istikrar ve bunun yarattığı sükûnete rağmen, son seçimlerde» Ben Gurion'un mutedil sosyalist eğilimli Mapai Partisinin etrafında bir boşluk hâsıl olduğu Ve Mapai'den kopan reylerin merkeze ve sola kaçtığı görüldü. Seçimlere iştirak eden 14 partinin içinde en büyük parti olan ve 13 seneden beri İsraili idare etmekte bulunan Mapai, bu seçimde 5 mebusluk kaybederek 120 üyeli Mecliste ancak 41 üyelik sağlıyabildi. Buna mukabil ana muhalefet partisi olan müfrit sağcı Herut ise, yerini Liberallere bıraktı. Öte yandan aşırı solcu Mapam ile Komünist Partilerinin ilerledikleri görüldü.

Ben Gurion bu neticeyi "Milli fe-, lâket" diye vasıflandırmaktadır. Mübalâğa var mı? Gerçi Mapai, bundan evvel de merkez ve solcu partiler ve dini partilerle koalisyon kurarak idare ediyordu. Fakat simdi denge bozul» muştur. Koalisyonun mihveri muhtemelen başka istikamette olacak ve Ben Gurion daha şiddetli baskılara mâruz kalacaktır.

Bu sonuca sebep olarak Lavon hâdisesiyle Mapai içinde başgösteren buhran ve bir de iktidar yıpranması gösterilmektedir

F E N

Feza

Nihayetsiz yolculuk

Tam bir yıl önce, 12 Ağustosta fezaya fırlatılmış bulunan "ECHO I" peyki bugün halâ dünya etrafında dönüp durmaktadır. Yaz gecelerinin berraklığı ile meşhur Ankara şehrinin sakinleri biraz dikkat etmekle bu parlak "gezer yıldız"ı gökte rahatça izleyebilmektedirler.

Bu "gezer yıldız" aslında üzeri ince bir tabaka alüminyumla kaplanmış 30 metre çapında bir balondan başka birşey değildir. Yeryüzünden tıpkı bir yıldız gibi parlak görülmesinin sebebi de güneşten aldığı ışıkları aksettirmesinden ibarettir. Ancak "ECHO I" -yankı- sâdece güneşten gelen ışıkları değil, ayni zamanda yerden gönderilen radyo dalgalarını da aksettirebilmektedir. Zaten yerden 1600 kilometre yükseklikteki yörüngesine bu maksatla yerleştirilmiş bulunmaktadır.

Uzak mesafelerle görüşmemizi sağlayan normal radyo dalgaları, atmosferin yukarlarındaki iyonize "Heaviside" tabakalarından yansıyarak çok uzaklara kadar yayınlanabilmektedirler. Halbuki mevcudiyeti, aslında, güneşten ve diğer kozmik kaynaklardan gelen ışınların atmosferin üst tabakalarına çarparak iyonizasyon husule getirmelerine bağlı bulunan 'Heaviside" tabakasının yoğunluğu ve yüksekliği geceyle gündüz arasında olduğu gibi, bilhassa güneşteki lekelerle sıkısıkıya ilgili olarak değişmektedir.

Bu durumda kısa dalgalı radyo yayınlarının uzak mesafelerden dinlenilmesi bazen tamamiyle imkânsız olmaktadır. Saten 10 metreden dana kısa, yâni 30 megasiklden daha yüksek frekanstaki, radyo dalgalarının iyonosferden yansıması düzgün ve kararlı bir seklide olmadığından bu gibi yüksek frekanstaki dalgalar kısa mesafeler için kulanılmakta, uzak mesafelere ise araya röle istasyonları konulmak suretiyle yayın yapılabilmektedir Üstelik, frekans yükseldikçe dalgaların yayınlanma prensipleri ışığın yayılmasına benzemekte, yâni gönderenle alanın birbirlerini iyice görmeleri şart olmaktadır.

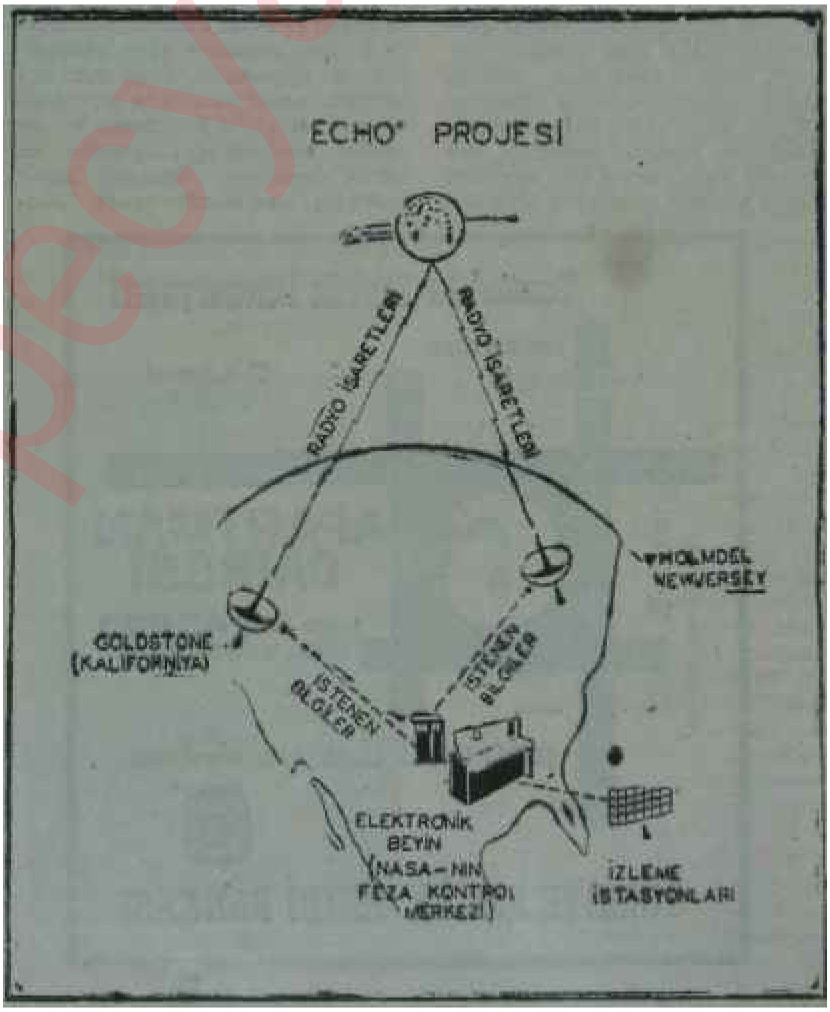
Peykler kervanı

İşte bu noktadan itibaren peyklerin ulaştırmadaki büyük rolü meydana çıkmaktadır. 1600 kilometre yüksekteki bir peyk yeryüzünün 8000 kilometrelik kısmını görebilmekte veya o kadar geniş bir alan içersindeki her noktadan görülebilmektedir. Buna göre 1600 kilometre yüksekte ve dayire şeklindeki bir yörüngeye yerleştirilecek peyklerin üzerinden yansıtmak suretiyle dünya çapında bir haber ulaştırma sistemi kurulması düşünülse bu peyklerden eşit aralıkla ve aynı hızda yer yuvarlağı etrafında dönecek 5 tane fırlatılması kafi gelecektir. Yeryüzünde 8000 kilometre genişliğindeki bir bant üzerine rastlayan bütün noktalar bu peyklerden birini gözden kaybederken diğerini görmeğe başlıyacaktır. Şayet atılan peykin yörüngesinin yerden yüksekliği 1600 kilometreden fazla olursa gerekli peyk sayısını daha azaltmak kabildir.

Kısaca prensibi bu olan bir sistemin avantajları büyüktür. Önce genişliği 8000 kilometrelik bir alanda röle istasyonları kurmak suretiyle, Radyo-link sistemiyle, yapılacak bir ulaştırma şebekesi hem çok pahalıdır, hem de işletme yönünden o kadar emniyetli değildir. Halbuki peykin arıza, yapmasına imkân bulunmadığından isletme emniyeti mutlaktır. Diğer bir. nokta Ur harp vukuunda yerde kurulmuş olan röle istasyonlarının uçaklarla veya güdümlü mermilerle bombalanarak yokedilmesi ve radyo bağlantısının böylece çok uzun bir süre tamamen kesilebilmesidir. Buna karşılık, 1600 kilometre yüksekte ve saatte 85 bin 700 kilometre gibi muazzam bir hızla hareket eden bir cismi, hele havanın ve dolayısıyla hava dalgalarının bulunmadığı bir ortamda, yoketmenin hemen hemen imkansız olduğu muhakkaktır.

Diğer bir avanta], şimdiye kadar memleket çapında bir nakil şebekesi ve röle istasyonları kuramamış ülkelerin bir türlü kavuşamadıkları televizyon yayınlarının böylece flok uzaklara kadar kolayca ulaştırılabilmesidir.

Fen adamları, bu şekilde ulaştırma peykleri kullanmazdan çok önce yer yuvarlağının tabii peyki olan Ayı bu maksatta kullanmağı düşünmüşlerdir.

Dört Köşeli Üçgen

(Roman. Yazan: Salâh Birsel. Dün -Bugün Yayınevi, 1961, Ankara, Bugünün Tasarlan serisi: 1. 164 sayfa, 400 kuruş.)

Kitabın kendinden çok adı üzerinde düşünmek, ona şöyle cafcaflı, karanlık, gökboncuk bir ad bulmaya çalışmak, nedense son zamanlarda moda haline geldi. Bunun için olacak, cafcaflı bir adın arkasında okur, çok zaman, dişe değer birşeyler bulmak için boşuna çırpınıyor. Ortada ad var, ama o ada uygun eser yok!

Bu tanıma uygun eserlerden biri de, Dün-Bugün Yayınevince yayınlanan, Salah Birselin "Dört Köşeli Üçgen" adlı romanıdır. Durmadan kazıyorsunuz, durmadan kum çıkıyor. Birsel, bulduğu adı eserin tümüyle açıklıyamayınca, tutmuş kitabın sonlarına şöyle bir diyalog yerleştirmiş. Tımarhaneye kapatılan gözlemci, hasta bakıcıyla konuşur: "— Arkadaş siz beni ne biçim bir yere kapadınız?" "— Beğenemedin mi, burası hastanenin en iyi odası." "— Onu sormuyorum. Yâni bu oda bir kare midir, yoksa bir üçgen mi?" "—Elbette kare. Görmüyor musun dört köşesi var." "— Dört köşesi olduğunu sanmıyorum. Bu oda açıkça üç köşesi olan bir üçgendir." Konuşma böylece sürüp gider. Yazarın, Einstein kafalı gözlemci "bekçi"si mademki üçgen demiştir, o halde oda Üçgendir! Doğrusu, böyle cafcaflı bir ad da başka türlü açıklanamaz!..

Kitabın kapağına kocaman bir "roman" kelimesi oturtulmuş olmasına rağmen, ortada roman diye birşeye rastlanmamaktadır. Salâh Birsel, şiir yazmaktan bıkmış olacak ki, hadi bir de roman yazalım demiş, içinde biraz yergi, biraz mizah bulunan, ama romanla hiç bir ilgisi bulunmayan parçaları roman adı altında bir araya getirmiş. Roman kurulusu yok, roman çevresi yok, roman kişisi yok, ama kapakta kocaman bir "roman" kelimesi var... Birsel, bir takım fikirlerini, kelime oyunlarım, yergilerini gün ışığına çıkarabilmek için Tütün Yaprakevinde çalışan bir "bekçi"nin kılığına-hoş, kılık ta yok ya... Sâdece ağız var- bürünmüş. Ne düşünmüş, ne bulmuşsa, kimi, neyi yermek istemişse, enine boyuna, kilosuna gücüne bakmadın, zavallı "bekçi"nin sırtına sarıvermiş.

Yazar tarafından "uluslararası gözlemci" olduğuna iyice inandırılmış "bekçi"nin işi, durmadan gözlem yapmak.. Yalnız gözlem yapmak mı? Ne gezer! Az sonra gözlem altına alışını da gözlemlemeğe başlıyor! Bununla da yetinmiyor, bu defa da kendi gözlemciliğini gözlem altına alışım gözlemlemeğe koyuluyor! Hayır hayıf, bu da kâfi değil! Onun da gözlemini çıkarmak lâzım. "Böylece, içiçe, sonsuza doğru, bir gözlemler zinciri belirmeğe başladı. Buna, zamanla, o kadar alıştım ki, artık her yeni gözlemde, bunun hemen ikinci, onuncu, otuzuncu, yüzotuzuncu gözlemini de araştırıyordum." diyor. Yaa, gördünüz mü! Suyunun suyunun suyu... Ama ne yazık ki, zavallı Einstein kafalı "bekçi" 130 dan yukarı sayı bilmiyor. Bilse, daha çok gözlemcilik yapacak Gözlemciliği gözlemlemeyi gözlemlemek... Bir roman için, doğrusu, güçlü bir zemin ve güçlü bir yol!..

Kitaba tam yirmi tane arabaşlık yerleştirilmiş. Bunlar da kitabın adı gibi birer "gökboncuk"... Her bölüm, hemen hemen, Einstein kafalı gözlemci "bekçi"nin gözlemlerinden ibaret. Tütün Yaprakevinde çalışan bir bekçi, hem de genç bir bekçi, kafasının içi paradoksal fikirlerle dolu bir filozof gibi konuşmaktadır. Rastgele bir örnek: "Banyo içindeki kıllı bacaklarından özgül ağırlık kanununu çıkaran Arşimed gibi, ben de, bir sabah yüzümü yıkarken kendimi birden bütün açmazların sona erdiği aydınlık bir yol üstünde buldum. Yalnız, ben, 'Eureka, Eureka' diye bağırarak don-gömlek sokağa fırlamadım. -Sayfa: 153" Eh, pes yâni! Bırakın bir bekçinin bu lâfları edip edemiyeceği meselesini, acaba Arşimedin bacaklarının kıllı olduğu nerden biliniyordu?

Bakın, yazar neler de biliyor, değil mi? İnsan bunları bilince, elbette ki oturup bir roman yazacaktır ve adı da '"Dört Köşeli Üçgen" olacaklar!..

Sonra, dünyada işi gözlemcilik olan bu Einstein kafalı "bekçi"nin zenaatini icra için seçtiği yerler de doğrusu enteresan: Kadınlar helâsı, genelev, şunun bunun penceresi bacası, kadınlar, kadınların şuraları buraları... Genç bir bekçiye akademik lâflar ettirmek bir yana, ilgi uyandırmak için belden aşağılarla uğraşmak, gözlem konularını hep buralardan seçmek, herhalde bir yazarı başarısızlığa götürmekten başka birşeye yaramaz. Hemen hepsi de hafif ve zoraki vakalar...

Romandaki kişiler sâdece birer addan ibaret. Einstein kafalı gözlemci "bekçi"nin bile bir kartondan farkı yok Bir takım insan adlarına, sıfatlarına kupkuru lâflar bindirilmiş, hepsi o kadar... Diyaloglar ise, roman havasından mahrum. Konuşmalardaki argo da, eserin genel havası bakımından, ayrı bir başarısızlık örneği. Kitapta "ulan"dan geçilmiyor. Sonra, yersiz satırbaşlarıyla yenilik yaratmağa çalışmak ta boşuna bir gayrettir. Buna matbaacılık dilinde "şişirme" denir. Bu, öze de, biçime de birşey katmaz.

Salâh Birsel
Yazmaz olaydı

Eserde yer yer bir Kafka etkisi de gözden kaçmamaktadır. Buna taklit demek daha doğru olur. 146 ve 117. sayfalarda bu, açıkça bellidir.

Eserin diline gelince... Türk Dil Kurumunda Yayın Başkanlığı yapmakta olduğu, kitabın arka kapağındaki biyoğrafiden öğrenilen yazarın dili de, umulduğu kadar başarılı değil. Meselâ, "deyeceksiniz", "deyordum", "demeyordum", "ıslayordum", "uzayor" denilemiyeceğini yazarın bilmesi gerekir. Bazı kelimeler de yanlış kullanılmış: "Santurlu bir küfür savurmak" ta olduğu gibi... Halbuki, doğrusu "sunturlu"dur. Yabancı kelimeler de çok: "has", "usûl", "dair" vs... Özel adlar bazan virgülle ayrılmış, bazan ayrılmamış.

Netice olarak, denilebilir ki, "Dört Köşeli Üçgen" ne roman, ne de hikâyedir. Buna "roman değil" demek daha doğru olur. Bütün gücünü yergi ve mizahtan almaktaysa da, "roman" olduğunu iddia etmesi ve mizahî roman kuruluşundan ve havasından da mahrum bulunması, bu yönünü bile gölgelemektedir. Böylesi kişilerle ve böylesi bir anlatım tekniğiyle bir yazar isterse 164 sayfa değil, 1164 sayfa doldurabilir.

Birselin bu roman denemesi, ne yazık ki, bir başarısızlık örneği olmaktan ileri gidememiştir. Halbuki kitabın yayınevini ilgilendiren tarafları çok başarılı. Kâğıt, dizgi, baskı, harf gayet iyi ve zevkli. Bütün suç, iyi maksatlarla kurulmuş Dün-Bugün Yayınevini idare edenlerde ve eser seçenlerdedir.

Ankara

Örnek dernek

Bunaltıcı bir sıcak günlerden beri Ankarayı kasıp kavurmaktadır. Ankaralılar, fırsat buldukça İstanbula veya bir sahil şehrine kaçmakta, Akçakoca veya Erdekte şöyle bir nefes alıp tekrar işbaşı yapmaktadırlar. Bu arada bazı dernekler de faaliyetlerini devam ettirmekte ve gönüllü üyeler, güneşin altında oraya buraya koşuşarak tam bir fedakârlık örneği vermektedirler.

Bitirdiğimiz hafta çarşamba sabahı Yenişehirde, Adakale sokağının dik yokuşunu tırmanan birçok hanımlar, 67 numaralı binanın önünde buluştular. Binanın kapısında "Türkiye Yardımsevenler Derneği Genel Merkezi" yazılıydı. Hanımlardan biri başını kaldırdı, iç açıcı muazzam binaya bakarak:

"— Doğrusu, insan buraya gelince yorgunluğunu unutuyor" dedi.

Bina hakikaten muhteşemdi ve bir hayalin gerçek leşişini gösteriyordu. Yardımsevenler yıllardan beri Ankarada, bütün atölyelerini ve Kıs Talebe Yurdunu bir araya toplayabilecek bir binanın inşası için çalışmış, nihayet emellerine kavuşmuşlardı. Bu bir lüks değil, büyük bir ihtiyaçtı. Böylece Dernek, kira paralarım tasarruf edecek, atölyelerin bir arada bulunmasından faydalanacak ve başkente modern ve disiplinli bir Kız Talebe Yurdu kazandıracaktı. İnşaat beş senede ancak ikmal edilebilmişti. Çünkü Derneğin geliri arttıkça masrafı da artıyordu. Bunca yardıma muhtaç kimse varken tasarrufa gitmek te hakikaten güçtü.

Hanımlar geniş renkli antreden girip güzel resimlerle süslü merdivenlerden yukarıya çıktılar. Çarşamba günleri İdare Heyeti toplantısı vardı. Üyeler âdeta nöbete girmişlerdi. Karnisi tatile gidiyor, kimisi çalışıyordu. Ama, çalışanlar iki misli çalışıyorlardı. Nöbet sırası Genel Sekreter Türkân Aytuna, Sipariş Atölyesi Şefi Perihan Balkaş, Türkân Ayral, Leman Aklan ve Dr. Kadri Olcarda idi.

Atölyeler

İdare Heyeti idari işlerle uğraşırken, binada çalışma hayatı her zamanki hızıyla devam ediyordu. Sipariş Atölyesi, Mayısta yaptığı çok başarılı bir yaz defilesinden sonra tatile girmişti ve şimdi Eylülde yapılacak olan kış defilesinin hazırlığı İçinde bulunuyordu. Büyük Dikiş Atölyesine gelince o, Üniversite Cerrahi Kliniğinden sipariş alınan yeni moda mavi cerrahi gömleklerini hazırlamakla meşguldü. Bu atölye, büyük müesseselerden toptan gömlek, çarşaf, perde ve saire gibi iş siparişi aldığı gibi, özel siparişleri de kabul ediyordu. Bir hanım, koltuklarına kılıf diktirmiş götürüyordu. Bir başkası, çocuğuna ısmarladığı deniz kıyafetinin provasına gelmişti.

Büyük Dikiş Atölyesi bilhassa poplin ve basmadan yazlık elbiselerde başarı kazanmaktadır ve fiyatlarının çok ekonomik oluşuyla tanınmıştır. Yardımsevenlerin büyük bir gelir kaynağı da Çorap ve Trikotaj Atölyesidir. Bu atölye, ordudan 90 bin çift asker çorabı siparişi almıştır. Bir yandan yün ve pamuk bobinlere sarılırken, bir yandan da tek parça halinde yüzlerce çorap dokunmaktadır. Nakış Atölyesi iki kısma ayrılmıştır. Rehabilitasyon kısmında veremden iyileşmiş hastalar çalışmaktadır, Bunlar devamlı doktor kontrolü altındadırlar. İlâçları bedava verilmekte, iş ücretlerinden başka yol paraları da temin edilmekte ve bütün atölyelerde çalışan işçiler gibi öğle yemeğini bedava yemektedirler. Nakış Atölyesinde gayet güzel ve ince el işleri satılmaktadır, fakat bunun yanında çok ucuz ve pratik el işleri, yemek örtüleri, peçeteler de bulunmaktadır.

Kız Talebe Yurdu

Binanın büyük kısmı Kız Talebe Yurdu olarak ayrılmıştır ve şimdi 160 yüksek tahsil öğrencisi barındırmaktadır. İki büyük kütüphane, tanzim edilmek üzeredir. Yatakhaneler, banyo daireleri, yemekhane yeniden gözden geçirilmektedir. Talebe yurdunda konfor ile disipline aynı şekilde önem verme yoluna gidilmektedir. Bundan maksat, Anadoludan okumaya gelen genç kızlara sağlam bir yuva hazırlamak ve memlekete faydalı olabilecek okumuş kadınlar yetiştirmektir.

Yardımsevenler 1928 Şubatında kurulmuş ve Atatürk tarafından adlandırılmıştır. 385 liralık bütçesi bugün dört milyonu aşmaktadır. Anadoluda 44 şubesi vardır. Kütahyadaki şube halıcılık ve çinicilik işini ete almıştır. Zonguldakta, maden işçilerinin tulumlarını hazırlayan büyük atölyeler vardır. Bilhassa Anadoluda, ev kadınının evde oturarak boş saatlerini değerlendirmesine Hizmet edilmektedir.

Emek mukabili yardım

Yardımsevenlerin başlıca gayesi, işsize iş vererek, iş öğreterek onu kendisine ve topluma faydalı hale getirmektir. Birçok işçiler atölyelerde hayatlarım kazanmakta ve ayrıca da iş öğrenmektedirler. Birçok kimseler de eve iş götürüp, evde nakış yaparak, dikiş dikerek veya atölyede dokunmuş çorapların el işlerini bitirerek para kazanmaktadırlar. İkinci gaye, çalışamıyacak kimselere, ihtiyarlara, sakatlara karşılıksız yardımdır. Atölyelerden derneğe kalan kâr ve gelir kolunun özel gayretleriyle elde edilen paralarla bu karşılıksız yardımlar yapılmaktadır. Bursla öğrendi okutulmakta, yoksullara erzak, ilâç dağıtılmakta ve her bakımdın yardıma muhtaç kimsenin elinden tutulmaktadır.

Hanımlar o gün öğle yemeği yiyemediler. Yapılacak o kadar iş Vardı ki... ortaokulu pekiyi dereceyle

Yardmsevenler Derneğinin defilesi
Hayırlı teşebbüsler

bitiren bir öğrenci onlardan yardım itekliyordu. Çünkü babası artık onu okutamıyacağını söylemişti, Soluk benizli bir erkek, yatacak bir verem hastahanesi ve ilâç istiyordu. Birçokları dertlerini mektuplara dökmüşlerdi. Sonra, binada henüz işçiler vardı. İdare Heyeti Üyeleri Öğle üzeri beş kat merdiven tırmanıp binanın üstünü baştanbaşa kaplıyan terasa çıkmak lorunda kaldılar. Damda akan bir yer vardı. Orası iyi tâmir edilmiş miydi? Ama doğrusu öğle güneşinde bile terasa çıkmaya değerdi, manzara o kadar güzeldi.

Sipariş Atölyesi Şefi Perihan Bal kaş damın akan kısmına degil, dana aiyade etrafına bakınıyordu. Bir ara:

"— Şuraya iskemleleri dizeriz. Bu orta yoldan mankenler geçer" diye konuştu.

Doğrusu, teras defile yapmak için biçilmiş kaftandı!..

Moda

Parçadan elbiseler

Moda kadını israfa götürür diye. kim demiş? Bu yaz, büyük terzilerin ortaya attıkları bir moda, ev kadınını sık sık parça bohçasına başvurmaya zorlıyacaktır. Hakikaten, gerek çocuklar ve gerekse genç kızlar, hatta bunların anneleri için bu sene küçük küçük parçalatın yanyana eklenmesiyle meydana getirilen etek ler, elbiseler ve şallar çok modadır ve pek te tutunmuştur. Parçalar büyük veya küçük olabilir, kare şeklinde veya uzun olarak kesilebilir. Bu, ar* tüt ev kadınının hünerine, tabii biraz da evdeki parçaların sekline bağlıdır. Tek şart, parçalatın aynı cins kumaştan veya birbirine çok aykırı düşmeyen kumaşlardan olmasıdır. Meselâ poplin ile basma yanyana gelebilir ve buna herhangi bir pamuklu kumaş da eklenebilir ama, kalın kadife ile ipekliyi yanyana getirmek olmaz. Buna mukabil renkletin, desenin hiç önemi yoktur. Uydurduktan sonra, kareli kumaşı çizgili veya emprime ile karıştırmak bile iyi netice vermektedir. Bunları düz ve tek renkli parçalarla birleştirmek ve desenlileri düzlerin yanına getirmek daha isabetli olur. Çocuklar için çok moda olan bir biçim, düz bir uzun bedenle, bel altından başlıyan böyle parçalı bir renkli etek modelidir. Beden düz renkli bir kumaştan yapılmıştır, bel düşüktür ve etek "dilenci bohçası" tâbir edilen şekilde parçalıdır.

Uzun parçalarınız Varsa bundan kendinize, bele oturmayan çuval biçimi veya bele az oturan prenses biçimi bir elbise dikininiz. Ne kadar fok renk olursa o kadar makbuldür. Bu model 1961 yazının "gökkuşağı" dır.

Kadın Gözüyle

Yanılmaya Gelmez

Jale CANDAN

Seçimlere hergün biraz daha yaklaşıyoruz ve başkentte bu konu ar. tık her evin klâsik konuşma konusu olmuştur. İki misafiriniz gelir, hal hatır sorulur sorulmaz derhal malûm girişle seçim münakaşasına girilir. Siyasi münakaşa memleketimizde hakikaten zevkli bir konu haline getirilmiştir. Hemen hepimizin bir amatör siyasî olduğumuzu kabul etmek lâzımdır. Münakaşayı heyecanlı yapar, bazen ateşlenir, bazen sinirleniriz. Hepimizin kendimize has görüşlerimiz vardır. Hepimiz oturduğumuz yarden memleketi mükemmelen idare edebileceğimize âdeta inanmışızdır. Hoş, buna pek şaşmamak gerekir. Oturduğumuz yerden birçok şeyleri görebildiğimiz halde, idareci olur olmaz hiçbir şeyi görmemeye başlayanlar bize daima bu cesareti vermişlerdir.

Bugün duyduğumuz birçok siyasi beyanlara hop oturup hop kalkmamak hakikaten mümkün değildir. Bejim dâvamız memleketin baş dâvası olarak kaldıkça, uyanık bir toplum olarak huzura, sükûna kavuşmamıza da elbette imkân yoktur. İşte bunun içindir ki, meselâ sıcak bir yaz gününde biraz eğlenmek için bir evin serin terasında toplanan ev kadınlarının bile modadan, sosyete dedikodularından, yeni yemek târifelerinden değil de, meselâ bir 14'lerin dönüşü söylentilerinden bahsetmeleri gayet tabii karşılanmalıdır. Hepimizin nihayet kullanılacak tek oyumuz var, fakat bu tek oyun Önemim artık anlamış bulunuyoruz. Bence siyasi münakaşalarda kaçınılacak tek şey, basit dedikodu faslıdır. Vâkıa, dünyama heryerinde fısıltı daima rağbet görür, en süratli silahtan daha büyük bir hızla birkaç saatte memleketi kateder ama, bu hiçbir zaman bir eğlence ve fantezi hududunu aşmamalı, siyasi kanaatlerimiz üzerinde rol oynamamalıdır. Siyasi kanaatlerimizi bu tip dedikodulara dayandırırsak münakaşaların faydadan çok ziyam olacağı aşikârdır. Siyasi kanaatlerimizi artık müspet olaylara, geçmişten aldığımız derslere ve politikacıların gözle görülür tutumlarına göre âyarlamamız şarttır. Siyasi bir şahsiyetin Özel hayan elbette ki bizi ilgilendirir. Mesela Demokrat Parti ileri gelenlerinin özel hayatlarındaki uygunsuzluklar toplum olarak bize ıstırap vermiş ve kendilerinin, daha iktidarlarının ilk günlerinden itibaren yıpranmasına sebep olmuştur ama, bunun, memlekette her politik şahsa bir çamur atmak gibi bir çığır açmasına meydan vermek hakikaten üzücüdür.

Bir siyaset adamının, meselâ mazbut bir aile hayatı yaşaması, içkisini, eğlencesini, özel hayatım normal bir vatandaştan çok daha büyük bir titizlikle âyarlaması lüzumludur.' Memleket mukadderatını elinde tutan şahısların eşlerinin de dalma efkâr-ı umumiyenin önünde yaşadıklarını unutmamaları gayet tabiidir. Bunlar bugün en demokratik memleketlerde dahi hüküm süren kaidelerdir. Bugün dünyanın 1 numaralı adamı Kennedy, haftanın birkaç saatini kızı ile başbaşa geçirmek, karısı ve çocuklarıyla mesut olduğunu halka göstermek lüzumunu duymaktadır ve Amerikada erkek gibi pantalon giymesi hoş görülmiyecek tek kadın Mrs. Kennedy'dir. Çünkü o Cumhurbaşkanı karısı olur olmaz birçok kaidelere boyun eğmek mecburiyetini duymuştur. Şurada burada gelişigüzel siyaset yapamaz ve pantalon giymesi yasaktır.

Ne var ki bugün memleketimizde durum bambaşkadır. Bugün menfi kuvvetler bizim inandığımız herşeyi yıpratmak, lekelemek, yok etmek gayesindedirler. Bunların en kuvvetli silâhları ise "miş.mış"larla biten düzme hikâyeler, dedikodu ve iftiradır. Siyasi adamın olsun, idarecinin olsun özel hayatı ancak mesleğine, işine, memlekete zarar verecek müspet olaylar şeklinde karşımıza çıkınca bizi ilgilendirmelidir. Aksi halde dedikodu ile hakikati ayırdetmeğe ve doğru düşünmeğe imkân kalmaz. Bugün bize lâzım olan şey, Batılı mânada demokratik bir rejim ve Atatürk prensiplerinden başka bir ülkücülük tanımıyan bir sağlam ileri gidiştir. Her kim ki samimiyetle bu yoldadır, bizi muhakkak kuvvetle yanında bulmalıdır. Takdir ölçülerimizde ikinci, üçüncü dereceli şeylerin, dedikodu ve hikâyelerin rol oynamasına meydan vermemek durumundayız. Kullanacağımız tek oya sağlam yere kullanmak durumundayız. Bu sefer yanılmaya gelmez.

RADYO

İstanbul

Yardım

Bitirdiğimiz haftanın ortalarında bir gün, sıcağın her yanı kasıp kavurduğu bir sırada, Ankara Radyosunun Program Müdürü Güntekin Orkut telefonu kapattı ve odaya giren arkadaşına:

"— İstanbul Radyosu bizden hafif müzik istiyor" dedi.

Bir an gözgöze kaldılar ve mânalı manalı gülümsediler.

Yaz gelince radyolarımız hafif müzik programlarına önem vermekte ve plâk sıkıntısına aldırmadan bol bol melodi yayınlıyarak dinleyiciyi hoşnut etmeye çalışmaktadırlar. Bu yazın başlarında Ankara Radyosu aynı melodileri dinletmemek için tedbirler almış, hafif müzik kaynaklarını çoğaltmış ve dinleyicilerin önüne yeni programlarla çıkmıştır.

Ellinde çeşitli imkanları bulunan ve bu imkânları kullanmamakta büyük bir başarı gösteren İstanbul Radyosu ise vaziyeti kurtarmak için Ankara Radyosundan yardım istemek yolunu seçmiştir. Gerçi yalnız hafif müzik programları zengin olan bir radyonun başarıyla çalıştığı iddia edilemez. Sonra, bu çeşit programların yayını için en uygun zaman da, hiç şüphesiz yaz mevsimidir. Ama, yazın ortasına çoktan gelinmiş, hattâ geçilmiştir bile. Fakat İstanbul Radyosu geç te olsa Ankaradan yardım istemeden yapamamıştır. Bu yardımın İstanbul Radyosunu kurtaracağına ise kimse inanmamaktadır. Çünkü İstanbul Radyosunun bütün programlarım kalkındırmasının zamanı çoktan gelmiştir.

Programlar

Yurdumuzun en işlek bir bölgesinde bulunan, Marmara denizi çevresine yayın yapan, kültürel münasebetlerin ve eğlence unsurlarının en hol olduğu bir yarde çalışan İstanbul Radyosunun bu vurdumduymazlığı herkesi şaşırtmakta, hattâ kızdırmaktadır. Radyonun bütün programlarının elde mevcut bantlardan veya plâklardan yapıldığı söylenebilir. Bilhassa müzik yayınlarının yeni bantlar doldurttuğu inkâr edilemez ama, bu programların eskilerinden ayrı bir özellik taşıdığım da kimse ileri süremez. Söz programlarında da bir yenilik veya canlılık bulunmayan İstanbul Radyosunun belli bit söz programına sahip olduğunu bile söylemek güçtür. Yıllardanberi değişik isimlerle ve aynı biçimde yayınlanan bir eğlence programı bu yaz "Programlarımızdan Seçmeler" ismi altında yine yayına konulmuştur. Yıllardanberi yayınlanan bir başka program, bu sefer aynı isimle, yine dinletilmektedir. "Bir Hikâyemiz Var" isimli bu program sanki hiç eskimemiştir. Ankara Radyosu da dahil, bütün dünya radyoları spor haberlerini herkesin dinleyebileceği en uygun ve erken bir saatte dinleyiciye duyurduğu halde, yalnız İstanbul Radyosu yine yıllardanberi pazar günleri, saat 21.30'da ısrar etmektedir. O günkü bir spor faaliyetinin neticesini bildirmek için dinleyicisini akşamın geç saatine kadar bekletmeye herhalde hiç bir radyo idaresinin hakkı yoktur. Buna karşılık kültürel bir program olarak kabul edilmesi gereken "Kitap Saati" 18.20 gibi erken ve değersiz bir zamana atılmıştır. Üstelik te yıllardanberi alışılagelmiş bir biçimde hazırlatılmaktadır. İstanbul Radyosu, her zaman olduğu gibi, içinde bulunduğu program devresinde de günlük programındaki konuşma saatlerini sâdece "konuşma" kaydı ile belirtmekte, kimin konuşacağı ve ne hakkında konuşacağını söylememek için âdeta 27 Mayıs öncesi usûllerle yarış etmektedir.

İstanbul Radyosu
İstim arkadan gelir

Ankara Radyosundan daha doyurucu olduğu yıllardır kabul edilmiş olan İstanbul Radyosunun şimdi bu duruma düşmesinin sebepleri acaba nelerdir? Niçin başta İstanbul Radyosu olmak üzere bütün radyolarımızda bir kalkınma, bir kıpırdanış görülmemektedir? Niçin hâlâ radyolarda kültüre, eğitime önem verilmemekte, her önüne gelen bir program hazırlıyabilmektedir?. Yahut neden İstanbul Radyosunda olduğu gibi hiç bir program hazırlatılamamaktadır? Bu sorulana cevapları bu sayfalarda sık sık verilmiştir. Plânsız çalışma devam ettiği müddetçe, personel eğitimine önem verilmedikçe ve radyolarımızın teşkilâtında bir değişiklik yapılmadıkça İstanbul Radyosunun aynı şekilde çalışacağı ve diğer radyolarımızın da bu uçuruma kolayca düşebilecekleri muhakkaktır.

SİNEMA

Rejisörler

Kayseri asıllı bir Amerikalı

Ortaya yakın boylu, iri burunlu ve hareketlerinden yabancılık akan adam, otelin holüne girdiğinde kendisini bekleyen gazeteciler kalabalığını görünce arkası sıra gelmekte o» lan Sok genç ve çok «arışın dilberi vakit geçirmeden yanından asansöre doğru Adeta iterek uzaklaştırdı ve sonra hiç birşey olmamış gibi gülerek gazetecilerin arasına karıştı. İstanbul gazetelerinin dil bilen Beyoğlu muhabirleri, aralarına büyük bir samimiyetle karışıveren bu, YTP İl Başkanı ünlü F. K. G. den ancak bir parmak daha uzun boylu adama birbiri arkasına sorularını sıraladılar. O da sorulanların yarısından, çoğunu sudan karşılıklar vererek geçiştirdi ve sonra özür dileyip dairesine sıkmak üzere gazetecilerden ayrıldı.

Hâdise, geride bıraktığımla haftanın başlarında, İstanbulda geçiyordu. İri burunlu, kısa boylu adamın adı da Elia Kazan'dı. Kayseri doğumlu ve Amerikalı sinema rejisörü, Türkiyede Cecil B. De Mille'den sonra en az bir Marilyn Monroe veya bir Robert Taylor kadar üne sahip yegâne ikinci Hollywood rejisörüdür ve yılda bir değilse bile, iki yılda bir kere mutlaka Türkiyeyi ziyaret etmeyi gelenek haline getirmiştir. Elia Kazan aynı günler içinde yakın ilgi duyduğu Yassıada duruşmalarını da tâkibe gitmiş, Kayseriye, doğup büyüdüğü şehre de geçtikten sonra yeniden İstanbula dönmüştür. Gazetecilerden bucak bucak kaçırdığı çok genç ve çok sarışın kadının kim olduğu ise bir sır olarak kalmış, bir türlü üzerindeki gizlilik perdesi kalkmamıştır. Çok sıkıştırıldığında Kazan, "arkadaşım canım" demiş ve gazetecilerin işi daha fazla deşmelerine meydan vermemiştir.

Kazan, bu defaki gelişinde Yassıada duruşmalarının dışında Türk sinemasıyla da yalandan ilgilenmiş, fakat tek bir Türk filmi görmediği halde sinemamızı hayli batırıp çıkarmıştır. Bugünlerde Hollywood ile arası biraz şeker renk sayılan Elia Kazan, işsiz günlerini "arkadaş"ı çok genç ve çok sarışın dilberle o ülke senin bu ülke benim dolaşmakla geçirmekte, çokluk da Jules Dassin'in açtığı yoldan giderek Yunanistanlı prodüktörlerin gözüne çarpmaya çalışmaktadır.

Elia Kazan deyince...

Sinema rejisörü olmadan önceleri

Broadway sahnelerinde tiyatro rejisörlüğü yapmakta olan Elia Kazan'ın ilk filmi, 1944 yılında çevirdiği "A Tree Grows in Brooklyn-Bir Genç Kız Yetişiyor"dur. Yazar Betty Smith'in aynı adlı romanından sinemaya uygulanan bu filmin baş rollerinde Dorothy McGuire, Lloyd Nolan, James Dunn, Jean Blondell ve Feggy Anne Gardner oynamaktadırlar. Brooklyn şehrinin kenar köşe mahallelerindeki yaşama şartlarını ve o zorluklar içinde bir kus çocuğunun çocukluktan genç kızlığa geçişini, o sıralar Hollywood'da pek alışılmamış bir gerçekçilik havası içinde veren Kazan'ın öbür rejisörlerden ayrılan yanı, ince ayrıntılara da son derece dikkatle eğilişidir. 20 th Century Fox adına çevirdiği " A Tree Grows in Brooklyn-Bir Genç Kız Yetişiyor"un başarısı şirketi Elia Kazan'la bir ikinci film için anlaşmaya götürmüştür.

Kazan'ın, birincisine taban tabana zıt ikinci filmi "Sea of Grass-Yeşil Ufuklar" -1946- da bu defa western türüne el attığı görülmektedir. Konu yine bir romandan alınmıştı, ve Kazan, Spencer Tracy, Katherine Hepburn ve Robert Walker gibi usta oyuncularla çalışmıştı. Bütün bunlara karşılık, "Sea of Grass-Yeşil Ufuklar" beklenen başarıya ulaşamadı ve Kazan, yeni bir filme başlıyabilmek için tam onbir ay boş oturmak zorunda kaldı. Hollywood ile bir Süre için bağlarını koparıp yeniden Broadway'e dönen rejisör, bu arada Güneyli bir beyaz kızla zenci bir erin aşk serüvenlerini hikâye eden hatırı sayılır derecede cesurca işlenmiş) "Deep Are the Roots" adlı oyunu sahneye koymuş ve ırkçıların yaylım ateşine hedef olmuştur. "Deep Ara the Roots" hem güçlü bir oyundur, hem de Kazan'ın adını ustaya çıkaran bir mizasenle sahneye konulmuştur. Aynı yıl Kazan, Arthur Miller'in ünlü oyunu "All My Sons"ı da sahneye koymuş ve "Boomerang" ile de sinemaya dönmüştür.

"Boomerang", yargıladığı bir tutuklunun suçsuzluğuna karar veren bir savcının küçük politika' Oyunlarına ve baskılatma karşılık yine de kendi fikrinden dönmeyişinin ve bunun savunmasını sonuna kadar götürdüğünün hikâyesidir. Baş rollerinde Dana Andrews ve Jane Wyatt oynamaktadırlar. Böylece Kazan, Broadway sahnelerinde "Deep Are the Roots" oyunuyla adımını attığı kavgacı plâtformda Boomerang'la bir sağlam adım daha atmakta ve üçüncü ve daha ciddi adımı olan "Gentleman's Agreement-Centilmen Anlaşması"yla da gözüpek bir rejisör olduğunu ortaya koymaktadır.

Elia, Kazan "Baby **Doll** - Taş **Bebek'in** çekimi sırasında

Topluma ışık

Kazan'ın 1949 yılında yaptığı "Pinky-Kara Damga" da bu eleştirmeci tutumunu sürdürdüğü filmlerinden biridir. "Gentleman's Agrement" ile yahudi aleyhtarlığım neşterleyen Kazan "Pinky" de ise Amerikadaki siyah-beyaz çekişmesinin içyüzüne eğilmektedir. 1949 yılları Hollywood'un bu tür toplumsal problemleri işleyen filmlere prodüksiyon listelerinde genişçe yer verdiği ve tarafsız görünme politikasını güttüğü yıllardır. "Pinky-Kara Damga" yalnızca suyun yüzünde gelişip büyüyen köksüz bir film olmaktan kafiyen öteye gitmemiş bir film olarak Kazan'ın filmografisinde yerini anmaktadır. Melez bir zenci kızı olan Pinky -Jeanne Crain- beyaz bir doktorla sevişmekte, fakat kendisinin zenci olduğunu bir türlü söylemek yürekliliğini de gösterememektedir. Güneye, çamaşırcı büyükannesinin -Ethel Waters- yanına dönmekteyse de, âşık doktor ardım bırakmamaktadır. Gerçeği öğrendiği zaman da hoş karşılamakta, Kuzeye gidip yerleşmeyi Pinky'ye teklif etmektedir. Pinky bu teklifi onuruna yedirememediğinden kabul etmemektedir. Hollywood geleneklerine göre hikâyenin mutlaka iyi bir sona kavuşması gerektiğinden, filme gökten zenbille inme bir beyaz hasta kadın -Ethel Barrymore- indirilmekte ve ölürken Pinky'ye akıllara durgunluk veren bir miras bırakmaktadır.

"Pinky", gerçi bir masal havası içinde durmadan grafik dışı gelişmeler göstermektedir ama, olumlu yönleri de yok değildir. Kazan» Amerikadaki siyah-beyaz çekişmesine filminde en gerçek anlamıyla geniş bir yer ayırmıştır ve bu geniş yer ayırdığı gerçekçi bölümlerinin kusurunu bağışlatabilmek için de Hollywood'a şart olan tavizini vermek zorundadır: Herşey tatlıya bağlanacak ve film mutlu bir son ile bitecektir!..

Soğuk Harp

1947 yılının son ayları, Amerikada yeni bir politikacı tipinin ortaya çıkışı ve yığınları ardından sürüklediği ve etkisi altında bıraktığı günler olarak her zaman hatırlanacaktır. Bu yeni tip politikacı McCarthy, politikası ise, önüne, geleni komünistlikle suçlandırmaktır. McCarthy'ye göre, kızıllar Amerikada topluma tesir edecek ne kadar subaşı varsa hepsini tutmuşlar ve hükümeti devirme gayelerine ulaşabilmek yolunda her türlü vasıtayı kullanmaktadırlar. Senatoda kendisine hatırı sayılır derecede taraftar toplayan McCarthy, derhal fırsatı kaçırmadan bir Amerikan Aleyhtarı Çalışmaları Araştırma Komisyonu kurdurmuş ve bir çok kurumlar arasında Hollywood'u da listesine geçirmiştir. A. A. Ç. A. K. nun Hollywood ile ilgili gayesi, Sinemada hükümeti zor kullanarak devirme propagandasını bulup çıkarmak ve sinema başkentindeki komünist tehlikesini sona erdirmektir. Bir avuç sicillinin varlığını bütün Hollywood'a yaymak gibi gülünç bir . iddia ile ortaya atılan bu ünlü komisyon, sinema dünyasını birbirine katmış, grili, karalı ve pembeli listeler düzenlenmiş ve Hollywood'da korkulu bir hava esmeye baş lamıştır. Yalnız komünistleri değil, kurunun yanında yaşların da yanması kabilinden liberalleri ve demokratları da bir kalemde harcayan A. A. Ç. A. K.. rejisör, prodüktör, senaryo yazarı, fotoğraf direktörü ve oyuncuları arka arkaya sorguya çekmeye başlamış ve sorguya çektiklerini de ayrı ayrı renkteki listelere geçirmiştir. Bu korku havası sonunda Hollywood'lu sanatçılar ya işi bırakmışlar, ya da Hollywood dışında -çokluk Avrupada- işlerini sürdürmüşlerdir.

Kazan'da A. A. Ç. A. K. karşısında sorguya çekilenler arasındadır. Kendisini hiç sıkıntıya sokmamış, A. A. Ç. A. K. nun istediği ve beklediği bütün bilgileri vermiş ve Hoollywood'da adını derhal temizler listesinin başına geçirtmiştir. Kazan'ın 1950 yılında çevirdiği "Panic in the Street-Caniler Sokağı", bu yüzden kötü bir polisiye film olmaktan ileriye geçememiş, hikâye içinde yansıtılmaya çalışılan sözde sosyal olaylar havada kalmıştır.

"Tramvay ve Zapata"

Kazan, yeniden gözde olabilmek ve başarısını yenileyebilmek için ünlü yazarların gölgesine sığınmak gereğini duymuştur. İyi oyunculardan kurulu bir ekip -Vivien Leigh, Marlon Brando, Kim Hunter ve Karl Malden- ve iyi bir yazarın -Tennessee Williams- ürünü olan "A Streetcar Named Desire-İhtiras Tramvayı" ile John Steinbeek'in yazdığı Marlon Brando, Anthony Quinn ve Jean Peters'in baş rollerinde oynadıkları "Viva Zapata" hep bu gereklilikten doğma filmlerdir. Her iki filmde gerçekten Kazan'ın seyirci gözünde sarsilmiş olan itibarını yeni baştan yükseltmiş ve adını "iyi rejisör"e çıkartmıştır. "İhtiras Tramvayı", gerçekten de yapı ve anlatım olarak usta işi bir filmdir ve asıl gücünü en az Kazan kadar Leigh, Brando, Hunter, Malden ve Williams'dan da almaktadır.

. "Viva Zapata"ya gelince, seyirci yönünden oyalayıcı bir filmdir ama, hem Steinbeck, hem Kazan, tarihi gerçekleri ters kepçe etmişler, ortaya ihtilâlci Zapatayı anlatan bir film yerine, düpedüz bir western filmi koymuşlardır. Kazan bu konuda "Zapata hakkında bizi en çok çeken yön, tek bir dramatik hareket olmuştur: Zafer ânında iktidara sırt çevirmesi! Ordusuyla başkente girdiğinde diktatör olabilirdi. Bunun yerine, açıklamaya bile lüzum görmeden köyüne döndü. İktidarı reddeden bu hareketi hikâyemizin düğüm noktası ve Zapatanın karakterinin anahtarı oldu" demesi karşısında bir tarihçi ' şunları söylemektedir: "Zapatanın Mexico City'den çekilmesi hakkındaki Kazan'ın açıklaması çok gülünçtür. Zapata halka karşı asla böyle bir ihanette bulunmadı. Etrafını kuşatan güçlü ordular arasında sıkışıp kalmıştı. Kendisini kuşatan ordular on kat daha üstündü: Son defa sarayı terkettiğinde top sesleri Mesrico City'yi sarsmaktaydı."

Filmin bir başka özelliği de, Zapatanın seyirciye cahil ve dar düşünceli biri olarak tanıtılmasıdır. Halbuki Zapata, toprak reformu ile milli birlik programının bizzat yazarı olarak tarihe «geçmiştir. Anthony Quinn'in oynadığı Zapatanın kardeşi ise, gerçekte hiç de filmdeki gibi sarhoş ve yan hayvan bir Meksikalı değildir.

"On the Waterfront -Rıhtımlar; Üzerinde" de Kazan'ın başlangıç yıllarının tersine olarak, gerçeklere sırt çevirdiğinin en elle tutulur delilidir. Filmde hiç bir açıklama yoktur, alışılagelmiş bir "iyi adam- kötü adamlar" ve genç kız hikâyesi, sözde sosyal bir problemi de birinci plâna çıkararak anlatılmaktadır. Sendikacılık, klişe ölçüler içinde gengsterlik filmlerine uydurulmuş, kötü adamı -Lee J. Cobb- döven iyi adam -Marlon Brando- Öcünü aldıktan sonra sevgilisine -Eva Marie Saint- kavuşmuş, böylece her iş de kendiliğinden halledilivermiştir. Kazan, son filmleri olan "East of Eden-Cennet Yolu"nda Habil-Kabil hikâyesini günümüze uygulayıp Freud'cu bir gözle inceleme çabası gütmekte, "Baby Doll - Taş Bebek" ve "A Face in the Crowd -Kalabalıkta Bir Yüz" filmleri ise Kazan'ın eski Kazan olmaktan güngüne uzaklaştığını belgelemektedir.

Tecrübeye hergün ihtiyaç var

Sıhhatinizi, çocuklarınızın tahsilini, paranızın muhafazasını, kanunî işlerinizi emanet ettiğiniz kimselerin daima tecrübeli olmasını istersiniz. Önemli bir tercih yapmanız gerektiği zaman tecrübeye bakarsınız. Çünkü tecrübe aradığınız zaman, iyi ve isabetli bir tercihin sağladığı huzuru da birlikte arıyorsunuz demektir.

İşte bundan dolayı pek çok kimsenin denizaşırı uçarken Pan American'a güvenmelerine şaşmamak lâzımdır. Zira Pan American, *"Dünyanın En Tecrübeli Havayolları"* olduğunu seneler boyunca ispat etmiştir.

Birdahaki seyahatinizde Tecrübenin kattığı pahabiçilmez Avantajdan istifade ediniz

Pan American'ı tercih ettiğiniz andan itibaren bu tecrübenin nimetlerini paylaşmış olacaksınız. Bütün yol boyunca kendinizi emniyet ve huzur içinde hissedeceksiniz.

Pan American'ın yaptığı her şey tecrübeye istinat etmektedir. Bunu, Pan Am mensuplarının telefonda ve bilet satış yerlerindeki maharetlerinden ve nazik muamelelerinden anlıyabilirsiniz. Bunu, son derece titiz Amerikan uçuş standartlarına göre yetiştirilmiş Pan Am pilotlarının ve mürettebatının yüzlerinde okuyabilirsiniz. Uçağın mükemmeliyeti, uçak personelinin nezaketi, içtiğiniz nadir şaraplar, *Paris'in meşhur Maxim's Lokantası* tarafından hazırlanan- nefis yemekler, hepsi, bu emsalsiz tecrübenin neticeleridir.

Bugün Pan American, dünyanın en büyük denizaşırı Jet filosuna sahiptir. Başka hiçbir Havayolu Şirketi, onun dünya çapındaki uçak servisiyle rekabet edemez... ve başka hiçbir Havayolu, 11. Amerikan şehrine direkt servis yapmamaktadır.

Önümüzdeki aylarda binlerce yolcu, Amerikaya ve dünyanın muhtelif yerlerine gitmek üzere Pan American Jet uçaklarına bineceklerdir. Bilet paralarına, Pan American'ın eşsiz tecrübesi ve bu tecrübenin sağladığı huzur dahildir.

PAN AM

Dünyanın En Tecrübeli Havayolları

Basım - 1/2033 - 113